

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

**OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARININ TOPLUMSAL CİNSİYET
ALGILARINDA MEDYANIN ROLÜNE İLİŞKİN EBEVEYNLERİNİN VE
ÖĞRETMENLERİNİN BAKIŞ AÇILARININ İNCELENMESİ**

Cansu BOZER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2021

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

**OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARININ TOPLUMSAL CİNSİYET
ALGILARINDA MEDYANIN ROLÜNE İLİŞKİN EBEVEYNLERİNİN VE
ÖĞRETMENLERİNİN BAKIŞ AÇILARININ İNCELENMESİ**

Cansu BOZER

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Şule ERDEN ÖZCAN

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Mustafa YAŞAR

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Münire AYDİLEK ÇİFTÇİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA /2021

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Dr. Öğr. Üyesi Şule ERDEN ÖZCAN
(Danışman)

Üye: Doç. Dr. Mustafa YAŞAR

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Münire AYDİLEK ÇİFTÇİ

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.
.../.../2021

Prof. Dr. Serap ÇABUK
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. / / 2021

Cansu BOZER

ÖZET

OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARININ TOPLUMSAL CİNSİYET ALGILARINDA MEDYANIN ROLÜNE İLİŞKİN EBEVEYNLERİNİN VE ÖĞRETMENLERİNİN BAKIŞ AÇILARININ İNCELENMESİ

Cansu BOZER

Yüksek Lisans Tezi, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Şule ERDEN ÖZCAN

Şubat 2021, 114 sayfa

Bu araştırmanın amacı, okul öncesi dönemdeki çocukların toplumsal cinsiyet algılarında medyanın rolüne ilişkin ebeveynlerinin ve öğretmenlerinin bakış açılarının incelenmesidir. Bu sebeple araştırmacı çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik medyanın rolüne ilişkin ebeveynlerin ve öğretmenlerin bakış açılarını keşfetmek, deneyimlerini ortaya koymak ve analiz etmek amacıyla, araştırma nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik yaklaşım olarak planlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubu, amaçlı uygun örneklem ve amaçlı ölçüt örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Çalışma grubunu, 2 okul öncesi eğitim kurumundan her anaokulu için 8'er ebeveyn ve çocuklarının 1 öğretmeni olmak üzere toplamda 32 ebeveyn ve 2 öğretmen oluşturmuştur. Bu görüşmeler için yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formlarında, ebeveynlere ve öğretmenlere, çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik medya rolüne ilişkin gözlemlerinin neler olduğunu, çocukların söylem ve davranışlarını nasıl yorumladıklarını, nasıl yönlendirdiklerini belirlemeye yönelik sorular sorulmuştur. Görüşmeler, araştırmacı tarafından elle kayıt altına alınırken, veri kaybı yaşanmaması için ses kaydına alınmıştır. Veriler ham veri olarak bilgisayara atılmış, daha sonra araştırmacılar, verileri önce ayrı ayrı kodlamış, daha sonra bir araya gelip birlikte kodlamışlardır. Böylece bu verilerden uygun tema, kod oluşturularak içerik analizi yapılmıştır.

Araştırma bulguları toplumsal cinsiyete yönelik sosyal bileşenler ve feminist kuram temelinde tartışılmıştır. Bu bağlamda katılımcı ebeveynlerin çocukların toplumsal cinsiyete yönelik medyanın rolüne işaret eden davranışlarına yanıtlarında ataerkilliğin varlığı yoğun hissedilmiştir. Öğretmenlerin ise öğrencilerini cinsiyet eşitliğine dayalı bir

düşünce için çabalayıcı konumda oldukları saptanmıştır. Sadece annelerin öğretmenlerle paylaşımında bulunması, cinsiyete dayalı eşitsiz iş bölümü sonucunda ortaya çıkmaktadır. Kadınlar iş yerlerinden çıkıp eve geldiklerinde de ev işleri ve çocuk bakımı gibi rolleri büyük oranda sahiplenmiştir ve bu yüzden babaların çocuklarının bakımında az rol almalarından kaynaklı görüşlerinde tahmini olarak cevap verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ebeveynlerin çocuklarının toplumsal cinsiyet algılarına yönelik ve medyanın rolüne ilişkin bilinçlendirilmeleri gerekmektedir. Medyanın iletileri hakkında bilinçlendirilmeleri için ebeveynlere seminerler düzenlenebilir. Aynı şekilde öğretmenlerin meslek eğitimi sırasında medya yorumlama derslerine yer ya da ağırlık verilmesi, ebeveyn-öğretmen işbirliğini artırılması için atölyeler düzenlenebilir. Medyada kapsamlı bir değişime gidilerek cinsiyet eşitliğine dayalı, geleneksel kalıp yargı ve rollerden çıkarak, kadın-erkek eşitliğinin sağlanması amacıyla medya kanallarında da cinsiyet eşitsizliği probleminin çözülmesi gerektiği söylenebilir.

Anahtar kelimeler: Toplumsal cinsiyet algısı, okul öncesi dönem, ebeveynler, öğretmenler, media

ABSTRACT**EXAMINATION OF THE PARENTS' AND TEACHERS' PERSPECTIVES
REGARDING THE ROLE OF MEDIA IN THE GENDER PERCEPTIONS OF
PRESCHOOL CHILDREN****Cansu BOZER****Master Thesis, Preschool Education Department****Advisor: Assist. Prof. Dr. Şule ERDEN ÖZCAN****February 2021, 114 pages**

The aim of this research is to examine the perspectives of parents and teachers regarding the role of media in the gender perceptions of preschool children. For this reason, the research was planned as a phenomenological approach, one of the qualitative research methods to find out the perspectives of the participants regarding the role of the media on children's gender perceptions, to reveal and analyze their experiences. The study group of the research was selected by purposeful sampling and purposeful criterion sampling method. The study group was composed of 32 parents and 2 teachers in total, 8 parents and 1 teacher for each kindergarten from 2 pre-school education institutions. In the semi-structured interview forms, questions were asked to parents and teachers to determine what their observations were regarding the media role of children regarding gender perceptions, how they interpret and how they guide children's discourse and behavior. While the interviews were recorded manually by the researcher, they were recorded in the audio to prevent data loss. The data was put into the computer as raw data, then the researchers first coded the data separately, then came together and coded together. Thus, content analysis was made to investigate the subject in depth by creating a suitable theme and code from these data.

Research findings are discussed on the basis of gender-oriented social components and feminist theory. In this context, the presence of patriarchy was felt intensively in the responses of the participating parents to the behaviors of the children, which indicated the effect of the media on the children gender. Teachers, on the other hand, were found to be in a position to strive for an idea based on gender equality. Only mothers sharing with teachers is the result of unequal division of labor based on gender. When women leave

their workplace and come home, they have a great role in housework and childcare, so it is concluded that the fathers have an estimated answer in their views due to their low role in the care of their children. Parents should be made aware of their children's gender perceptions and the role of the media. Seminars can be organized for parents to raise awareness about the messages of the media. Likewise, workshops can be organized to give place or focus on media interpretation lessons and to increase parent-teacher cooperation during teachers' professional training. By making a comprehensive change in the media, programs should be made based on gender equality, leaving traditional stereotypes and roles, it can be said that the problem of gender inequality in media channels should be solved in order to ensure gender equality.

Key words: gender perception, preschool period, parents, teachers, media

ÖNSÖZ

Çalışmamda bana her konuda yardımcı olan, desteğini her zaman hissettiğim tez danışmanım değerli hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Şule ERDEN ÖZCAN' a, çocukları çok sevdiği için çocuk eğiticileri üzerinden binlerce çocuğa ulaşma düşüncesinin aynı tohumlarını, lisans eğitimimin ilk yıllarında benim zihnime de eklediği için sonsuz teşekkür ederim. Ayrıca jüri üyeleri arasında yer alan ve eleştirileriyle bana yol gösteren değerli hocalarım Sayın Doç. Dr. Mustafa YAŞAR ve Sayın Dr. Öğr. Üyesi Münire AYDİLEK ÇİFTÇİ' ye en içten teşekkürlerimi sunarım.

Tüm hayatım boyunca sevgi, saygı ve desteklerini esirgemeyen; sevgili annem Perihan BOZER' e, babam Adnan BOZER' e, abim Caner BOZER' e, kardeşim Cansel BOZER' e, benim ve kardeşlerimin üzerinde büyük emeği olan Nafiye ONAY' a, varlıklarıyla beni her zaman mutlu ettikleri için dostlarıma sonsuz teşekkür ederim.

Cansu BOZER

Adana / 2021

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ	viii
KISALTMALAR	xii
TABLolar LİSTESİ	xiii
EKLER LİSTESİ	xiv

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Problemi.....	3
1.2. Araştırmanın Amacı.....	4
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Tanımlar.....	6

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Kavramları.....	7
2.1.1. Cinsiyet Kavramı	7
2.1.2. Toplumsal Cinsiyet Kavramı	8
2.2. Toplumsal Cinsiyetin Kazanımı İle İlgili Gelişim Kuramları	9
2.2.1. Psikanalitik Kuram	9
2.2.2. Sosyal Öğrenme Kuramı.....	10
2.2.3. Bilişsel Gelişimsel Kuram	11
2.2.3.1. Toplumsal Cinsiyet Kimliği Seviyesi	12
2.2.3.2. Toplumsal Cinsiyet Sabitliği Seviyesi	12
2.2.3.3. Toplumsal Cinsiyet Tutarlılığı Seviyesi.....	13
2.2.4. Toplumsal Cinsiyet Şema Kuramı.....	14
2.3. Toplumsal Cinsiyet Üzerine Feminist Yaklaşımlar.....	15
2.4. Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Toplumsal Cinsiyet.....	18

2.4.1. Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Toplumsal Cinsiyet Algılarında Ebeveynlerinin Rolü.....	19
2.4.2. Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Toplumsal Cinsiyet Algılarında Öğretmenlerinin Rolü.....	20
2.4.3. Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Toplumsal Cinsiyet Algılarında Medyanın Rolü	21
2.5. Toplum ve Medya	23
2.5.1. Medyanın Toplumsal Cinsiyetin Yeniden Üretmesindeki Rolü.....	23
2.5.2. Ataerkil Söylem ve Cinsiyetçi Medya Politikaları Arasındaki Bağlantı	23
2.5.3. Kadın ve Erkeklerin Medya Araçlarında Stereotiplerle Temsil Edilmesi	25
2.5.4. Televizyon Programlarında Yeniden Üretilen Toplumsal Cinsiyetin Yaşamdaki Etkileri	27
2.6. Dünyada ve Türkiye'de Yapılmış İlgili Araştırmalar	28
2.6.1. Dünyada Yapılan Araştırmalar	28
2.6.2. Türkiye'de Yapılan Araştırmalar	30

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli.....	32
3.2. Çalışma Grubu	33
3.3. Veri Toplama Araçları	34
3.3.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	34
3.3.2. Yarı Yapılandırılmış Ebeveyn Görüşme Formu.....	34
3.3.3. Yarı Yapılandırılmış Öğretmen Görüşme Formu.....	35
3.4. Veri Analizi.....	35
3.5. Geçerlik ve Güvenirlik.....	36
3.6. Etik Hususlar.....	37

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Ebeveynlere ve Öğretmenlere Göre Çocukların Toplumsal Cinsiyet Algılarına İlişkin Bakış Açlarına Ait Bulgular	38
--	----

4.2. Ebeveynlerin ve Öğretmenlerin Çocukların Toplumsal Cinsiyet Algılarına Yönelik Medyanın Rolüne İlişkin Bakış Açılarına Ait Bulgular	46
4.3. Ebeveynlerin ve Öğretmenlerin Çocukların Toplumsal Cinsiyet Algılarına Yönelik Medyanın Mesajlarını Anlamlandırmalarına İlişkin Yardım ve Çabalarına Ait Bulgular	64
4.4. Ebeveynlerinin ve Öğretmenlerin Çocukların Toplumsal Cinsiyet Algılarına Yönelik Medyanın Rolüne İlişkin Paylaşımlarına Ait Bulgular.....	70

BÖLÜM V

TARTIŞMA

74

BÖLÜM VI

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar	82
6.2. Öneriler	84
6.2.1. Uygulamalara Yönelik Öneriler	84
6.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler	86
KAYNAKÇA.....	87
EKLER	101
ÖZGEÇMİŞ	114

KISALTMALAR

KİA: Kitle iletişim araçları

TABLOLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Toplumsal Cinsiyetin Kazanımı İle İlgili Gelişim Kuramları ve Anahtar Terimler	9
Tablo 2. Ebeveynlerin ve Öğretmenlerin Çocukların Toplumsal Cinsiyet Algılarına Yönelik Bakış Açılarına İlişkin Görüşleri	39
Tablo 3. Ebeveynlerin ve Öğretmenlerin, Medyanın Çocukların Toplumsal Cinsiyet Algılarındaki Rolüne İlişkin Görüşleri	47
Tablo 4. Ebeveynlerin ve Öğretmenlerin, Çocukların Toplumsal Cinsiyet Algılarına Yönelik Medyanın Mesajlarını Anlamlandırmalarına İlişkin Yardım ve Çabaları.....	64
Tablo 5. Ebeveynlerin ve Öğretmenlerin Çocukların Toplumsal Cinsiyet Algılarına Yönelik Medyanın Rolüne İlişkin Paylaşımları	71

EKLER LİSTESİ

	Sayfa
Ek 1. Ebeveyn Görüşme Formu	101
Ek 2. Öğretmen Görüşme Formu	105
Ek 3. Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Ebeveyn Formu	109
Ek 4. Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Öğretmen Formu	110
Ek 5. İzin Belgesi	111

BÖLÜM I

GİRİŞ

Günümüzde okul öncesi dönemindeki çocuklar için medya araçları yeni nesil dadılar olarak tanımlanabilir. Okul öncesi dönemdeki çocuklara yönelik olarak çeşitli medya araçları; çocuk programları, animasyon filmler, çizgi filmler, televizyon kanalları, video oyunlar ve internet uygulamaları bulunmaktadır. Çocuklar sadece eğlenme amaçlarının yanı sıra keşfetmek, dünyayı tanımak ve anlamak için de medya araçlarından faydalanırlar (Ünal & Durualp, 2012). Altıncılıç & Özkan (2014) ve Rideout (2017) çalışmalarında, okul öncesi dönem çocuklarının günde yaklaşık iki saat ve üzeri, benzer konuda araştırma yapan Akkuş, Yılmaz, Şahinöz & Sucaklı (2015), %52,2'sinin günde yaklaşık iki saat; %47,7'sinin ise iki saat ve üzeri televizyon izlediklerini saptamışlardır. Çocuklar doğumundan itibaren medyaya maruz kaldıklarından, yaşamlarının parçası haline gelen medyanın çocuklar üzerinde önemli rolünden söz etmek mümkündür. Bu yüzden toplumsal cinsiyet algılarına etki eden çevresel etkenlerin başında medya gelir, çünkü çocukların gördükleri davranışı özdeşleştirerek hareket ve davranışlarına yansıtmasında medyadaki rol modeller çok önemli bir yere sahiptir.

Çocuklar okul öncesi dönemde gördüğü çizgi filmde herhangi bir hareket veya durumu aynı şekilde taklit etmeye çalışabilir (Tümkan, 2007). Dolayısıyla çocuklar medya araçlarından toplumsal cinsiyet algılarına yönelik, kadın erkek rollerine ilişkin bilgiler de öğrenirler. Medyadaki baskın kalıp yargılarla, erkekler ve kadınların toplumsal cinsiyete ilişkin sunumlarını kendilerince anlamlandırabilirler (Yavuz, 2007). Dolayısıyla çocukların bu toplumsal cinsiyet şemaları, çocukların kendilerini ve diğer bireyleri algılamalarında etkilidir (Allan, 1996). Böylece çocukların kendi cinsiyetini tanıması ve farkına varmasıyla başlayan dönem, kızların ve erkeklerin rol model aldıkları bireylerin davranışlarını, karşı cinsin davranışlarını, nasıl ve neler şeklinde gözlemlemesiyle bilgi edinerek devam eder.

Biyolojik cinsiyet oluşumuna karşı, toplumsal olarak kadın ve erkek olmaya yüklenen anlamlar, beklentiler çok erken dönemde görülmeye başlamaktadır. Sosyal yaşamda her ne kadar toplumsal cinsiyetin farklılığı biyolojik farklılıklardan kaynaklansa da aynı anlamı taşıdığı anlamına gelmez (Amott & Matthaei, 1981). Çünkü toplumsal cinsiyet, hem erkeğe hem de kadına toplumun belirli davranış kalıplarına uygun, biyolojik farklılıkların dışında da öngörülen roller vermektedir. Kız ve erkek çocuklarında

biyolojik, fizyolojik ve davranışsalın farklılaşmaları beklense de, bilişsel gelişime bağlı olarak çocuğun içinde yaşadığı kültürel bağlamdan çıkarımda bulundukları, cinsiyet ayrımına yönelik yapılan söylem ve etiketlemelerden etkilendikleri, dolayısıyla erken yaşta toplumsal kalıp yargılarının oluşturdukları söylenebilir. Cinsiyet rollerini toplum belirler ve çocukların algılarında yer edinir. Çocuklar rollere uygun davranmaya teşvik edilir, çocukların topluma aykırı davranışları ise ya görmezden gelinerek ya da o davranışlar detaylıca eleştirilerek önüne geçilmeye çalışılmaktadır (Gander & Gradiner, 2010).

Sosyal Öğrenme Kuramına göre bireyler çocukların cinsiyetlerine göre yani erkek ya da kız olma durumlarına göre farklı davranırlar (Dökmen, 2004). Çocuğun çevresini gözlemleyerek öğrenmesinin yanı sıra ona öğretilenler, sunulan düşünce yapıları ve cinsiyetler arasında yapılan ayrımlar çocuğun düşüncelerini şekillendirir. Bu cinsiyet algıları, ebeveynler gibi önemli kişileri gözlemleyerek öğrenilir (Bandura, 1982). Erkekler ve kızlara özgü toplumun beklediği cinsiyet rolü kazanıma ait söylemlerde kendisi için çizilen sınırların farkına varan çocuk kendi davranışlarını da sınırlandırarak şekillendirmeye başlar. Bu davranış biçimi çocuğun ebeveynlerinin ve yakın çevresinin bu şekilde davranması ve medyada da aynı geleneksel baskı ve davranışları görmesiyle pekişir.

Çocukların en çok izledikleri çizgi filmler ve televizyon programlarında önemli ölçüde toplumsal cinsiyet geleneksel rolleri ve erkek egemen düzende sunulmaktadır. Çocuklara sunulan toplumsal cinsiyet rolleri çocuğun toplumsal cinsiyete dair algılarını da aynı şekilde oluşturmaktadır. Medyanın bireylere ilettiği toplumsal cinsiyet rolleri ile alakalı pek çok durum ve davranış kodları vardır. Bu rollerin çocuğa keyifli görsellerle, sevdiği karakterlerle sunumu çocuğun özdeşim kurup düşüncelerine yön vermesini sağlamaktadır. Maccoby ve Jacklin'in (1974) belirttiği üzere, davranış sosyal bağlam içerisinde oluşur. Toplumsal cinsiyet algısı, sosyal kurumlar sonucunda elde edinilen deneyimler, isteklendirme ve özdenetim mekanizmaları gibi içsel işlevlerin birleşimiyle oluşturulur. Çocuklar ilk olarak ebeveynleriyle birlikte yakın çevreleri, öğretmenleri gibi kişileri de gözlemler ve gözlemledikleri davranışları içselleştirerek öğrenirler. Cinsiyetler arasındaki davranışsal farklılıkların oluşumunun sebebi söz konusu farklılıkların öğrenilmesi iken toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenilmesinde anne, baba, yakın çevre ve medya etkin unsurlardır (Pehlivan, 2017).

Feminizm kuramcıları, toplumsal cinsiyetin, cinsiyete bağlı olarak ortaya çıkan kültürel bakış açıları olduğunu söylemektedirler. Kadınla erkeğin arasında bulunan

çelişkilerin temelini aile kurumlarında türediklerini savunmuşlardır. Ailenin, genci ataerkil ideolojilerin rol, mizaç ve statü kategorisince öngörüldüğü tutum içinde toplumsallaştırdığı söylenmektedir (Millett, 1990). Kadın ve erkek arasındaki tek fark biyolojik farklılıktır, bu yüzden kadınların en az erkekler kadar sosyal yaşamın içerisinde yer almaları, rolleri paylaşımları gerektiğini savunurlar.

Okul öncesi dönemdeki çocuk, medyadan toplumsal cinsiyet algısını kalıp yargısal yönde etkileyebilecek pek çok uyarana maruz kalabilir ve onları medyanın eğitici amacının dışındaki iletilerinden korumak gerekmektedir. Medyada toplumsal cinsiyeti inşa eden kültüre ebeveynlerin ve öğretmenlerin karşı çıkarak toplumsal eşitliğe dayalı düzen sağlamaya çalışmaları, kalıp yargısız bir düzen için çabalamaları gerekmektedir. Bu noktada ebeveynlere ve öğretmenlere büyük görev düşmektedir.

1.1. Araştırmanın Problemi

Türkiye’de (Alabay & Yağan Güder, 2014; Arslan, 2015; Bakır & Palan, 2010; Çankaya, 2009; Deniz, 2016; Gündüz Kalan, 2010; Karaca & Papatya, 2011; Köker & Karaaslan Şanlı, 2011; Oruç, Tecim & Özyürek, 2011; Sabuncuoğlu, 2006; Şenkal, 2016; Türkmen, 2012; Uluyağcı & Yılmaz, 2007; Uray & Burnaz, 2003; Yağan Güder, Ay, Saray & Kılıç, 2017) ve yurtdışında (Calvert, Kotler & Zehnder, 2003; Lauer & Lauer, 1994, Malhoyt-Lee, 2018; Marsh vd., 2005; Morrison & Shaffer, 2003; Ogletree vd., 2004; Perea, 2015, Seidler, 2008) yapılan pek çok araştırmada medyada toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına ilişkin içerikler ve toplumsal cinsiyet rollerinin geleneksel biçimde sunulduğu ifade edilmiştir.

Türkiye’de medyanın çocukların üzerindeki rolüne dair görüşlerin alındığı araştırmaların çalışma grubu incelendiğinde, en çok annelerle (Altıncılık & Özkan, 2014; Asena, 2009; İvrendi & Adak Özdemir, 2010; Kalafat Çat, 2018), öğretmenlerle (Can, 1995; Şahin, Çoban & Karaman, 2018) ve iki grubun da birlikte görüşlerinin ele alındığı çalışmalar (Adak Özdemir & Ramazan, 2012; Türkkent, 2012) fark edilmiştir. Babaları da dâhil eden çalışmaların (Kurugöl, Yenigün, Kusin & Özgür, 1994; Karabulut, 2003) ise sınırlı sayıda olduğu belirlenmiştir. Oysa McDonald (1988) babalar tarafından sağlanan uyarıcıların çocuklar için oldukça önemli olduğunu belirtmiştir (Akt. Kandır & Alpan, 2008). Ayrıca bu çalışmalarda medyanın çocuğun gelişiminde rolü çalışırken, medyanın toplumsal cinsiyet algısına yönelik rolüne genellikle bazılarında birkaç paragraf yer verilmiştir. Yurtdışında çocukların toplumsal cinsiyete dair medyanın rolüne

ilişkin yapılan çalışmalar bulunmaktadır (Huntemann & Morgan, 2001; Hains, 2007; Malhoyt-Lee, 2018).

Okul öncesi dönemde başlayan çocuğun toplumsal cinsiyet algılarına yönelik düşünceleri üzerinde, ebeveynlerin her ikisiyle ve öğretmeniyle etkileşimin büyük önem taşıdığı bilinmektedir. Bu bağlamda ebeveynlerin ve öğretmenlerinin bakış açılarını, çocukların söylem ve davranışlarını nasıl yorumladıklarını, neler gözlemlediklerini, nasıl yönlendirdiklerini belirlemek ve derinlemesine araştırmak gerekmektedir. Her iki ebeveynin ve öğretmenlerin görüşlerini analiz etmek, davranışlarından ve tüketilen medyanın çocukların üzerinde nasıl bir rolü olduğunun daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacaktır. Bu araştırmanın amacı kapsamında değerlendirildiğinde ise öncelikle çocukların eğitime birlikte destek olan ebeveynlerin ve öğretmenlerin medyanın çocukların toplumsal cinsiyet algılarındaki rolüne ilişkin bilinçli ve eleştirel yaklaşım bağlamında ele alınmasının, detaylı incelenmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, okul öncesi dönem çocuklarının toplumsal cinsiyet algılarında medyanın rolüne ilişkin ebeveynlerinin ve öğretmenlerinin bakış açılarının incelenmesidir. Bu araştırmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır.

1. Ebeveynlere ve öğretmenlere göre, çocukların toplumsal cinsiyete yönelik algıları nasıldır?
2. Ebeveynlere ve öğretmenlere göre, çocuklar toplumsal cinsiyet algılarına yönelik medyadan nasıl mesajlar alırlar ve bu mesajları kendi yaşamlarında nasıl ortaya koyarlar?
3. Ebeveynlerin ve öğretmenlerin, çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik medya mesajlarını anlamlandırmalarında yardım ve çabaları nasıldır?
4. Ebeveynlerin ve öğretmenlerin, medyanın çocukların toplumsal cinsiyet algılarındaki rolüne ilişkin paylaşımları nasıldır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Okul öncesi dönemde doğru eğitimle çocuğa kazandırılan olumlu özellikler, hayatı boyunca mutlu ve sağlıklı bir birey olmasında çok etkilidir. Bu nedenle

ebeveynlerin ve öğretmenlerin, çocukların gelişim dönemlerini göz önünde bulundurarak bilinçli yaklaşımlar içerisinde olmaları gerekmektedir. Çocukları medyanın mesajlarındaki negatif, kalıp yargısal uyarılardan korumak ve pozitif uyarıları pekiştirmek için ebeveynlerin ve öğretmenlerin görüşleri, dönütleri çocuk için büyük önem arz etmektedir.

Okul öncesi dönemdeki çocuklarının toplumsal cinsiyet algılarına yönelik, kız veya erkek çocuk cinsiyet ayrımı yapmaksızın, erkek egemen kültürü bir yana bırakan eşitlikçi bir bakış açıları kazanmaları sosyal bağlam içerisinde oluşur. Okul öncesi, bireyin ilerideki yaşamını etkileyecek önemli bir dönemdir, çocukta biyolojik kimlik özdeşiminin belirlenmesi kız ve erkek çocuklarının cinsiyetlerinin farkına varması 3-4 yaş aralığında gerçekleşir (Yavuzer, 2004). Dolayısıyla toplumsal cinsiyete dair farkındalık çocuklarda bu dönemden sonra gerçekleşmeye başlamaktadır. Bu araştırmanın ölçüt belirlediği 5 yaş, çocukların toplumsal ve bireysel ilişkileri, toplumun içerisinde uyumu daha belirgin olduğu dönemdir.

Çocuklar medyanın onlara sunduğu toplumsal cinsiyet algılarına yönelik kalıp yargılardan etkilenirler. Onların en önemli rehberleri ve rol modeli olan ebeveynlerinin ve öğretmenlerinin bakış açıları büyük ölçüde önem teşkil ettiğinden ebeveynlerin ve öğretmenlerin medyanın çocukların toplumsal cinsiyete yönelik nasıl rol oynadığını fark etmeleri ve çocuğun medyayla ilişkili bu davranışları doğru yönlendirmeleri çok önemlidir. Bu bağlamda araştırma ebeveynlerin ve öğretmenlerin medyanın çocukların toplumsal cinsiyete yönelik nasıl rol oynadığını anlamaya yönelik, bununla ilişkili olarak neler gözlemlediği, nasıl davranışlar fark ettiği, nasıl geri dönütlerde bulunduklarını, kendilerinin yeterli olup olmadığını analiz etmeye yardımcı olması açısından önem taşımaktadır.

Sürekli gelişen ve ilerleyen bir dünyada kemikleşmiş kalıp yargılardan uzak, yenilikçi ve eşitlikçi bireyler yetiştirmeyi sağlamak toplumunun refah düzeyinin artmasına katkı sağlayacaktır. I. Türkiye Çocuk ve Medya Stratejisi ve Uygulama Planı'nda (2013), çocuklara yönelik programlar bir tüketim kültürünün parçası olarak düşünülmektedir, medyada yer alan görseller metadır, erkek egemenliği kültürü çocuklara aktarılmaktadır ve cinsiyet eşitliğine dayalı konuların işlenmediği öne sürülmüştür. Cinsiyet eşitsizliğiyle, kalıp yargıların etkisinde yetişen bir çocuk, yetişkin olduğunda da kendi özgür iradesiyle karar alamaz, seçim yapamaz ve kendini ifade etmekten çekinir. Belli bir toplumsal cinsiyet yargılarının gölgesinde yetişen erkeklerin ve kadınların başta karakterleri ve davranışları bu kalıp yargıların beklentilerinden

etkilenecek şekilde şekillenir. Ebeveynler, öğretmenler ve medya içerik üreticileri tarafından toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı ortak bir düzen oluşturulabilmesi, çocuklara androjen cinsiyet rolü kazandırılmaya teşvik edilmesinden dolayı bu araştırma önem taşımaktadır.

Bu araştırma çocukların toplumsal cinsiyet algısına yönelik, medyanın rolünü temele alarak her iki ebeveynle ve öğretmenlerle yapılmış olması, bu bağlamda ebeveynlerin ve öğretmenlerin görüşlerini ortaya koyması; ebeveynler ve öğretmenlere yol gösterici öneriler getirmesi, alandaki araştırma birikimini desteklemesi ve bu alanda çalışan araştırmacılara hizmet etmesi bakımından önemlidir.

1.4. Tanımlar

Cinsiyet: Canlıların biyolojik, fizyolojik ve genetik özelliklerini ifade etmede kullanılan ve bu açıdan dişi ve erkek olarak yapılan ayırım olarak tanımlanır (Salzman, Matathia & O'Reilly, 2000).

Cinsiyet rolü: Toplumun, kadından ya da erkekten beklentisi toplumun onların cinsiyetlerine öngörülen tavır, davranış şekli, hak, görev ve yükümlülükler cinsiyet rolü olarak tanımlanabilmektedir. (Dökmen, 2015).

Toplumsal Cinsiyet: Biyolojik olarak eril dişi olarak bölünmeleri kapsamında ve bölünmeyle bağlantılı örgütlendirilmiş pratikler olarak tanımlanabilir (Connel, 1998).

Androjeni: Kadın ve erkek davranışlarının tek bir bireyde uygun bir şekilde karışımı olarak tanımlanır (Cüceloğlu, 1993).

Ataerkil: Erkeğin kadın üzerindeki otoritesi karşısında kadınların toplumsal yaşamda ikincil, eşitsiz ve ezilme deneyimleri ile toplumsal bir örgütlenme düzeni şeklinde tanımlanabilir.

Feminizm: Kadınların erkeklere kıyasla haksızca eşitsizliğe uğratıldıklarını vurgulayan bir kuramdır (MacKinnon, 2003).

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Kavramları

Literatürde cinsiyete (*sex*), toplumsal cinsiyete ise (*gender*) terimleriyle ilgili anlam karmaşıklığından söz edilmekte ve bu iki terimde kullanımda farklı tercih olmasıyla beraber, cinsiyet rolünün çok fazla araştırılmış olduğu bugünlerde iki terim arasındaki ayrım daha çok yapılmaya başlanmıştır.

2.1.1. Cinsiyet Kavramı

Cinsiyet kavramı, genel anlamda bireylerin biyoloji, fizyoloji ve genetik niteliğini açıklamak da kullanılmıştır. Bu çerçevede bireylerin arasında yapılan ayrımlar, kadın-erkek şeklinde tanımlanmaktadır (Salzman vd., 2000). Ayrıca cinsiyet, kadınla erkeğin sergilemiş olduğu davranışların nedenini biyolojik yönden tanımlarken, toplumsal cinsiyet kavramı ise kadınlarla erkeğin bu davranışı sergilerken etkilendiği toplum ve kültür faktörlerinden bahsetmektedir (Putrevu, 2001).

Birçok bilim adamları yıllar içinde kadınla erkeklerin davranışının biyolojik olduklarını söylerken farklı bilim adamları da kadınlarla erkeklerin davranışlarda ki farklılığını anlamada bireylerin toplumsallaşmasında toplumlarla kültürlerin etkisiyle davranışlarını ve rolünü öğrendiklerini savunmaktadır. Örneğin, uzun yıllar kadınla erkeklerin davranışını incelemiş olan Money ile Ehrhardt, davranışlar arası farklılıkları açıklamada biyoloji ve anatomi faktörlerinin yetersiz kaldıklarını ve cinsiyetin toplumca bireylere atanmış bir şey (Lloyd, Mack & Pease, 2004; s. 149) olduğunu savunmaktadır.

Cinsiyet elde edilen bir kimliktir, doğal olarak atfedilmez. Cinsiyet sosyal ve kültürel olarak inşa edilmiştir (Butler, 1988; Butler, 1990) ve tarihe ve coğrafi şartlara göre değişir (Jackson, 2006). Sonuç olarak, cinsiyet halk tarafından ortaya atılan tarihi ve kültürel bir üründür. Cinsiyet sosyal ve kültürel bir yapı olduğu halde, doğal olarak kabul görmüştür. Sonrasında, cinsiyetin doğru bir halde nasıl normalleştirildiği sorusu akla gelebilir.

2.1.2. Toplumsal Cinsiyet Kavramı

Toplumsal cinsiyet, cinsiyetlerin biyolojik oluşumlarına karşı, psikoloji olarak, erkeklik- kadınlık ideallerinin kültürel boyutlarda toplum tarafından oluşumu şeklinde tanımlanır. Toplumsal Cinsiyet (gender) kavramı ilk olarak 1968'de Robert Stoller' in- Sex and Gender-adlı kitabı, biyolojik cinsiyet (sex) ile toplumsal cinsiyet arasında ki farkı göstermek için yayınlamıştır. Fakat toplumsal cinsiyet kavramı Oakley (1972)'in “Sex, Gender and Society” eseri ile tanınmış ve çoğu araştırmada Oakley toplumsal cinsiyetin öncüsü olarak anılmıştır (Lie, 2002; Ökten, 2009; Özdemir, 2010; Çilingir Ük, 2019). Birçok araştırmacı bu kavram etrafından yola çıkıp, kişilerin toplumsal cinsel kimliklerinin (gender identity) derecelerini bulmada erkeklik-kadınlık ölçütü oluşturmuştur.

Toplumsal cinsiyet düşüncesinin aile ve devlet gibi bütün toplumsal fikirlerle bağlantılı olduğunu öne sürmektedir. Bu çerçevede "toplumsal cinsiyet" kavramı “insanın eril-dişil şeklinde, üremelere dayalı olarak bölünmeleri kapsamlarında veya bu bölünme ile bağlantılı şekilde örgütlenirilmiş pratikler” (Connel, 1998; s. 190) şeklinde tanımlamıştır. Giysileri ele alırsak, kültürel bir kodlama anlamında belirleyicidir. Giysilerle aslında yaklaşık aynı beden ölçülerindeki kadın ve erkek farklılaştırılır. Kadınlar etekle, erkekler pantolonla kategorileştirilmektedir (Yüksel, 1999). Bu bağlamda giysi kültürel olarak bireyin kendi seçimlerini açığa çıkaran en temel toplumsal cinsiyet göstergesidir.

Toplumsal cinsiyet kimliğinin oluşumlarını tanımlama için birçok araştırmacı psikolojik/biyolojik yaklaşım çerçevesi ile farklı kuram geliştirmiştir. Psikolojik yaklaşım, toplumsal cinsiyetin oluşumlarını insanların çocukluklarında ebeveyni ile girdikleri etkileşimlerle oluşan "derin kimlik" duygusuyla açıklamıştır (Moir & Jessel, 1992; s. 23). Biyolojik cinsiyetin doğa tarafından kuruluşu gibi toplumsal cinsiyetin de kültür tarafından kurulduğunun düşünülmesi bize “biyolojinin değil, kültürün kader haline geldiğini” gösterir Butler (2008; s. 53). Bu noktada Butler, kadın ve erkek arasındaki işbölümü ve psikolojik farklılıkların doğal olduğu varsayımının çürütülmesi ve kültürel çeşitlilik vurgusunun yapılması gerektiğine dikkat çekmektedir. Ayrıca, Butler'e (2008) göre, toplumsal cinsiyet, yaratılışını sürekli ve düzenli olarak gizleyen bir inşadır.

2.2. Toplumsal Cinsiyetin Kazanımı İle İlgili Gelişim Kuramları

Gelişim psikologlarının çoğu bilişsel gelişim kuramını üstün tutmakla birlikte, kimileri diğer kuramları da dikkate değer bulmaktadır (Onur, 1997). Aşağıda yer alan tabloda ilgili kuramlara ait temel terimler bulunmaktadır. Bu terimlerden bir kısmı başlıklar altında açıklanmış, bir kısmı da tanımlar başlığı altında açıklanmıştır.

Tablo 1.

Toplumsal Cinsiyetin Kazanımı İle İlgili Gelişim Kuramları ve Anahtar Terimler

Kuramlar	Anahtar Terimler
Psikanalitik	Oidipus Kopleksi Bilinçaltı Süreçleri Kimlik (Identification)
Sosyal Öğrenme	Pekiştirme Gözlemsel Öğrenme Çevresel Etki

Kaynak: Helgeson, 2005; s. 174

2.2.1. Psikanalitik Kuram

Freud psikoanalitik teorinin en önemli öncülerinden biridir. Hekim olmakla birlikte aynı zamanda kişilik teorisini geliştiren bir psikanalisttir (Helgeson, 2005). Freud cinsiyet rollerinin kazanılmasını açıklayan psikanalitik kuramda insanının tüm davranış biçimleri analizinin bilinç, bilinçaltı ve bilinç dışı bölümlerde oluştuğunu söylemektedir (Hargreasev & Colley, 1986). Freud bu aşamadan sonra, kişiliği oluşturan üç ana yapıdan bahseder. Bu yapılar; biyolojik temele oturan id, ego ve sosyal temele dayanan süper egodur. Bu üç yapı bir bütün olarak işler. Kişiliğin biyolojik yönünü id, psikolojik yönünü ego, sosyal yönünü ise süper ego kapsamaktadır. İd haz ilkesini temel alırken, ego gerçeklik ilkesini benimser (Sigmund Freud, çev.: Babaoğlu 2014; Yanbastı, 2002).

İdde var olan ruhsal enerjinin kaynağı cinsel ve saldırganlık içgüdüleridir. Freud, önceden doğuştan geldiğini varsaydığı saldırganlık içgüdüsünü cinsellik içgüdüsüyle ilişkilendirmiştir. Daha sonraları ise saldırganlık içgüdüsünü cinsellik içgüdüsünden ayırmış ve doğuştan gelen, yaşam için gerekli olan cinsel içgüdüye Libido adını vermiştir.

Çocuk dünyaya geldiğinden itibaren libidoya doyum sağlar. Bu ilkel doyum birçok dönemden geçerek toplumsal bir nitelik kazanır. Libidonun gelişme dönemleri

psikoseksüel gelişme olarak adlandırılır. Her dönem bir öncekiyle ilişkili olup ve bir sonrakini etkiler (Esencan & Beji, 2015; Hargreasev & Colley, 1986; Yanbastı, 2002).

Dönemler sırasıyla; oral dönem, anal dönem ve fallik dönemdir. Fallik dönem, 3 ile 6 yaş arasında sürer. Freud'un cinsiyet rollerine ilişkin kuramı bu dönemde merkezlenir. Bu dönemde haz bölgeleri üretra ve penistir (ya da klitoris). Bu dönemde önce amaç idrarı atılımının saplanması, daha sonra ise cinsel doyuma ulaşmadır. Fallik dönemde süper egonun gelişmesi son aşamadır. Ayrıca kız ve erkek çocuk odipal karmaşa dediğimiz dönemi yaşamaktadır (Sigmund Freud, çev.: Babaoğlu 2014).

Freud'un pek çok eleştirinin yanı sıra, cinselliği konuşması kişilik gelişimi ve cinsiyet rollerinin gelişimini açıklayan ilk kuramcı olmasıyla önemi yadsınamaz bir gerçektir. Freud'un psikanalitik kuramından sonra, sosyal öğrenme kuramı cinsiyet rollerinin gelişimini daha deneysel yaklaşımla açıklayan sosyal içerikli bir kuramdır.

2.2.2. Sosyal Öğrenme Kuramı

Toplumsal yaşamda erkekler ve kadınlar farklı davranış kalıpları sergilemektedir. Bu kalıplar kadının ve erkeğin cinsiyet tipini belirlemektedir. Cinsiyet tipi toplumsallaşma süreci içinde küçük yaşlarda öğrenilerek kazanılmaktadır. Sosyal öğrenme yaklaşımına göre insanlar, sosyal ortamlarda gördükleri her şeyi taklit ederek öğrenmektedir. Çocuk kendisine örnek olan (anne, baba, öğretmen vs.) kişileri taklit ederek kendi cinsiyet davranışlarını oluşturmaktadır.

Sosyal öğrenme kuramına göre bireyin yeni bir davranışı öğrenmesi için, klasik öğrenme kuramında olduğu gibi deneme yanılma sürecinden geçmesi gerekmemektedir. Bandura, insanların gözlem yoluyla daha hızlı öğrendiklerini savunmaktadır (Kozcu, 1992). Yeni ve geniş davranış örüntülerinin taklit edilmesi sürecinde, davranış içsel olarak da temsil edilir. Çünkü gözlemsel öğrenme bilişsel bir nitelik taşımaktadır. Gözlem yoluyla davranışların olası sonuçları da öğrenilir. Bunun için model olanın davranışının sonucunda aldığı olumlu ya da olumsuz pekiştirici görmek gerekmektedir. Yalnızca canlı modellerin değil televizyon kahramanlarının, kitaplarda okunulan sembolik modellerin davranışları da taklit edilir. Bir modelin başarılı bir şekilde taklit edilmesi için gerekli şartlar vardır. Bunlar: Modele dikkat etme, akılda tutma süreci, motor beceriler, pekiştirme ve güdülenmeyle ilgili süreçlerdir (Kağıtçıbaşı & Kansu, 1999).

Toplumsal kavrama teorisine göre cinsiyet kimliği oluşumu, cinsiyet rolü tercihi ve cinsiyet rolüne tutarlı hareketler ya direkt olarak ya da gözlem yaparak öğrenilir.

Doğrudan öğrenme anne ve babanın, öğretmenlerin ve toplumun kalan üyelerinin, çocuğun cinsiyetine göre olan tepkilerini cezalandırması veya ödüllendirmesi yolu ile olur. Gözlemsel kavramada ise çocuk kendi cinsiyetinden benzeri olanın cinsiyet tipi tavır ve tutumlarını taklit eder. Çocuk genel olarak her iki cinsiyetin tavırlarını inceler ve öğrenir. Kız çocukları annelerini, erkek çocukları ise babalarını taklit ederek, kendi cinsiyetine uygun davranışı pekiştirir ve bu davranış örüntülerini taklit eder (Artan & Bayhan, 2007).

2.2.3. Bilişsel Gelişimsel Kuram

Cinsiyet rolü gelişiminde çocuğa aktif bir rol yükleyen bilişsel gelişimsel kuram, bu gelişimi, bilişsel gelişimin prensipleriyle açıklamaya çalışır. Çocuğun gelişiminde bilişsel gelişim sürecinin önemini vurgulayan Jean Piaget'tir. Piaget, zekânın belli bir sıra içerisinde, art arda gelen evrensel dönemlerden geçerek geliştiğini savunur ve dört döneme ayırır (Senemoğlu, 2018). Bu dönemler sırasıyla; duyuşsal devinim dönemi, işlem öncesi dönemi, somut işlemler dönemi ve soyut işlemler dönemidir.

Bu gelişim dönemlerinin yaşanılış sırası evrenseldir. Ancak, psikanalitik kuramdaki gibi her dönem için kesin yaş sınırlamaları yoktur. Her dönem kendi içinde bir bütünlük taşır. Bir dönem içinde kazanılan davranış ve düşünce yapılan bu dönemin genel özelliklerini taşır. Her dönem bir önceki dönemin özelliklerini taşır ve o dönem üzerine kurulur. Kimi zaman eski dönem özellikleri daha gelişerek bir sonraki döneme aktarılırken, kimi olduğu gibi kalır. Her gelişim dönemi hazırlanma ve tamamlama aşamalarından oluşur. Tüm bu süreçlerin yapılandırmasında çocuk aktiftir. Çocuk sürekli bir biçimde çevresindeki bilgilerden kendi bilişsel yapısına uygun olanı seçer. Seçilen bu bilgiler, çocuk tarafından kendi yapısına göre değiştirilerek özümlelenir. Çocuk özümlediği bu yeni malzeme ve mevcut yapılan arasında bir uyum sağlar. Yeni bilgiler mevcut yapılara uyarak yerleşir (Zeytinoğlu, 1984).

Kohlberg de Piaget gibi çocuğa aktif bir rol yüklemiş ve bu doğrultuda cinsiyet rollerinin kazanımı sürecini açıklamıştır (Hargreaves & Colley, 1986; Shaffer, 1988). Özen (1992), bu kuram çerçevesinde Kohlberg'in cinsiyet rolü kazanımını açıklama biçimini şöyle ifade etmiştir: Çocuklar önce insanların kadın ve erkek olarak iki kategoriye ayrıldıklarını anlarlar. Çocuklar kendilerinin bu kategorilerden hangisine dâhil olduklarını öğrendikten sonra bu iki kategoriye birbirinden ayıran özellikleri kavrarlar.

Son olarak, bu özellikler hakkındaki bilgiler içinden kendi cinsiyetine uygun olanlara uyum gösterirler.

Kohlberg' in cinsiyet değişmezliği ve cinsiyet tutarlılığı kavramıyla Piaget' in korunum kavramının kazanılması arasında bir ilişki kurulabilir. Korunum, algısal değişmeler karşısında niceliklerin değişmezliğinin kavranması anlamına gelir (Zeytinoğlu, 1984).

Kohlberg, cinsiyeti anlamada çocukların zihinsel yapısının üç dönemden geçtiğini söylemektedir.

2.2.3.1. Toplumsal Cinsiyet Kimliği Seviyesi

Kohlberg, toplumsal cinsiyet kimliğini, bireyin “kız’ ya da erkek olarak bilişsel kendilik sınıflaması/kategorizasyonu” yapması olarak tanımlar (Frable, 1997; s. 141). Toplumsal Cinsiyet Kimliği, Kohlberg’in görüşüne göre “çocuğun kendi cinsiyet etiketini öğrenmesidir”. Başka bir deyişle çocuklar kız ve erkeğe yönelik bir zihinsel kavram şekillendirirler. Bu önemlidir, ancak çocuğun kendini doğru etiketlemesi ve sınıflaması diğer bireyleri de yanlışsız sınıflayacağı veya her zaman bir kız ya da erkek olacaklarını düşünebilecekleri anlamına gelmez (Hollander, 2001).

Kadın ile erkek arasında farklılıkları 2 ya da 3 yaşla birlikte çocuklar anlamaya başlarlar, diğer türdeki nesnelere yönelik korunumu da kazanırlar; nesne sınıfları (kediler, masalar) bilgisi sabitlik kazanır (Lippa, 2005). 3 yaşla birlikte, örneğin, birçok çocuk kendini “erkek” ya da “kız” olarak doğru bir şekilde etiketleyebilir (Mussen, Conger & Kagan, 1969).

2.2.3.2 Toplumsal Cinsiyet Sabitliği Seviyesi

Bu seviyede çocuklar (3-5 yaş), bir kişinin cinsiyetinin sürekliliğini anlamaya başlar, yani bebekliğinde kız ya da erkek olan kişinin büyüyünce de aynı cinsiyette kalacağını bilirler. Ancak yine de fiziksel görünüm çocukların yargılarını büyük ölçüde etkiler; objelerin fiziksel görünümleri farklılaşınca farklı olduklarını düşünürler. Bu durum Piaget tarafından nesne sürekliliği ve merkeze yönelme terimleri ile açıklanabilir. Merkeze yönelme; çocuğun bir olayın ya da durumun belirgin özelliğini göz önünde bulundurarak, yalnızca bu belirgin özelliğe ilişkin sonuçlar çıkarması şeklinde tanımlanabilir. Piaget bu terimi şu şekilde örneklendirir: Piaget’in kızı Jacqueline, küçük kardeşi Lucienne’yi şapkalı bornoz içinde gördüğünde onun farklı biri olduğunu

düşünerek sorar; bebeğin ismi ne?. Annesi bunun bir bornoz olduğunu söyler, ancak Jacqueline kardeşini işaret ederek sorusunu birkaç kez tekrar eder. Jacqueline, kardeşi eski elbiselerini giydiğinde sevinçle “Lucienne geri döndü” der. Jacqueline burada yeni elbiseye odaklanmıştır (Yorbık, 2008).

Büyük yaş grubunda olan çocuklar cinsiyet kimliğinin doğuştan geldiği yönünde açıklamalar yapma eğilimindedir. 3-5 yaş grubuna dahil olan çocuklar ise görünüşteki cinsiyet-tipli değişimleri göz önünde bulundurarak “kötü” ya da “ahlaki olarak kabul edilemez” yönünde görüş bildirebilirler (Szkrybalo & Ruble, 1999). Çocuklar daha sonra yetişkinlerden elde ettikleri verilerin üzerine kendi yaşlılarından edindikleri verileri de ekleyerek kendi toplumsal cinsiyet anlayışlarını (gender understanding) şekillendirirler. Ancak, hala birinin cinsiyetinin değişmeyeceğini anlayamazlar (Hollander, 2001). Toplumsal cinsiyetin değişmezliğine yönelik güdü; bireyin, istese bile cinsiyetini değiştiremeyeceği bilgisine sahip olması olarak tanımlanır (Taylor, 2004; s. 178). Buna bağlı olarak, çocukların istekleri doğrultusunda toplumsal cinsiyetlerini tanımlamaya yönelik değişken cevaplar sunabileceği düşünülebilir. Bu nedenle güdü seviyesine ait maddeler önemli bir yere sahiptir (Ulusoy, 1999).

2.2.3.3. Toplumsal Cinsiyet Tutarlılığı Seviyesi

Yaklaşık 5-7 yaş aralığında, çocuklar artık cinsiyetin değişmezliği ilkesini kazanmışlar ve cinsiyetin fiziksel görünümünden bağımsız olduğunu, dış görünümün ne olursa olsun değişmeyeceğini öğrenmişlerdir, kişi kendi biyolojik cinsiyetiyle kalmaktadır. 7 yaş civarında birçok çocuk işlem öncesi dönemden somut işlemler dönemine geçiş yapar ve bireyin temel yapısı (yani cinsiyeti) değişmez. 4,5 -7 yaş dönemde çocuklar cinsiyetlerine uygun tercihler, beğeniler geliştirerek etkinliklerde bulunurlar ve bunu da bu yönde ödüllendirildikleri için değil cinsiyetleriyle uyumlu olduğu için yaparlar (Dökmen, 2004; Hollander, 2001).

Piaget’e göre korunum ilkesini kazanabilmiş bir birey, herhangi bir nesnenin şeklinin değişmesinin etkisi altında kalmadan onun aynı kaldığını anlayabilir, bu da genellikle somut işlemler döneminde (5-7 yaş) gerçekleşir (Damon & Eisenberg, 1998; Yavuzer, 2004). Kohlberg, toplumsal cinsiyet değişmezliğinin kazanılmasından sonra, kalıp yargıların ve kültürel sembollerin cinsiyete atfedilmesiyle toplumsal cinsiyet kavramlarının gelişmeye devam ettiğini vurgular. 6-7 yaş civarında çocuklar, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını öğrenirler (kadınlar erkeklerden daha kibardır), ve bazı kültürel

sembollerin (örneğin, kelebekler ve çiçekler) daha çok kızlarla bütünleştirilirken, diğerlerinin (kurbağalar ve solucanlar gibi) erkeklerle bütünleştirildiğini öğrenirler (Lippa, 2005).

Toplumsal cinsiyet kimliklerini nasıl kazandıkları konusundaki bütün yayınları inceleyen Maccoby ve Jacklin (1974), bilişsel gelişim kuramının olgulara en uygun olan kuram olduğu sonucuna varmışlardır.

2.2.4. Toplumsal Cinsiyet Şema Kuramı

Kohlberg'in bilişsel gelişim yaklaşımı cinsiyet rolü bilgisinin nasıl kazanıldığına açıklık getirir fakat cinsiyet rolü uyumu veya cinsiyet-tipli davranışlardaki bireysel farklılıkları açıklamaz oluşan bu boşluğu Bem'in (1981) şematik yaklaşımı doldurur (Akt. Serbin ve Sprafkin, 1986; s. 1189).

Küçük bir çocuk ve babası kötü bir otomobil kazası geçirir. Baba maalesef ölür ama çocuk hastaneye yetiştirilir. Çocuk ameliyat odasına alınır, doktor çocuğa bakar ve "Ben bu çocuğu ameliyat edemem. Bu çocuk benim oğlum." der. Bu kısa hikâyeye birçoğumuza tanıdaktır. Birçok kişi, çocuğun babasının kaza sebebiyle öldüğünü düşünebilir; aslında ameliyata girmeyi reddeden doktor, çocuğun annesidir. İnsanlar, ortak eğilim olarak, ne sebeple doktorun erkek olduğunu düşünür? Toplumsal cinsiyet şema kuramı bu sorunun cevabını açıklar: Çünkü doktor kategorisi, (belirli kültürlerdeki) insanların oluşturduğu şemaya göre erkek olmanın bir bölümünü içerir (Helgeson, 2005; Lippa, 2005). Toplumsal cinsiyet şeması, bir bireyin algısını örgütlemeye yarayan bilişsel bir yapıdır; çevreden gelen bilgilere dikkat yöneltmede, onları hatırlamada ve düzenlemede etkili olan, kadınlara ve erkeklere ilişkin örgütlenmiş inanç ve beklentiler dizisidir (Demirtaş Madran, 2012; Onur, 1997). Toplumsal cinsiyet şeması, erkek ve kadın olmanın anlamını ve bu kategorilerle bütünleşen biliş, davranış ve duyguların neler olduğuna dair bilgileri içerir. Örneğin; yeni doğmuş bir bebeğe oyuncak satın alırken ilk soru bebeğin kız mı yoksa erkek mi olduğudur. (Helgeson, 2005).

Bu kuram içerik değil, süreç üzerine odaklanmaktadır; dünyanın erkekler ve kadınlar olarak iki sınıfa ayrılması üzerinde durmaktadır ve aynı zamanda dünyanın bu iki kategoriye ayrılmasını eleştirmektedir (Aydın, 2003). Bu kuramdan yola çıkanlar, araştırmacılar, erkeksilik (masculinity) ve kadınsılığın (femininity) bağımsız kişilik boyutları olarak düşünülebileceğini, insanların androjen, erkeksi, kadınsı ve cinsiyetsiz (belirsiz) sınıflarına ayrılabilceğini öne sürmüşlerdir (Burger, 2006). Cinsiyete ilişkin

bilgileri bellekte tutma ve cinsiyeti ayrıştırma şemasının, süreci nasıl etkilediğine ilişkin yapılan araştırmalar şematik model hakkında önceden bilenenlerle aynı doğrultudadır. Bulgulara göre, karşı cinsiyete özgü bilgilerden çok, aynı cinsiyete özgü bilgiler daha yüksek oranda anımsanmaktadır (Barutçu, 2002).

2.3. Toplumsal Cinsiyet Üzerine Feminist Yaklaşımlar

Feminizm, kadın ile erkek ayrımcılıklarına karşı olup, cinslerin aralarında siyasi, ekonomi ve toplum eşitliklerini savunan görüşlerdir. Fransız devrimiyle beraber kadının seçme-seçilme hakları ve mülkiyet hakları kadınların özgürlükleri kavramı görüşü üzerinde savunulmuştur. Farklı birçok eylemler ile reform sonunda kadının yararına bazı hak elde edilmiştir. Feminist kadınlar bu hakkı elde ettiklerinde özgürlüğünün sadece bu haklar ile sınırlı olmadığı ve asıl sorunlarının erkeklerdeki kültürel egemenliklerin olduğunu savunmuşlardır (Ecer, 1984).

1.Dünya Savaşı öncesi ve 1968 sonrası olarak iki döneme ayrılan feminist hareketler için birçok bilinçle ve bilgili kadın bir araya gelmiş ve pek çok insanı kadın-erkek eşitliği hakkında adımlar atılması gerektiğine dair hareketlendirmiştir (Donnovan, 1997). Feminist görüşler kapsamında, kadının ataerkil toplum yapısının içinde değersizleştirildiğini varsayarak bunların nedenlerini sorgulamışlardır. Sonuçta bu soruna birtakım teorik açıklamalar ve çözümler önermektedirler.

Liberal feminizm kuramları kadına siyasi temsil haklarının verilmesini, vergi mükellefleri olmasını ve evli kadının ölü vatandaş olmasını eleştirir. Çünkü o dönemlerde kadınlar eğer evli ise kanun nezdinde vatandaşlıkları sona erdirilmiştir (Donnovan, 1997). Erkekler, kadınların mülkleri üzerinde tüm haklarına sahip olmaktaydı. Liberal feminizm teorisinin klasik savunucuları, kadının da erkek kadar yaratılmış bir varlık olduğunu, kadınların da eğitilmesi ahlak ve zihinsel yeteneğini geliştirmesine izin verilmesi gerektiğini savunmaktadır (Mitchell & Oakley, 1984). Kadınların sahip oldukları yeteneklerin doğuştan olduğunu değil, sonradan öğrenme yoluyla edinildiklerini savunmaktadır. Sonuç olarak liberal feminizmde, kadının işte de evde de başarılı olabileceği öne sürülmüştür (Twomey, 2001).

Hayatın akıldışı, sezgisel ve genellikle kolektif yönü üzerinde duran kültürel feminizm savunucuları bir yandan da liberal feminizmin “eleştirel düşünme ve kendini geliştirme” görüşlerinin önemini kabul etmektedir. Genellikle kadınlık niteliklerinin kişisel kuvvet, gurur ve kamusal yenilenme kaynağı olarak kabul edilen farklılıklar

üzerinde dururlarken kadınlarla erkekler arasındaki benzerlikleri vurgulamaktan kaçınırlar (Donnovan, 1997). Liberal feministin kuramcıları din, evlilik, yuva gibi kavramlara pek alternatif geliştirmemişlerdir. Diğer yandan kültürel feministin kuramcıları ise Fuller'in liderliğinde kökleşmiş kurumlara alternatif üretmeye çalışarak kadınların bağımsız bir kimlik kazanması için çabalamaları gerektiğini savunmuşlardır. Fuller' e göre "evliliği körelten, cinslerin kendi içlerinde erişmelere gereken yerden alıkoyan şey kadının erkeğe boyun eğişinin aşırı boyutlara ulaşmasıdır." (Micthell & Oakley, 1984; s. 104).

Marksist Feminizm anlayışında, ataerkil toplum sistemindeki ailelere karşı alternatif olan aile tarzları sunulmuştur. Alternatif olan aile anlayışlarında "ataerkil ailelerin yerine iş ortaklaşmalarının getirilmeleri devrimci kafa eğitimleri sorunlarının temelleridir." (Reich, 1980; s. 209). Marks'ın görüşü genelde tarihsel materyalizm olarak adlandırılmaktadır. Bu görüşü kültür ve toplum kökünün maddi koşullar içinde yattığını savunmuş maddeci determinizm düşüncesidir (Donnovan, 1997).

Tarihi süreçte ilkel toplumda kadınla erkeklerin iş bölümleri bulunur, lakin cinsiyet uzlaşmazlıklarının bulunmadığını savunulmuştur. Erkeklerin kadınlara karşı analık hukuku yerine babalık hukukunu (mirasın babadan devralınması, babalık hakkı vb.) geçirmesini elde edilen ekonomik güç ve özgürlük sağlamıştır. Engels'e göre, "toplumdaki ev içi üretimlerindeki araçlar kadının, ev dışı olanlar da erkeğin denetiminde" idi (Mitchell & Oakley, 1984; s. 137-138).

Feminist kuram içinde kadınların kişiler olarak kendi benliklerini oluşturma beklentileri varoluşçuluk felsefesi içinde türetilmiştir. Bu konudaki en önemli çalışmayı Simone de Beauvoir "ikinci cins" çalışmasıyla ortaya koymuştur. Yazarımız bu kitabındaki görüşünü aşağıda ki gibi açıklamaktadır:

"Erkeğin, kendisini çocukluktan itibaren hissettiren avantajı, bir insan uğraşının hiçbir şekilde bir erkek olarak yazgısına ters düşmemesidir... Buna rağmen kadınlardan, kadınlıklarının gerçekleştirmesi için kendini nesne veya kurban şekline getirmeleri istenmektedir: bu ise, egemen özne olma iddiasını bir kenara bırakması anlamına gelir. Erkek, cinselliği olan bir insandır: kadında ancak cinselliği olan bir insan olduğu zaman erkek ile eşit bir birey olur. Kadınlığını yadsıması insanlığının bir bölümünü yadsıması demektir." (de Beauvoir, 1993; s. 643).

Radikal feminizm, kadınla erkek arasındaki biyolojik farklılığın, kadının sömürülerek baskı altında tutulduğuna dair ana neden olduğunu savunan bir kuramdır. Ve radikal feministler arasında kadının şu anki durumu farklı görüşlerle

değerlendirilmektedir. Radikal feminist olanlar kadınların baskı altında olmaları ve kadınla erkeğin arasında bulunan çelişkilerin temelinde aile kurumlarında türediklerini savunmuşlardır (Donnovan, 1997).

Firestone ise kadının baskı altında tutulmalarının temelinde biyolojik cinsiyet farklılıklarının yattığını söylemektedir. Kadınlar doğum ve annelik rolleri ile sınırlandırılmaktadırlar. Kadının ezilmesinin nedeni çocuk doğurması, çocuk yetiştirmesi olduğunu ve buna karşılık çocukların da ruhsal olarak bu role göre biçimlendiğini, tanımlandığını ve büyüyünce bu role göre kuracakları ilişkileri, nasıl bir birey olacağını ve en sonunda kuracakları toplumu belirleyeceğini belirtmiştir (Firestone, 1993). Firestone buna çözüm olarak “teknolojiyi, kadınların biyolojik kaderlerinden kurtulmak için kullanmak gerektiğini” düşünmektedir (Firestone, 1993; s. 22). Böylece çocuk bakımı topluluğun üyeleri tarafından kollektif bir şekilde üstlenilecektir.

Çağdaş feminist öğretinin temel yapı taşlarını oluşturan en önemli etmenler Freud’un toplum içinde kadın ve erkeğin rollerine dair yaptığı çalışma ve çocukların cinsel gelişim aşamalarına dair yaptığı araştırmalardır. Psikanalitik feministler kadınların davranışlarının kökenlerini Freud’un odipal dönem öncesi ve odipal dönem kavramları ile Lacan’ın sembolik sistem kavramları ile kurarlar. Psikanalitik feministlere göre toplumsal cinsiyet kimliği ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kökenlerinde çocukluk ve erken çocukluk dönemlerine ait deneyimler yer alır. Bu deneyimlere de ancak psikanaliz aracılığı ile ulaşılabilir. Bu deneyimler bireylerin kendilerini kadınsı ve erkeksi ya da kızlar ve erkekler olarak görmelerine yol açar. Dahası aynı deneyimler toplumun erkeksi olanı kadınsı olana üstün görmesinin nedenleri arasında yer alır (Tong, 2009). Dişil ve erile nitelendirilen özelliklerin gerçekten dişile ve erile ait olması gibi bir zorunluluk bulunmaktadır. Bununla birlikte Irigaray (2008), bunlar arasındaki hiyerarşiyi ve kültürün eril kurulumunu eleştirmektedir. Erkek egemenliği üzerine kurulan kültürü, kadının kendi kimliğini kurarken eleştirmemesini önemli bir sorun olarak görmektedir.

Freud’un görüşlerinde libidonun eril olması gibi ön kabuller feministlere göre erkek yanlısı görüşlerden ibarettir. Homey, Freud’un görüşlerinin sadece eril özseverlik olduğunu söyleyerek eleştirmektedir: “Homey’e göre kadın psikolojisinin otantik bir betimlemesini yapabilmek için “asıl ihtiyacımız olan şey erkek egemen düşünce yapısından sıyrılmaktır.” (Donnovan, 1997; s. 194).

2.4. Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Toplumsal Cinsiyet

Çocukların toplumsal cinsiyetlerine göre inşası, ebeveynleri tarafından çocuklarının doğumu öncesinde başlanır (Maccoby & Jacklin, 1974). Doğumdan önce belli olan cinsiyete göre belirli renklerle çocukların kıyafetleri, odaları, giyecekleri, oyuncakları gibi hazırlıklar çocukta da inşa sürecini başlatır. Çocuğun davranışları, giyimi, tarzı, saç şekilleri toplumsal cinsiyetine uygun bir şekilde çevresindekiler tarafından şekillenir (Vatandaş, 2007).

Çocukların kadın ve erkek cinsiyet rolleri algısı, toplumsal cinsiyet algılarıyla paraleldir (Gümüšoğlu, 2004). Çocuklar henüz küçük yaşta larken “kız dediğin hanım hanımcık olur”, “babasının oğlu” gibi söylemlerle çocuğa toplumsal cinsiyet algısı dayatılmaktadır. Böylece toplumda kabul görmek isteyen bir çocuk, yaşadığı toplumun davranış kalıplarını, değerlerini kendisine yarar sağlayacak bir şekilde benimsemeye başlar (Ülgen & Fadan, 1997; Akt. Çağdaş & Seçer, 2004). Yani çocuklar kendi cinsiyetlerinin farkına vardıkları zaman, kız veya erkek cinsiyetinin kültürel kimliğini de öğrenmeye başlamaktadırlar (Dökmen, 2010).

Her toplumun kendi kültürüne göre cinsiyete dair beklenen rolleri vardır. Bütün kültürlerde genellikle erkek çocuklarından güçlü, korkusuz, mücadeleci ve kararlı kişiler olmaları beklenirken; kız çocuklarının daha uysal, barışçı ve edilgen olmaları beklenmektedir (Aydın, 2009). Erkek çocuklara Mert, Yiğit gibi güçlü isim koyulurken, kız çocuklarına ise Melek, İffet gibi daha uysal isimler konmaktadır (Artan & Tuğrul, 2001). Maccoby ve Jacklin’e (1974) göre, ebeveynlerin kalıp yargıları, çocuk tanımlamalarında (kızlar için narin, yumuşacık ve benzerleri, erkekler için güçlü, uyanık sağlam vb.), kız ve erkeğe dair stereotiplerinde, etkileşim hallerinde, konuşmalarında, çocuğa yapılan teklifleri gibi birçok yerde etkilidir. Ebeveynlerin çocuklarını orta çocukluk döneminde büyüdükçe, muhtemelen aynı cinsiyetten çocuğunu ortak cinsiyet temelli etkinliklere çektiklerini belirtmişlerdir. Cinsiyet sosyalleşmesinde babalar bazı yönlerden, erkek çocuklarına karşı yetişkin bir erkek akran rolünü oynadıklarını, yani baba, oğlunun bir “ağlak bebek” olursa, diğer erkek çocuklarının alaylarıyla baş etmek zorunda kalacağı zamanı ilerde düşünüyor olabileceklerini öne sürmüşlerdir. Annelerin ise kız çocuklarını yemek hazırlanmasına daha çok dâhil ettiklerini belirtmişlerdir (Maccoby & Jacklin, 1974).

Toplumsal cinsiyet algıları okul öncesi dönemlerde oluşur. Bu dönem içinde oyunlar, oyuncaklar, etkinlikler, mesleki roller davranışını toplumların cinsiyet algılarına

göre şekillendirmektedir. Toplumsal cinsiyet çocukta seçimini, ilgi ve yeteneğini sınırlandırdıklarını söyleyebiliriz (Trepanier-Street & Romatowski, 1999; Akt. Demirel, 2009). Çocukların eğitim hayatları, toplumsal cinsiyet rolünü kurumsallaştırmaktadır (Haywood & Ghaill, 2007).

Öğretmenler ise çocukların toplumsal cinsiyet algılarında çok önemlidir ve anahtar bir role sahiptir (Younger & Warrington, 2008). Eğitim hayatına başlayan çocuk için ebeveynlerinden sonra en önemli rol modellerin başında öğretmenleri gelmektedir. Bu nedenle toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının sürdürülmesi veya sorgulanmasında öğretmenin rolü son derece önemlidir. (Sayılan, 2012; s. 53). Yapılan araştırmalarda, öğretmen erkeği daha atak ve hareketli, kızları daha sorumlu, disiplinli, uysal ve ezberci şeklinde nitelendirdikleri görülmektedir (Tan, 2000; s. 84). Bu sorunlarda görülen en yaygın olanı erkeğin, öğretmenin ders içi zamanı ve dikkatinden daha çok pay almaları gösterilmektedir (Tan, 2000; s. 85).

Okul öncesi dönemdeki çocukların toplumsal cinsiyet rollerine yönelik algılarında ebeveynleri ve öğretmenlerinden sonra en önemli bileşen medyadır. Çocuklara yönelik olan çeşitli medya araçları; çocuk programları, animasyon filmler, çizgi filmler, televizyon kanalları, video oyunları gibi internette uygulamaları bulunmaktadır. Çocuklar eğlenme amaçlarının yanında keşfetmek, dünyayı tanımak ve anlamak için de medya araçlarından faydalanırlar (Ünal & Durualp, 2012). Çocuklar medya araçlarından toplumsal cinsiyete, kadın erkek rollerine ilişkin bilgiler de öğrenirler, gördükleri davranışı özdeşleştirerek hareket ve davranışlarına yansıtmada medyadaki rol modeller çok önemli bir yere sahiptir. Medyadaki baskın kalıp yargılarla erkekler ve kadınların toplumsal cinsiyete ilişkin sunumlarını kendilerince anlamlandırabilirler (Yavuz, 2007).

2.4.1. Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Toplumsal Cinsiyet Algılarında Ebeveynlerinin Rolü

Toplumsal cinsiyet rolleri ve cinsiyet davranışları ilk olarak aile içinde başlar ve akrabalar, akranlar, okul ve öğretmenler ile de gelişmektedir. Bu yüzden ebeveynler çocuklarının ilk rol modelleridir. Toplumsallaşma öğreniminin ilk rol modeli olan ebeveynler, çocuklarını toplumsal beklentiye göre yetiştirmek eylemlerindedir. Çocuklara temel olacak ilk değeri verir ve insanlar ile nasıl yaşayacağını öğretmektedir (Çelik, 2008).

Ebeveynler başlıca çocuklarının hem fiziksel hem de psikolojik ihtiyaçlarını gideren ana bakıcılar olarak işlev görmektedir. Çocuklar günlük uygulamalarla sosyal olarak neyin kabul edilebilir olduğunu ve içinde yaşadıkları belirli bir kültürel bağlamda neyin olmadığını öğrenmektedir. Cinsiyet rolleri ebeveynler gibi hayli önemli kişileri gözlemleyerek öğrenilir ve ana bakıcı birçok kültürde anne olarak kabul edildiğinden; Anneler, çocukların sosyal olarak inşa edilmiş değerleri öğrenmesinde oldukça etkili olmaktadır (Bandura, 1982; Ex & Janssens, 2004). Aile içinde ailenin bireyleri tarafınca cinsiyet hiyerarşileri oluşturulur. Bu hiyerarşi düzeni çocuklara aktararak devam ettirilmektedir (Glenn, 1987). Cinsiyet farklılığının girmediği her hangi bir alan yok gibidir. İş hayatları da toplumsal cinsiyet algılarına göre şekillenmektedir. Belirli meslek kadınlara uygun görülür iken belirli meslek kadınlara yakıştırılmaz. Aynı durumlar erkeklerde de geçerliliğini korumaktadır (Minas, 2000).

Geleneksel yönden çocukların gelişimleri ve bakımları anne üstlenmiştir. Annelik kadınların toplum içindeki cinsiyet rolüdür. Çalışan kadınların sayısı arttıkça toplumsal cinsiyet rollerini çocuklara kazandırmada anaokulu ve ev işine yardım eden babada anne kadar etki etmeye başlamıştır. Hoffman (1974), aile içinde çocuk bakımı için babaların daha az etkili oldukları ve genel anlamda çocuklarda bakımı kadınların üstlenmiş olduğunu belirtmiştir (Akt. Kuzucu, 2011; s. 86). Kadınların geçmişe oranla iş yaşamına katılımlarının artmasıyla sosyal rollerinde toplumsal değişimler meydana gelse de çocuk bakımı rolünün annenin üstlenmesi gelenekselliğini korumaktadır.

2.4.2. Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Toplumsal Cinsiyet Algılarında Öğretmenlerinin Rolü

Öğretmenler çocukların toplumsal cinsiyet algılarında anahtar bir role sahiptir (Younger & Warrington, 2008) ve toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının sürdürülmesi ya da sorgulanmasında öğretmenin rolü son derece etkilidir (Sayılan, 2012). Cinsiyetçi olmayan bir eğitim yaratmak için en önemli güç, öğretmenlerin gücüdür (Sadker & Sadker, 1991). Fakat okulun asli bileşeni olarak okul kültürünü belirleyen en önemli öğelerden biri olan öğretmenler toplumsal cinsiyet kodlarını benimsemiş, içselleştirmiş bir kesimi oluşturmaktadır (Eğitimsen, 2010; Tezer Asan, 2010; Yurtsever, 2011).

Öğretmen öğrenme ve öğretme süreçlerinde inanç, değer, görüş ve beklentisini gerek açıktan gerek ise örtülü olarak öğrencisine iletir. Meighan (1994) öğretmenlerin, öğrencilerin, ırkları, kökenleri, cinsiyetleri hatta isimleri konusunda bile önyargıları

bulunduğunun tespit edildiğini belirtir. Kız öğrencilerin çalışkan ve başarılı olduğuna inanan öğretmenlerin sınıflarında kız öğrencilerin daha başarılı olduğu, buna karşılık erkek öğrencilerin çalışkan ve başarılı olduğuna inanan öğretmenlerin sınıflarında ise erkek öğrencilerin daha başarılı olduğu araştırmalarla tespit edilmiştir (Akt. Yüksel, 2004; s. 69). Sonuçta öğretmenlerin önyargıları ya da kalıp yargıları- farkında ya da farkında olmadan- sınıfta yaptığı faaliyetleri etkilemektedir.

Eğitim Sen (2004) öğrencilerin sosyal konumu, etnik grubu, derisinin rengi, cinsiyeti ve hatta öğrencinin adının bile öğretmenlerin öğrencilere karşı olan tavırlarını etkilediğini belirtir. Benzer çalışmada öğretmenin sınıf etkileşiminde, erkeklere daha çok zaman ve dikkat ayırdığı, derslerde erkeklerin daha fazla söz aldığı, kızların erkeklere kıyasla matematik ve fen derslerine daha az katılım sağladığını saptanmıştır (Tan, 2000). Okulda cinsiyetçi tutumlar ve yorumlar sessizlikle karşılanmaktadır ve de sorgulanmamaktadır. Oysaki öğretmenin toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının sürdürülmesi veya sorgulanmasında rolü son derece önemlidir (Sayılan, 2012).

2.4.3. Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Toplumsal Cinsiyet Algılarında Medyanın Rolü

Günümüzde, popüler medya kültürü çocuklarla yetişkinlerin dünyasını birbirine yaklaştıran en güçlü faktörlerden biridir. Popüler kültürün etkisi altındaki en büyük hedef kitle çocuklardır; çünkü ‘kullan at’ kültürü ile büyüyen çocuklar popüler ürünlerin en istekli alıcıları haline gelmektedirler. Hayatlarının her alanında popüler ürünlerin kullanılması onlar için oldukça önemli hale gelmektedir (Marsh vd., 2005). Çocuklar tüketim kültürü olan popüler kültürün hem alıcısı hem de nesnesi durumundadırlar. Yetişkinlerle medya araçları ile aynı enformasyonu paylaşan çocuklar yetişkinler gibi giyinerek, makyaj yaparak, davranarak ve eğlenerek çocukluk kavramının içini boşaltmaktadırlar. Çocuklar popüler kültür ürünleri ile hızlandırılmış bir çocukluk yaşayarak yetişkinliğe çok daha erken yaşlarda adım atmaktadırlar (Akbaş & Topçuoğlu, 2009). Bu şekilde günümüzde minyatürleştirilmiş yetişkinlik alanına dönen çocukluk artık ne çocuklara ne de yetişkinlere ait bir alan değil, çocukluğu sermaye haline getirmiş bir endüstriye aittir.

Resimli çocuk kitapları içinde bile belli rol davranışı bulunur ve cinsiyetlere uygun davranış kalıplarını gösterir (Blank Matheieu, 2005). Çocuk kitaplarıyla alakalı yapılmış olan araştırmalarda çok fazla cinsiyet rolüne yönelik içeriklerin bulunduğu

söylenebilir (Esen & Bağlı, 2002). Köşeler (2009) çalışmasında, öykü-masal kitapları içinde kadının çalışma hayatı ve mesleğine ait rolden ziyade kadın figürlerinin daha çok evde ve çocuğa bakan kişiler olarak yansıtıldıkları gözlenmiştir. Sadece roman/hikâye/masal değil televizyon ve sinema gibi diğer alanlarda da toplumsal cinsiyet rolüne rastlanılmaktadır (Aydın, 2009). Medya geniş kitleye ulaşmasından dolayı cinsiyet rollerini daha geniş alanlara yaymaktadır (Seidler, 2008).

Günümüzde çocukluk çeşitli toplumsal değişkenlere göre farklı şekillerde yaşanmaktadır fakat son yıllarda kitle iletişim araçlarının (KİA) her yere yayılması ile birlikte popüler kültür ürünleri ile tek tipleşen bir çocukluk oluşmaya başladığı belirtilmektedir. Bu süreçte çocukları en fazla etkisine alan ve en yaygın KİA'cı televizyondur çünkü televizyon işlevini anlamayı sağlayacak bir eğitim gerektirmez, televizyon izlemek oldukça basittir, okuma-yazma bilmeyi gerektirmez ve en önemlisi televizyon karşısında herkes eşittir (Postman, 2016). Diğer bir ifade ile televizyon karşısında altı yaşındaki çocuk ile yetmiş yaşındaki birey aynı içeriğe maruz kalmaktadır ve böylece çocuklar için erken yaşlarda yetişkin dünyasının kapıları açılmaktadır. Böylece medya araçlarının çocuk, genç, yetişkin olmak üzere tüm bireyin hayatı boyunca yaşadıkları toplumsallaşma sürecine etkileri büyüktür diyebiliriz. Ancak özellikle çocuklardaki toplumsallaşma süreçlerinde etkisinin daha büyük olduğu herkesçe kabul edilmiş gerçeklerdir.

Medyada üretilen ürünün, çocuğun hayatı ve kişiliğinin gelişiminde çok derin iz bırakacak etkilerinin olduğu apaçık ortadadır (Arslan, 2004). Bu anlamda medya, çocuğun toplumsal cinsiyet kimliği üzerinde ki etkisinden de söz edilebilir. Günümüzde 24 saat yayın yapan çocuk kanallarının önünde saatlerce bırakılan çocuklar ile izledikleri çizgi filmlerin arasındaki bağ günden güne artmaktadır. Özellikle de 2-6 yaş arası çocukların günde 2 saat ve üzeri televizyon izleyerek büyüdükları bildirilmektedir (Altıncılık & Özkan, 2014). Çocuklar izledikleri çizgi filmler aracılığıyla, kadın ve erkek kalıp yargıları hakkında imgeler oluşturmaktadırlar. Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları basit ve karmaşık olmayan özellikleriyle çizgi filmlerin içerik üretiminde ve karakter oluşumunda kolaylık sağlamaktadır.

2.5. Toplum ve Medya

2.5.1. Medyanın Toplumsal Cinsiyetin Yeniden Üretmesindeki Rolü

Çocuklar yüzyıllar öncesinde olduğu gibi çabucak hayatın sürekliliğini sağlayacak üretim etkinliklerine geçirilmelerinin yerine bir an önce tüketim çarkının bir parçası haline gelmeleri için endüstriyel bir kaygıyla her yandan yönlendirilmektedirler (Atay, 2007). Dolayısıyla medya bu noktada önemli bir göreve sahiptir. Çocuklar doğduklarından itibaren gördükleri ve duyduklarıyla dünyayı anlamaya çalışmaktadır. Küçük yaştan itibaren medya araçlarıyla başta televizyon olmak üzere uzun süre yalnız bırakılan çocuk neyi, nasıl ve niçin seyredeceğinin farkına varmadan izleyici olmaktadır ve sunulan her şeyi görmektedir (Şirin, 2015). Toplumsal cinsiyet, çocuğun öğrendiği toplumsal ilk kategoridir. Çocuklar 5 yaşına geldiklerinde toplumsal cinsiyet kalıplarını öğrenirler ve bunları diğeri hakkında izlenimlerini şekillendirmek, dikkat çekmek, kendi davranışlarına rehberlik etmek ve hatıralarını organize etmek amacıyla kullanmaktadırlar. Bununla birlikte toplumsal cinsiyet kalıplarının çocukların cinsiyet rollerine uygun biçimde toplumsallaşmalarına destek verirken, onların algılarını etkileyerek daha değişken bir şekilde gelişmelerini zorlaştırdığı belirtilmektedir.

2.5.2. Ataerkil Söylem ve Cinsiyetçi Medya Politikaları Arasındaki Bağlantı

16. yüzyılda matbaanın icat edilmesiyle beraber yazılı bir kültür ortaya çıkmış ve bunun arkasından gelen Rönesans, Reform, Aydınlanma ve Romantizmde etkisiyle beraber kiliselerin günahkâr çocuk miti değiştirilip aile, öğretmen ve devlet aracılığı ile eğitilmeleri gerektiği düşünülen çocuk kavramı oluşmuştur (Akbaş & Topçuoğlu, 2009). Bununla beraber çocuk kavramı yetişkin tarafından çocuk adına üretilerek, çocukların kıyafet ve oyuncacı üretilmiş, çocukların dili oluşturularak fabrikadan alınıp okula gönderilmiştir. Fakat tüm bu olanlar öncelikli olarak Avrupa merkezli sınıf, ırk ve toplumsal cinsiyet ayrımlarına dayanarak kurgulanmıştır. Özel bir yöntemle eğitilen ve yetişkinlik için hazırlanan ilk çocuk üst sınıfların erkek çocuklarıdır. Kız çocuğu ise yüzyıllarca çocuk olmasından mahrum bırakıldığı gibi 12-15 yaş aralığında evlendirilmişlerdir (Aries, 1962; Akt. Tan, 1989; s. 86).

Yeni okul anlayışıyla beraber yaşa göre ayrılmış sınıflarda her çocuğun kendi öğrenme hızıyla ve kendinden büyük çocuklardan bir şeyler öğrenmesi engellenip çocukların yeteneklerine olan güven azaltılarak yetişkinliğe geçiş süresi artmıştır (Tan, 1989). Böylece kamusallaştırılmış çocuklar üzerlerinde aile, okul ve devletin baskıları

hiçbir zaman eksik olmamasıyla beraber çocukluk da kendi doğal süreçleri içinde gelişmemiştir (Şirin, 2015). Bu sebeple modern zaman içerisindeki çocuk geleneksel toplumla kıyaslandığı zaman daha fazla bağımlılıklar içerisindeyler (Sormaz & Yüksel, 2012). Artık çocuğun dünya ve yetişkinin sorunundan uzaklaştırılarak korunması gerekmektedir. Fakat çocuklar yaşadıkları dünyalarını kendi beceri ve deneyimiyle değil kitle iletişim araçları ve yetişkinin aracılığıyla yapay bir şekilde öğrenmektedir. Bundan kaynaklı çocuk yetişkinle aynı şeyi öğrenerek sorunları da beraber yaşamaktadır. Bu aşamada çocukluğun asırlar sonra başladıkları yere, yetişkinlerin dünyalarına, geri döndükleri görülmektedir (Heywood, 2003).

O'Bryant ve Corder-Bolz 1978'de yaptıkları çalışmada, televizyon programının toplumsal cinsiyet kimliğini oluşturma sürecinde etkilerinin anaokulu dönemine denk geldiğini ortaya koymuştur. Bu toplumsal cinsiyet şemasına ait oluşumlar da kendileri ve diğer bireyler ile ilgili algılamalarını etkiler (Allan, 1996). Çocuğun çevresini gözlemleyerek öğrenmesinin yanı sıra ona öğretilenler, sunulan düşünce yapıları ve cinsiyetler arasında yapılan ayrımlar çocuğun düşüncelerini şekillendirir. Erkekler ve kızlara özgü toplumun beklediği cinsiyet rolü kazanıma ait söylemlerle “erkekler bebekle oynamaz”, “kızlar hanım hanımdır”, kendisine çizilen sınırları gören çocuk kendi davranışlarına da sınır koymaya başlar. Ebeveynlerinin ve yakın çevresinin bu şekilde davranması ve medyada da aynı geleneksel söylem ve davranışları görmesiyle bunu pekiştirir.

Sabuncuoğlu (2006) çalışmasında, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını reklamlar üzerinden incelemiştir. Araştırma kapsamındaki reklamlarda erkekler genellikle; lider, para getiren, kimseye muhtaç olmayan güçlü, dayanıklı, akıllı, bağımsız, otoriter ve başarılı kişiler olarak sunulmuşken; kadınlar ise genellikle güzel, bakımlı, bağımlı, evli, sakin ve uysal, korkak bireyler olarak sunulduğunu belirtmiştir. Çankaya (2009) yaptığı çalışmasında, benzer bulgulara rastlamıştır ve kadınların genellikle erkeklerin ilgisine, sevgisine, yardımına muhtaç, iyi anne, ev hanımı, kibar, yumuşak, bakımlı kişiler olarak sunulduğunu ifade etmiştir. Bunun yanı sıra erkekler ise para getiren, güçlü, aile liderleri bireyler olarak sunulmuştur.

Medyada en ciddiyet içeren televizyon programlarından biri de reklamlardır. Bu programları izleyen yetişkin ya da erkek çocuklar güce, rekabete ve başarıya teşvik edilir. Bu bakımdan destekleyici bir mesaj arayan çocukların düşüncelerinde, reklamlarda yer alan toplumsal cinsiyet kimliklerinden, toplumsal cinsiyet farklılıklarından ve toplumsal cinsiyet rollerinden emin olmaya çalışmasında reklamlar çok etkilidir (Craig, 1993).

Çoğunlukla çocukların basitçe tanımlayabileceği bir biçimde kalıp olan yargılar çocukların gerçek hayata ilişkin beklentilerini, algılamalarını ve davranışlarını etkileyebilmektedir (Yaktıl Oğuz, 2000). Bu sebeple çizgi filmlerde cinsiyet kalıp yargıları açık olarak belirgindir.

Erkekler güçlü, bağımsız, istikrarlı, aktif ve zeki karakterler olarak gösterilirken kadınlar daha çok ev içindeki işlerle ilgilenen, pasif, duygusal, erkeğe veya aileye bağımlı ve zayıf karakterler olarak sunulmaktadır. Bilgilendirmeye ve eğitime yönelik karakterler erkek, eğlence ve romantizm temelli karakterler kadınlardan oluşturulmaktadır (Timisi, 1996). Kadın karakterler örnek olarak Sindirella’da olduğu gibi prenses de olsalar yerleri silebilmekte, Ay Savaşçısı’ndaki gibi süper güçleri olan kahraman da olsalar her zaman zayıf bedenleri, alımlı kıyafetleri ve güzel makyajlarıyla kötü güçlerle savaşırken yine kendilerinden daha üstün bir erkek kahraman tarafınca kurtarılmaktadırlar. Bu şekilde kadın karakterler erkeklerin tam anlamıyla negatif yansıması olarak gösterilirken; ev işleriyle ilgilenmesi gereken, korunmaya muhtaç seyirlik nesneler olarak sunulmaktadırlar.

Televizyon sayesinde görseller evlere taşınır, iletilen mesajlar da kültürün getirilerini uygular (Gerbner, 1998). Dolayısıyla çocuklar için çizgi filmlerden şekillenen cinsiyet imgeleri zaman geçtikçe büyüyerek silinemez bir biçime gelebilmektedir. Bu anlayışa paralel olarak çizgi filmlerdeki toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını en aza indirebilmek amacıyla toplumsal cinsiyeti gizlenmiş karakterler üretilmiştir. Bu şekilde karakterlerin cinsiyetine değil daha çok bireysel özelliklerine vurgu yapılmaya çalışılmıştır. Fakat bu karakterlerin büyük bir çoğunluğunun erkek sesiyle seslendirildiği ortaya çıkmıştır (Timisi, 1996).

2.5.3. Kadın ve Erkeklerin Medya Araçlarında Stereotiplerle Temsil Edilmesi

Medyanın cinsiyet rolleri stereotiplerini ve sunmak istediği önyargıları normalleştirmede toplum üzerinde önemli bir rolü vardır (Dökmen, 2015). Toplumun kadından ve erkekten beklediği geleneksel, sosyal roller olarak medya araçlarında karşımıza çıkmaktadır. Medya araçlarında daha çok reklamlarda kadınlar güzel, çekici, göze hitap eden ve genç kadın; evli, anne kadın; yaşlı kadın ve çalışan kadın stereotipleri ile resmedilmektedir (Dumanlı, 2011). Reklamların büyük çoğunluğunda kadınlar “hamarat bir ev hanımı, iyi bir eş ve iyi bir anne” olarak gösterilmekte, çalışma hayatında kariyerine odaklanmış kadın rolüne çok yer verilmemektedir (Şenkal, 2016; s. 94).

Toplum bireylerin hem cinsiyet rollerine hem cinsiyet özelliklerine ilişkin stereotipler üretmektedir (Dökmen, 2015). Televizyonlarda yayınlanıp tüm toplum bireyince izlenen filmlerde de diğer program konularına benzeyen erkek sabırlı, özgür, becerikli, başarılı gösteriliyorken kadın, anne, erkeklere bağımlı, âşık, duygusal şekilde yansıtılmaktadır. Kadının güçlü ve özgür birey olarak yer aldığı programlar sınırlı olup, bu imajından kurtulmadığı göstermektedir (Hayati, 2000). Erkeğin ön plana çıkarak kas, güç ve muhteşem birey şeklinde yansıtıldığı filmler çoktur ve bu filmler içinde *Jean-Claude Van Damme* gibi sanatçılar erkek çocuğa örnek oluşturmaktadır (Akeley, 1994; s. 128). 1980li yıllarda oyuncak firmalarının oyuncak satışına bağlı olarak çizgi filmlerin yapımına maddi destek sağlamasıyla beraber çizgi filmler ilk kez kız ve erkek çocuklara hitap edenler olarak ikiye ayrılmaya başlamıştır. Power Rangers, He-Man, Ben10 ve Transformers gibi çizgi filmler erkek çocuklar için tasarlanırken Pamuk Prenses, Gökkuşuğu Perisi, Barbie, ve My Little Pony gibi çizgi filmler kız çocuklar için tasarlanmaktadır. Başlangıçta erkek çocuklara yönelik çizgi filmlerin içeriği kötülere karşı iyilerin çatıştığı ve bir kahramana karşı bir kötü adamın savaşını kapsamaktayken kızlara yönelik çizgi filmlerin konusu toplumsal anlaşmazlıkları sözel olarak çözmeye ve motivasyonel liderliğe dayalı olmuştur (Perea, 2015).

Dünyadaki çizgi film endüstrisi yüksek oranda ABD ve Japonya' nın kontrolünde bulunmaktadır. Çizgi filmlerin tüketime hizmet etmesi için popüler kültüre dayalı olmaları ve popüler kültür ikonu haline gelmeleri desteklenmektedir. Çizgi filmlerde çoğu karakterin oyuncakları kırtasiye ürünleri, tişörtleri, aksesuarları, posterleri ve oyunları da piyasada yerini yoğun olarak almaktadır. Bu şekilde çizgi film karakterlerinin çocuk tarafından model alınma davranışı daha da pekiştirilmektedir (Kalaycı, 2015).

1994' de "National Institute of Mental Health" adlı program çocuğun medya yolu ile maruz kaldığı toplumsal cinsiyete dair mesajları üzerinde yaptığı çalışmasında şu sonuçlar ortaya çıkmıştır (Lauer & Lauer, 1994):

Erkekler ile kadınların aralarında gelişen diyaloglar erkeğin baskınlığıyla sonuçlanmaktadır.

Erkek sürekli mantık, hırs, rekabet, güç, vahşi, denge ve dayanıklılık konularında daha iyi gösterilirken kadın sürekli duygusal, romantik, itaatkâr, uysal ve ürkek olarak yansıtılmışlardır.

Erkek söz konusu olduğu zaman vurgusunda sürekli güç ve becerileri üzerineyken kadın çekici ve cinsel anlamda arzu uyandıran varlık olarak gösterilmiştir.

Erkek genel anlamda bekâr, bağımsız gösteriliyorken kadın ise evli, bağımlı olarak lanse edilmektedir.

Ayrıca yapılmış araştırmalarda; televizyonlarda rol alan erkeğin güç ve mevki sahibi iş adamları, kadının ise ev işiyle ilgilenen ev kadınları ve ya iş hayatlarında düşük mevkideki bireyler şeklinde yansıtıldıkları, kadının genel anlamda erkeklerle olan ilişkileriyle tanımlandığını, erkeğin ise bireysel başarılarıyla tanımlandıkları gözlemlenmiştir (Morrison & Shaffer, 2003).

2.5.4. Televizyon Programlarında Yeniden Üretilen Toplumsal Cinsiyetin Yaşamdaki Etkileri

Televizyonun kalıp yargılar ve toplumsal değerler üzerindeki etkisinin en önemli sonucu çocukların cinsiyet rollerine ilişkin çıkarımlarında görülmektedir. Cinsiyet genellikle erkek ve dişi olmanın biyolojik yönü olarak tanımlanmaktadır. Toplumsal cinsiyet kadın ve erkeğin toplumsal ve kültürel olarak belirlenen rol ve sorumluluklarını ifade etmektedir (Dökmen, 2010).

Toplumsal cinsiyet kavramı toplumun kültürüne bağlı olarak belirlenmektedir. Bu açıdan toplumun kadına ve erkeğe yüklediği farklı roller yüklemesiyle toplumsal cinsiyet eşitsizliği sosyalleşme sürecinde ortaya çıkmaktadır (Giddens, 2012). Böylece kız ve erkek çocuklarına toplumun yüklediği cinsiyet kalıpları ve roller, onların farklı konum ve mesleklerde, statülerde yer almalarına yol açmaktadır. Örneğin Türkiye’de mühendislik mesleğini erkeklerin kadınlardan daha iyi yapabileceğine dair bir ön yargısal kalıplar oluşmuştur. Oysaki erkekler kadar kadınlar da bu meslekte başarı göstermektedirler, tek ayırım biyolojik farklılıklarıdır. Toplum tarafından kadının ikinci planda tutulmasına bu noktada güçsüz görülmesi, atıl bırakılması bir ayrımcılığa yol açmaktadır.

Televizyonda sunulan kavramların, düşüncelerin, fondaki belli belirsiz görüntülerin, duygular ve davranışların tekrarlı sunumu çocuğun duygu, düşünce ve davranışlarında bu içeriğe bağlı bir yanlılık oluşturmaktadır. Bu etkileşimden yararlanılarak televizyondaki tekrarlı uyarılarla çocuğun ne giyeceği, yiyeceği, insanlarla nasıl ilişki kuracağı gibi günlük hayatının aktiviteleri şekillendirilmeye çalışılmaktadır (Yetim & Yetim, 2008). Televizyonda kadınlar daha çok ev işleri ve çocuklarla ilgilenen, sadık, pasif, sabırlı, fedakâr ve anlayışlı karakterler olarak gösterilirken erkekler genellikle iyi bir işe sahip, zeki, cesur, sinirli ve koruyucu karakterler olarak gösterilmektedirler. Bu noktada cinsiyet temelli görülen bu rollerin

diğer toplumsal kategorileri de içine alacak şekilde biçimlendirildiği ortaya çıkmaktadır. Kadınlar erkeklere göre tanımlanmaktadır. Biyolojik cinsiyet anne karnında oluşurken toplumsal cinsiyet doğduktan sonraki süreçte öğrenilmektedir. “Kadın doğulmaz kadın olunur.” sözüyle toplumsal cinsiyet rollerinin bireyin yaşadığı toplumun değer yargılarına göre şekillendiği vurgulanmaktadır (de Beauvoir, 1993; s. 231). Bizim toplumumuzda halen çocuk bakımının kadınların baş görevlerinden biri olarak görülmesi kültürlere göre değişkenlik gösteren kadın erkek eşitsizliğine örnektir.

Son yıllarda kadınların iş hayatına katılımlarının geçmişe oranla artmasıyla ev içi görev dağılımlarında ve sosyal rollerinde birtakım değişimler meydana gelmiştir. Bu değişimler toplumsal cinsiyet stereotiplerine meydan okuma olarak algılanmakta, işletme ve medya içerik üreticileri bu değişime uyum sağlamaya çalışmakta zorlanmaktadır (Çilingir Ük, 2019). Medya özellikle reklamlar, bir taraftan değişimlerden etkilenirken, diğer taraftan da tüketim ürünleri vasıtasıyla gündelik yaşamlarına yön veren düşüncelerinin oluşturulması ve bunların tüketiminde etkili olarak toplumsal değişimi de hızlandırmaktadır (Aktaş, 2018).

2.6. Dünyada ve Türkiye'de Yapılmış İlgili Araştırmalar

2.6.1. Dünyada Yapılan Araştırmalar

Mc Guire (1988) çocukların 3-4 yaşından itibaren cinsiyet kategorilerini kullanmaya başladıklarını ifade etmektedir. Bu yüzden toplumsal cinsiyet rolü gelişimi araştırmalarında genelde 3 yaş ve üstü çocuğu ile çalışılsa da, bebek araştırmalarının sayısı da az değildir. Küçük çocukların toplumsal cinsiyetleri belirlenemediği için, cinsiyete uygun tercihleri incelenmektedir. Küçük çocukların oyun davranışları, oyuncak tercihleri, seçtikleri oyun eşi, medya etkisi, aktivite düzeyleri gibi değişkenlerin, yaş ve cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını sorgulama araştırmalarının kapsamını oluşturmaktadır.

O'Brien ve Huston (1985) yeni yürüyen kız ve erkek bebeklerin aktivite düzeyleri ve reklam tercihleri arasındaki farklılıkları incelemişlerdir. Bebeklerin aktivite düzeylerinde cinsiyete göre bir farklılaşma bulunamazken, reklamları seçme eğilimi her iki cinsiyette de gözlenmiştir. Bu yaş çocuğunda, toplumsal cinsiyet kategorilerini kullanma eğilimini görmek beklenmezken, oyuncak tercihinde görülen cinsiyet farklılığının nedenini açıklamada çeşitli faktörlerin yardımına başvurulmuştur. Bu faktörler oyun eşi ve reklamların türü gibi değişkenlerdir.

Carter ve Levy ise (1988) 2,5-5,5 yaş arası çocukların reklam tercihleri ile toplumsal cinsiyet kalıp yargısı, cinsiyette değişmezlik, cinsiyet şematizasyonu ve cinsiyete uygun açıklama için tanıma belleği arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bu araştırmanın sonucunda, özetle, erkek çocukların reklam izleme tercihi kız çocuklardan daha çok kalıp yargılara uygun bulunmuştur. Tüm çocuklar için toplumsal cinsiyete uygun reklam seçimi cinsiyet şematizasyonu ile pozitif ilişkili bulunmuştur.

Lauer ve Lauer (1994)'de çocuğun medya yolu ile maruz kaldığı toplumsal cinsiyete dair mesajları üzerinde yaptığı araştırmasında erkeklerin güç ve dayanıklılık ile ön plana çıkarılarak kadınlardan üstün yansıtıldıkları kadınların ise uysal ve güzellikleri ön planda yansıtıldıkları, ataerkinin varlığının yoğun hissedildiği sonuçlarına ulaşmıştır.

Calvert, Kotler ve Zehnder (2003) ve Ogletree, Martinez, Turner ve Mason (2004) çalışmalarında, medyada kadınları erkeklerden daha az bilgili kişiler ve düşük statülü çalışanlar olarak gösterildiği, erkeklere kadınlardan daha çok yer verildiğini ve toplumsal cinsiyet rollerine dair kalıp yargıları yeniden ürettiklerini ortaya koymuştur. Morrison ve Shaffer (2003)'ün yaptıkları çalışmada da benzer bulgulara rastlanmıştır. Televizyonlarda rol alan erkeğin güç ve mevki sahibi iş adamları, kadının ise ev işiyle ilgilenen ev kadınları ve ya iş hayatlarında düşük mevkideki bireyler şeklinde yansıtıldıkları, kadının genel anlamda erkekle olan ilişkileriyle tanımlandığını, erkeğin ise bireysel başarısıyla tanımlandıkları gözlemlenmiştir.

Perea (2015) çalışmasında, çizgi filmlerde erkek çocuklarına yönelik çizgi filmlerin güç ve rekabet odaklı, kız çocuklarına yönelik çizgi filmlerin ise daha duygusal içerikler olduğu bulgusunu ortaya koymuştur. Aynı şekilde Malhoyt-Lee (2018) çalışmasında, 4 yaş kız çocuklarının çocukların toplumsal cinsiyete dair medyanın rolünün önemine vurgu yapmıştır.

Toplumsal cinsiyetin her kültürde farklı olmasıyla birlikte, dünyada farklı bölgelerden yapılan çalışmalara bakıldığında, Bretl ve Cantor 1988'de Japonya, Zandpour ve arkadaşlarının 1992'de Tayvan ile Malezya, Gilly'nin 1988'de Meksika, Lovdal 1989, Fejes'in 1992, Signorelli'nin de 1992'de, Furnham, Abramsky ve Gunter (1997) Amerika'da yaptıkları araştırmalara bakıldığında televizyon kanallarında rol alan kadın ve erkeğin modern imajdan çok, geleneksel rollerle yansıtıldığını söylemek mümkündür. Genel anlamda yapılmış araştırmalara baktığımızda kadınların en çok kapalı mekânda ev ve çocuklarla ilgilendiği ve yemek yaptığı, erkeklerin ise daha özgürce bireyler olarak yansıtıldıkları ve bunların da daha fazla iş çevresinde görüntülediği bilinmektedir.

2.6.2. Türkiye’de Yapılan Araştırmalar

Araştırmanın genel amacı çerçevesine uyan ülkemizde yapılmış benzer çalışmalara ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu başlık altında araştırmacının ulaşılabilirdiği toplumsal cinsiyette medyanın rolüyle ilgili ülkemizde de yapılmış araştırmalara değinilecektir.

Türkiye’de medya ve toplumsal cinsiyet ile ilgili araştırmalara bakıldığında, medyada (Alabay & Yağan Güder, 2014; Arslan, 2015; Bakır & Palan, 2010; Deniz, 2016; Çankaya, 2009; Gündüz Kalan, 2010; Karaca & Papatya, 2011; Köker & Karaaslan Şanlı, 2011; Sabuncuoğlu, 2006; Şenkal, 2016; Türkmen, 2012; Uluyağcı & Yılmaz, 2007; Uray & Burnaz, 2003; Yağan Güder, Ay, Saray ve Kılıç, 2017) dergi ve kitaplarda (Esen & Bağlı, 2002; Köseleler, 2009) toplumsal cinsiyet kalıp yargıları ile ilişkilerini incelemiştir. Türk televizyon kanallarında toplumsal cinsiyetin kalıp yargısal şekilde tasvir edildiğini belirtmişlerdir. Veriler, Türkiye'deki farklı yıl aralıklarında yapılan konuya ilişkin ilk araştırmalardan (Çağlı & Durukan, 1989) günümüze kadar yapılmış araştırmaların benzer bulgularının çoğunu yeniden doğrulamıştır.

Sabuncuoğlu (2006) araştırmasında toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını reklamlar üzerinden incelemiştir. Araştırma kapsamındaki reklamlarda erkekler genellikle; lider, para getiren, kimseye muhtaç olmayan güçlü, dayanıklı, akıllı, bağımsız, otoriter ve başarılı kişiler olarak sunulmuşken; kadınlar ise genellikle güzel, bakımlı, bağımlı, evli, sakin ve uysal, korkak bireyler olarak sunulduğunu belirtmiştir. Yetim ve Yetim’in (2008) çalışmasında televizyondaki tekrarlı uyarılarla çocuğun ne giyeceği, yiyeceği, günlük hayatının aktiviteleri şekillendirilmeye çalışıldığını gözlemlemişlerdir.

Çankaya (2009) yaptığı araştırmasında, benzer bulgulara rastlamıştır ve kadınların genellikle erkeklerin ilgisine, sevgisine, yardımına muhtaç, iyi anne, ev hanımı, kibar, yumuşak, bakımlı kişiler olarak sunulduğunu ifade etmiştir. Bunun yanı sıra erkekler ise para getiren, güçlü, aile liderleri bireyler olarak sunulmuştur.

Karaca ve Papatya (2011), kadının reklamlarda en çok aile içindeki bağıni ve rollerinin vurgulandığını, bu açıdan kadının reklamlarda karşımıza iyi bir eş, çoğunlukla ev hanımı, iyi bir anne rolünde sunulduğunu gözlemlemiştir.

Arslan (2015), Türk televizyon reklamlarında betimlenen erkek ve kadın karakterlerini incelemiş ve bu bağlamda 4.135 karakteri kaydederek kodlamıştır. Karakterlerin çoğunda erkeklerin baskın olduğu, eylemlerin çoğunluğunun geleneksel kalıp yargısal rol ve modellere dayandığını belirtmiş ve alanda yapılmış önceki

araştırmalarla benzer bulgulara ulaşmıştır. şenkal (2016) araştırmasında medya araçlarında kadınların reklamlarda çoğunlukla güzel, çekici, göze hitap eden ve genç kadın; evli, anne kadın stereotipleri ile resmedildiği ve kadınların büyük oranda hamarat bir ev hanımı, iyi eş, iyi anne olarak gösterildiği; iş hayatına atılmış, kariyerine odaklı kadın rolüne fazla yer verilmediğini gözlemlemiştir.

Deniz (2016) yaptığı araştırmasında medyada ataerkinin yeniden inşa edildiği ve geleneksel cinsiyet rol anlayışlarının yansıtıldığı sonuçlara ulaşmıştır. Aktaş (2018), medyanın günlük yaşama dair yönlendirici düşünceler vermesi ve bunların tketilmesindeki rolüne ilişkin önemli etkisinin olduğunu ortaya koymuştur. Türkiye’ de yapılan ilgili çalışmalara bakıldığında, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının kültüre bağlı olarak belirlendiği ve medya iletilerinin de bu toplumsal kalıp yargıları direk aktardığı görülmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu araştırma, okul öncesi dönem çocuklarının toplumsal cinsiyet algılarında medyanın rolüne ilişkin ebeveynlerinin ve öğretmenlerinin bakış açılarını ortaya koymak amacıyla nitel bir araştırma olarak planlanmıştır. Araştırmanın bu bölümü, araştırmanın doğasına bağlı olarak altı kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda araştırma modeli ele alınmıştır. İkinci kısımda araştırmanın çalışma grubu, üçüncü kısımda araştırmanın içeriğine uygun olarak veri toplama araçlarını tanımlanmıştır. Dördüncü kısımda verilerin analizi açıklanmış, beşinci kısımda araştırmanın geçerlilik güvenirlik kısmı ve son olarak etik hususlara yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemi olarak belirlenmiştir. Nitel araştırma yönteminde araştırmanın amacı yorumlayıcı bir yaklaşımla ele alınır, disiplinler arası bütüncül bir bakış açısıyla inceleyen bir yöntemdir. Nitel araştırmada, olgu ve durumlar kendi bağlamında ele alınarak, bireylerin onları kendilerince anlamlandırmaları açısından yorumlanır (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu & Yıldırım, 2010). Araştırmanın amacı okul öncesi dönem çocuklarının toplumsal cinsiyet algılarında medyanın rolüne ilişkin ebeveynlerinin ve öğretmenlerinin bakış açılarının incelenmesidir. Bu sebeple araştırmacı ebeveynlerin ve öğretmenlerin bakış açıları üzerinden çocukların toplumsal cinsiyet algılarında medyanın rolünü keşfetmek, deneyimlerini ortaya koymak ve analiz etmek amacıyla, araştırma nitel araştırma yöntemi kullanılarak fenomenolojik yaklaşım olarak planlanmıştır. Araştırmanın deseninin fenomenolojik yaklaşım olarak seçilmesinde, çocukların toplumsal cinsiyet algılarını (1. sıra yaklaşım), araştırmanın çalışma grubunu oluşturan ebeveynlerinin ve öğretmenlerinin (2. sıra yaklaşım) bakış açıları üzerinden dikkate alındığından dolayı uygun görüşmüştür. 1. sıra yaklaşımda araştırmacı fenomeni kendi başına tarif etmeye çalışır. 2. sıra yaklaşımda ise araştırmacı çalışmaya katılan bireylerin algılarını dikkate alır (Trigwell, 2000). Fenomenolojik yaklaşımın odak noktası, öznel tecrübelerdir. Bu yaklaşım, bireyin kendi bakış açısıyla ve olayları yorumlamasıyla, yani bireyin fenomenolojisiyle ilgilenir. Fenomenolojik yaklaşımda araştırmacı, olaylara ya da fenomenlere hiçbir ön kavram ya da kuramsal düşünce empoze etmeden, birey tarafından yaşandığı gibi anlamaya çalışır.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, amaçlı uygun örnekleme ve amaçlı ölçüt örnekleme yöntemiyle seçilen 2 okul öncesi eğitim kurumundan her bağlam için 8'er ebeveyn ve çocuklarının 1 öğretmeni olmak üzere toplamda 32 ebeveyn ve 2 öğretmen oluşturmuştur. Amaçlı uygun örnekleme, araştırmanın amacına uygun olarak çalışma grubunun kendi içinde benzeşik farklı durumlardan oluşturulmasıdır. Bu çalışmada çalışma grubu, Kapadokya Üniversitesi' nin iki okul öncesi kurumunun ebeveynleri ve öğretmenleridir. Amaçlı ölçüt örnekleme, araştırmacının belirli kıstasları belirlenmesi ile oluşur. Araştırmacı ölçütünü hangi özellikleri taşıyan birey ya da durumları çalışacağına karar vererek belirler ve buna göre oluşturur. Araştırmacı seçilen durumlar bağlamında toplum olaylarını ve olguları anlamaya ve keşfetmeye açıklamaya çalışır. Ölçüt örnekleme kullanılan araştırmalarda örneklem birimleri belli nitelikleri karşılayan bireyler ya da durumlardan oluşturulabilir. Bu durumda belirlenen ölçütü karşılayan birimler araştırmanın örnekleme alınır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2009). Bu araştırmanın 5 yaş çocuğa sahip ebeveynler ve bu çocukların öğretmenlerinin çalışma grubunu oluşturması olması temel ölçüttür. 5 yaşın ölçüt olması; çocukların 3 ve 5 yaş aralığında cinsiyetin sürekliliğini anlamaya başlaması, 5 ve 7 yaş aralığında cinsiyetin değişmezliği ilkesini kazanmalarından dolayıdır. Dolayısıyla 4,5 ve 7 yaş aralığındaki çocuklar cinsiyetlerine uygun tercihler, beğeniler geliştirip etkinlikte bulunabilirler bunu pekiştirildikleri doğrultudan dolayı değil, cinsiyetlerine tutarlı oldukları için yaparlar (Dökmen, 2004; Hollander, 2001). İkinci ölçüt olarak aynı çocuğun hem ebeveynleri hem de öğretmenleri ile çalışma grubunun oluşturulmasında amaç; çocukların toplumsal cinsiyete yönelik bakış açılarında en önemli olan kişilerin çocukların medya iletilerini anlamalarına nasıl yardımcı oldukları, ne tür paylaşımlarda bulundukları ve çabalarının nasıl ve ne derece yeterli olduğunu derinlemesine incelenmesidir. 5 yaş çocuğa sahip ebeveynlere çocuklarının öğretmenleri ve bizzat araştırmacı yoluyla ulaşılmış ve bilgilendirilmiş gönüllü oluru formu verilmiştir. Eğitim kurumlarının 5 yaş grup sınıflarının öğretmenlerine bizzat araştırmacı tarafından bilgilendirilmiş gönüllü oluru formu verilmiştir. Gönüllülük esasına göre temel ölçüte uygun 32 ebeveynin ve 2 öğretmenin izni alınmıştır.

Bu çalışmada bazı ebeveyn ve öğretmenler için bazı kodlamalar kullanılmıştır. Nevşehir' deki kuruma devam eden 8 öğrencinin ebeveynleri için A/B: Anne/Baba, N:

Nevşehir: N ve 1' den 8' e kadar çocuklar sayı olarak kodlanmıştır. Örneğin AN1; 1 kodlu çocuğa sahip Nevşehir'deki anne iken, AÜ1; 1 kodlu çocuğa sahip Ürgüp'teki annedir. Katılımcılardan öğretmenler ise Nevşehir için Ö1, Ürgüp için Ö2 şeklinde kodlanmıştır. Her öğrencileri Ö1' den Ö8' e kadar kodlanıp öğretmen kodlarıyla birleştirilerek sunulmuştur. Örneğin Ö1Ö1; Nevşehir'deki öğretmenin 1 kodlu öğrencisine ilişkin, Ö2Ö1; Ürgüp' teki öğretmenin 1 kodlu öğrencisine ilişkin kodlanmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Nitel veriler, çalışma grubundan demografik bilgi formu, ebeveyn yarı yapılandırılmış görüşme formu ve öğretmen yarı yapılandırılmış görüşme formu yoluyla toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği; araştırmacı katılımcıyla önceden hazırladığı görüşme formu ile görüşmenin gidişatına bağlı olarak alt sorularla görüşmenin akışını etkilenerek daha da derine inilmesi sağlanmaktadır (Türnüklü, 2000). Soruların açık ve anlaşılır olarak ifade edilmesine, farklı yorumlara neden olmamasına ve yönlendirici olmamasına dikkat edilmiştir.

3.3.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Bu araştırmada görüşme formu geliştirilirken konuyla ilgili alan taranarak, görüşme soruları oluşturulmuştur. Ebeveynler için on yedi sorudan oluşan, öğretmenler için on dört sorudan oluşan 2 yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanmıştır. Bu formun ilk 3 sorusu demografik bilgiler içermektedir.

3.3.2. Yarı Yapılandırılmış Ebeveyn Görüşme Formu

Ebeveynler ile yapılan görüşmeler, araştırmanın amacı kapsamında çocuklarının toplumsal cinsiyet algılarında medyanın rolüne ilişkin ebeveynlerin bakış açılarını, çocukların söylem ve davranışlarını ve bu davranışları nasıl yorumladıklarını, nasıl yönlendirdiklerini belirlemeye yönelik oluşturulan görüşme formu aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Ebeveynlerin görüşlerini analiz etmek, davranışlarından ve tüketilen medyadan çocukların nasıl etkilendiğinin daha iyi anlaşılmasına yönelik literatürden destek alınarak araştırmacılar tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış ebeveyn görüşme formu on yedi sorudan oluşmaktadır. Katılımcı ebeveynlere yöneltilen örnek olabilecek sorulardan: *Sizin düşüncenize göre, oğlunuzun/kızınızın toplumsal cinsiyet*

algısında medya ne kadar yer almaktadır? Toplumsal cinsiyet algısına yönelik oğlunuzun/kızınızın medyadan fiziksel görünümü hakkında nasıl mesajlar aldığını düşünüyorsunuz?, gibi sorularla genelden özele inerek katılımcıların düşünce ve bakış açıları derinlemesine incelenmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formunun içeriği ve bilgilendirilmiş gönüllü olur formu ebeveynlerle önceden paylaşılmıştır. Görüşmeler için ebeveynlerden uygun saat ve randevu alınarak, kendilerini rahatlıkla ifade edebilecekleri, rahat hissettikleri, sadece kendisi ve araştırmacının olduğu-merkez müdürünün odasında yapılmıştır.

3.3.3. Yarı Yapılandırılmış Öğretmen Görüşme Formu

Ebeveynlerle yapılan görüşmelere eş zamanlı olarak çocukların öğretmenleriyle de bireysel görüşmeler yapılmıştır. Öğretmenlere araştırmanın amacı kapsamında çocukların toplumsal cinsiyet algılarındaki medyanın rolüne ilişkin bakış açılarını, çocukların söylem ve davranışlarını ve bunları nasıl yorumladıklarını, nasıl yönlendirdiklerini belirlemeye yönelik oluşturulan görüşme formu aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Öğretmenlerin görüşlerini analiz etmek, davranışlarından ve tüketilen medyadan öğrencilerinin nasıl etkilendiğinin daha iyi anlaşılmasına yönelik literatürden destek alınarak araştırmacılar tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış öğretmen görüşme formu on dört sorudan oluşmaktadır. Katılımcı öğretmenlere yöneltilen örnek olabilecek sorulardan: *Öğrencinizin toplumsal cinsiyet algısına yönelik medyadan davranış edinimi hakkında nasıl mesajlar aldığını düşünüyorsunuz?*, *Öğrencileriniz toplumsal cinsiyet algısına yönelik medyada gördükleri veya duydukları hakkında sizinle paylaşımda bulundu mu ve neler söyledi?*, gibi sorularla genelden özele inerek katılımcıların düşünce ve bakış açıları derinlemesine incelenmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formunun içeriği ve bilgilendirilmiş gönüllü olur formu öğretmenlerle önceden paylaşılmıştır. Görüşmeler için öğretmenlerden uygun saat ve randevu alınarak, kendilerini rahatlıkla ifade edebilecekleri, rahat hissettikleri, sadece kendisi ve araştırmacının olduğu-merkez müdürünün odasında yapılmıştır.

3.4. Veri Analizi

Araştırmanın verileri, ebeveynler için on yedi sorudan oluşan, öğretmenler için on dört sorudan oluşan 2 yarı yapılandırılmış görüşme formundan oluşmaktadır. Görüşmeler, araştırmacı tarafından elle kayıt altına alınarak, veri kaybı yaşanmaması için

ses kaydı yapılmıştır. Veriler ham veri olarak bilgisayar ortamına atılmış, yazılı kayıt altına alınmıştır. Ebeveynler ve öğretmenlerle gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda elde edilen veriler içerik analizi yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. İçerik analizi tekniği; katılımcıların her bir görüşme sorusuna karşılık olarak söylediklerinin çözümlenmesiyle elde edilen ve yazılı hale getirilen verilerin analizidir (Strauss & Corbin, 1990). İçerik analizi ile verileri anlamlandırmak dolayısıyla ebeveynlerin ve öğretmenlerin bakış açılarını ortaya çıkarmak; çocukların toplumsal cinsiyet algısına yönelik düşüncelerini, medyanın çocukların toplumsal cinsiyet algılarındaki rolünü, medya mesajlarını anlamada ebeveynlerin-öğretmenlerin yardım ve çabalarını, ebeveynlerin ve öğretmenlerin paylaşımlarını belirlenen tema ve kategori içerisinde okuyucuya düzenli bir şekilde sunmak amaçlanmıştır.

Görüşmelerden elde edilen veriler önceden belirlenmiş başlıklar altında toplanmıştır. Bu aşamalar boyunca birbiriyle ilgili kodları altında toplayabilecek ana temalar üzerinde de düşünülmüş, kavram ve ifadelerin ne oranda veriye uygun olduğunu gözden geçirilmiş ve bunlarla ilgili notlar alınmıştır. Elde edilen verilerin kod tabloları oluşturulurken araştırmacı tablolarını danışmanı ile paylaşmıştır. Ardından benzer ve ilişkili olan kodlar birlikte de bir araya getirilerek kategoriler oluşturulmuştur. Bu aşamaların sonunda verilerden uygun tema, kategori ve kod oluşturulmuştur. Sistematiik bir şekilde araştırmacı tarafından üç yeniden düzenlenen tablolar, araştırmacı tarafından en özet şeklinde okuyucuya sunulmuştur.

3.5. Geçerlik ve Güvenirlik

Bu araştırmanın geçerlik ve güvenilirliği kapsamında, saydamlığın sağlanması için tüm ham veriler kimlik ya da belirleyici bağlam bilgisi içermeden, sınıflandırılarak geçici bir süre saklı tutulacaktır. Yapısal geçerlik veri kaynağının zenginleşmesi ve alanında uzman kişinin incelemesi ve birlikte yeniden soruları geliştirilmesiyle son hali verilerek sağlanmaya çalışılmıştır. Bu incelemede uzman, formun kapsam geçerliliği için, soruları birlikte incelemişlerdir ve araştırmanın deseninden toplanan verilere olan süreçlere eleştirel bir gözle bakmış, soruların araştırmanın amacı doğrultusunda uygunluğunu, ifadelerin anlaşılabilirliği, soruların sırası hakkında araştırmacıya geri bildirimde bulunmuştur. Ayrıca araştırmacı yarı yapılandırılmış görüşme formu için, araştırmanın görüşme sorularının oluşturulması bölümünde iki araştırmacı birlikte rol almış, görüşme soruları oluşturulurken okul öncesi eğitimi ve çocuk gelişimi alanlarında uzman iki

kişiden görüş alınmıştır. Soruların anlaşılabilirliğini ölçmek amacıyla 2 öğretmen ve kurumlardan 2’şer ebeveyn ile pilot uygulama yapılmıştır ve son hali düzenlenmiştir. Veri kaynakları örnekleme uygun farklı kişilere ulaşılarak; ebeveynler ve öğretmenler ile yapılan görüşmeler aracılığıyla oluşturulmuş ve zenginleştirilmiştir. Araştırmacıların verileri önce ayrı ayrı kodlayıp, daha sonra bir araya gelip birlikte tekrar kodlamaları ve analizlerin karşılaştırılması sağlanarak farklılıkların en aza indirilmesi iç güvenilirliği, katılımcılara süreçle ilgili detaylı bilgiler sunup, onamlarını almakla dış güvenilirlik sağlanmaya çalışılmıştır.

3.6. Etik Hususlar

Etik önlemler kapsamında araştırmacının çalıştığı vakıf üniversitenin okul öncesi eğitim kurumlarında araştırma yapmak üzere üniversitenin etik kurulundan onay alınmıştır. Kuruldan araştırma izni alındıktan sonra, veriler toplanmaya başlandığında katılımcılara araştırmanın amacı ve içeriği anlatılmış, her birinin bilgilendirilmiş gönüllü olur formu alınmış ve gönüllü olarak katılmayı kabul edenlerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu ebeveynler için Ek- 3’ te, öğretmenler için Ek- 4’ te yer almaktadır. Görüşmeleri kaydetmek için ses kayıt cihazı kullanılacağı konusunda katılımcılardan onay alınmış daha sonrasında görüşmeler ses kayıt cihazına kaydedilmiştir. Araştırmacı katılımcılarla gerçekleştirdiği görüşmelerden elde ettiği tüm notlarının ve ses kayıtlarının gizliliğinin korunacağını, danışmanı haricinde kişilerle paylaşılmayacağını ve bilimsel araştırma dışında kullanılmayacağı belirterek veri gizliliği sağlanmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Medyanın çocukların toplumsal cinsiyet algılarında rolüne ilişkin ebeveynlerinin ve öğretmenlerinin bakış açılarından ortaya çıkarmanın amaçlandığı bu çalışmada veriler görüşmeler ile toplanmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi yapılarak kodlar, kategoriler ve temalar oluşturulmuştur. Araştırmadan elde edilen bulgular araştırma soruları kapsamında sunulmuştur.

4.1. Ebeveynlere ve Öğretmenlere Göre Çocukların Toplumsal Cinsiyet Algılarına İlişkin Bakış Açılarında Ait Bulgular

Ebeveynlerin ve öğretmenlerin görüşlerine bakıldığında, çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik kalıp yargısal görüş paydasında birbirinden bazı noktalarda farklı yanıtlara rastlandığı görülmektedir. Bu bağlamda ebeveynlere ve öğretmenlere göre, her çocuk için erkek ve kızın farklı anlamlar ifade ettiği bulgusuna ulaşılmıştır. Ancak görüşlerden elde edilen ortak paydaya göre çocukların toplumsal cinsiyet algılarında ataerkil kültürün getirdiği geleneksel rol ve davranışların varlığı saptanmıştır. Çocuklar toplumsal cinsiyet algılarına yönelik ebeveynlerinin ve öğretmenlerinin ortak gözlem ve görüşlerine göre: Kızların süslü, bakımlı, giyim tarzında elbise ve etek giymeyi tercih eden, saç tarzının uzun olduğu ayrıca davranışsal olarak sakin-uysal; erkeklerin ise güçlü, özensiz, giyim tarzında pantolon ve gömlek giymeyi tercih eden, saçları kısa, davranışsal olarak da hareketli ve kontrolsüz bireyler olduklarını düşünmektedir. Ayrıca söylemler, giyim tarzları, görünüş ve davranışlar yapılan ayrımlarda belirleyici olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ebeveynlerin ve öğretmenlerin görüşlerine göre, ayrıca çocukların oyun ve oyuncak tercihlerinde toplumsal cinsiyet kalıp yargıları oldukları saptanmıştır; kızlar evcilik oyunlarına ve oyuncaklarına yönelirken, erkekler rekabet içeren oyun ve oyuncakları tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

Ebeveynlerin ve öğretmenlerin görüşlerine göre, çocukların toplumsal cinsiyet algılarına ilişkin bakış açıları Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2.

Ebeveynlerin ve Öğretmenlerin Çocukların Toplumsal Cinsiyet Algılarına Yönelik Bakış Açılarına İlişkin Görüşleri

Tema	Kategori	Kod
Kalıp yargısal görüşler	Dış Görünüş	Süslü Güçlü Bakımlı Özensiz Saç tarzı Giyim tarzı
	Davranış biçimi	Sakin-Uysal Hareketli Kontrolsüz
	Oyun-oyuncak tercihleri	Evcilik Rekabetçi

Tablo 2'ye bakıldığında ebeveynlerin ve öğretmenlerin görüşlerine göre, çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik bir tema bulunmaktadır. Hem ebeveynlerin hem de öğretmenlerin ortak görüş bildirdiği bu tema kalıp yargısal görüşlerdir. Bu tema üç ayrı kategoriye ayrılmıştır. İlk kategori dış görünüştür. Dış görünüş kategorisinin süslü, güçlü, bakımlı, özensiz, saç tarzı ve giyim tarzı kodları bulunmaktadır. Süslü ve bakımlı kodda kız çocuklarının özelliklerine ait görüşler belirtilmişken, güçlü ve özensiz kodda erkek çocuklarına ait görüşler belirtilmiştir. Saç tarzı ve giyim tarzı kodları hem erkek hem de kız çocukları için beşinci ve altıncı kodlarda belirtilmiştir.

Katılımcıların ilk kod olan süslüye ilişkin açıklamalarına örnek olabilecek bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

AN8: Kızıma göre, kızlar dış görünüşlerine çok önem verirler, süslüdürler.

BN8: Kızlar süslüdür. Kız çocukları erkek çocuklarına göre kıyafetlerine, saçlarına, nasıl göründüklerine, çok önem verirler. Kızım kız çocukları için güzel görünmenin çok önemli olduğunu düşünür.

Ö1Ö8: Öğrencim için, kızlar güzelliklerine önem veren süslü bireylerdir. Tokasının renginden, çorabına kadar her şey süsünün bir parçasıdır.

Ebeveynlerin ve öğretmenlerin görüşlerine göre, çocukların toplumsal cinsiyet algılarına ilişkin ilk kod olan süslü, kız çocuklarına ilişkin görüşlerde ortaya çıkmıştır. Ebeveynler ve öğretmenler kız çocuklarının, görünüşlerine önem verdiklerinin, kıyafetlerinden tokasına kadar uyumlu olmalarının, güzel ve hoş görünmek istemelerinin yani süslü olmalarının kız çocuklarına ilişkin özellik olarak algıladıkları konusunda ortak görüş bildirmişlerdir.

Katılımcıların ikinci kod olan güçlüye ilişkin açıklamalarına örnek olabilecek bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

AÜ5: Erkek çocukları gücüyle ön planda olur, kızlardan daha güçlüdürler, onlara yardım ederler diye düşünür.

BÜ5: Oğlum erkeklerin kızlardan daha güçlü olduklarını düşünür, erkekler sürekli güçlerini arttırmak isterler. En ağır masaları erkekler kaldırabilir.

BÜ1: Erkeklerin kızlardan daha güçlü olduğunu ve güç gerektiren çoğu şeyi erkeklerin yapması gerektiğini düşünüyor.

Ö2Ö5: Miraç' a göre sınıfta güç gerektiren şeyleri erkekler yapar, çünkü erkekler güçlüdür. Bu konuda kız arkadaşlarına yardımcı olurlar.

Ebeveynlerin ve öğretmenlerin görüşlerine göre, çocukların toplumsal cinsiyet algılarına ilişkin ikinci kod olan güçlü, erkek çocuklarına ilişkin görüşlerde ortaya çıkmıştır. Ebeveynler ve öğretmenler erkek çocuklarının güçlü olmayı erkek çocuklarına ait bir özellik olduğunu düşünmelerinde ortak görüş bildirmişlerdir. Erkek çocuklarının, erkek olmaya ilişkin en önemli özellik olarak güçlü olmalarını düşünmeleri ebeveynlerin hemen hemen hepsinin ilk olarak belirttikleri bulgu olmuştur. Öğretmenlerin, özellikle sınıf içerisinde güç gerektiren görev ve oyunlarda erkek çocuklarının hızlıca ön plana çıkmak istediklerini, kız çocuklarından daha güçlü olduklarını düşünerek onlara yardım etmekte çok hevesli olduklarını gözlemlediği bulgusuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların üçüncü kod olan bakımlıya ilişkin açıklamalarına örnek olabilecek bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

AÜ2: Erkeklerin sportif kıyafetler kızların ise daha çok bakımına dikkat etmekle birlikte kıyafetlerde özenli olduklarını oğlum düşünüyor.

AÜ8: Kızım için; kızlar her zaman bakımlı görünürler, erkekler eşofman ve pantolon giymeyi severler.

BÜ8: Makyajı ve güzel görünmeyi severler. Bakımlıdır, erkekler ise buna önem vermezler, süse önem vermezler diye düşünür.

Ö2Ö8: Zeynep'e göre kızlar için güzel görünmek ve bakımlı olmak önemlidir., Erkekler için bakım önemli değildir ama kızlar hep bakımlıdır.

Ebeveynlerin ve öğretmenlerin görüşlerine göre, çocukların toplumsal cinsiyet algılarına ilişkin üçüncü kod olan bakımlı, kız çocuklarına ilişkin görüşlerde ortaya çıkmıştır. Kız çocuklarının erkek çocuklarına göre görünüşlerine önem vermeleri, kıyafetlerini özenle seçmeleri, güzel ve bakımlı görünmek istemeleri, kız olmaya ilişkin ortak görüş bildikleri bakımlı kodunda ortaya çıkmıştır. Kız çocuklarının, erkek çocuklarının bakımlı olmadığını düşünmeleri ve gözlemlmeleri, bakımlı olmanın kız olmaya ilişkin bir özellik olduklarını düşünmeleri bulgusu elde edilmiştir.

Katılımcıların dördüncü kod olan özensizliğe ilişkin açıklamalarına örnek olabilecek bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

AÜ5: Erkekler koyu renk kıyafetler giyerler, kızlar görünüşüne önem verir, süslenir, pembe mor süslü kıyafetler giyerler diye düşünür. Ama erkekler için bu geçerli değildir, kızlar kadar özen göstermez, önem vermezler diye ayırım yapar.

AN1: Erkek çocukları daha hareketlidir, saçları kısadır, maviyi severler; kız çocukları süslüdür, saçlarını değişik değişik yapmayı severler, birbirlerine saçlarını, kıyafetini gösterirler, ama erkekler öyle değildir, rahat kıyafetler giyinir düşüncesindedir diye düşünüyorum.

Ö2Ö5: Erkekler görünüşlerine pek özen göstermezler. Saçlarını taramadan bile gelebilirler, kız çocukları için bu söz konusu bile değildir öğrencimin algısında bunların yer ettiğini düşünüyorum.

Ebeveynlerin ve öğretmenlerin görüşlerine göre, çocukların toplumsal cinsiyet algılarına ilişkin dördüncü kod olan özensiz, erkek çocuklarına ilişkin görüşlerde ortaya çıkmıştır. Ebeveynler ve öğretmenler erkek çocuklarının özensiz olmaları konusunda erkek çocuklarına ait bir özellik olduğunu düşünmelerinde ortak görüş bildirmişlerdir. Erkek çocukları için saç şekillerini değiştirme, dikkat çekici kıyafetler giyinme çok önemli değildir, rahat hissetmeleri yeterlidir düşünceleri bulgulardan anlaşılmaktadır. Özenli görünme çabasının kız çocuklarına ait bir özellik gibi düşünerek, erkek

çocuklarının özen göstermeden hatta saçlarını bile taramadan durabilecekleri belirtilen bulgular arasındadır.

Katılımcıların beşinci kod olan saç tarzına ilişkin açıklamalarına örnek olabilecek bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

BÜ8: Kızım için kendi saçı ve diğer kızların saçları çok önemlidir, uzun saçları severler. Erkeklerin saçlarını kısa tercih ettiğini düşünür.

BÜ2: Erkeklerin saçlarının kısa, kızların saçların uzun olması gerektiğini düşünüyor.

AÜ8: Kızların saçlı uzun olmalıdır ve farklı şekiller verilebilir, örülebilir, toplanabilir vs... Erkeklerin saçları genellikle kısadır diye düşünüyor.

Ö2Ö8: Zeynep'e göre kızların saçları uzun, açık olması gerekiyor, erkeklerin saçlarının ise kısa olması şeklinde düşünüyor.

Ö1Ö1: Defne için, uzun saçları olan bireyler kızdır. Kısa saçları bulunan kişiler erkeklerdir.

Ebeveynlerin ve öğretmenlerin görüşlerine göre, çocuklarının toplumsal cinsiyet algılarına ilişkin kızların saçlarının uzun ve farklı modellerde olması, erkeklerin ise kısa saçlı olmaları gibi saç tarzına ilişkin ayrımlar yaptıkları belirtmişlerdir. Ebeveynler ve öğretmenler konuya ilişkin ortak görüş olarak, kız çocukları kızların saç hakkında uzun olması gerektiği, erkek çocukları ise kısa saçlı olmaları gerektiği şeklinde düşündüklerini bildirmişlerdir.

Katılımcıların altıncı kod olan giyim tarzına ilişkin açıklamalarına örnek olabilecek bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

AN1: Defne, erkekler; pantolon, gömlek gibi giysiler tercih etmeli diye düşünür.

BÜ4: Emir'e göre kızlar elbise ve etek giyerler. Erkekler pantolon ve gömlek giyerler. Papyon da takarlar.

Ö2Ö3: Öğrencim erkeklerin mavi renk sevdiğini, pantolon gömlek giysilerini tercih ettiklerini kızların ise elbise, etek gibi giysilerin tercih ettiklerini yani erkek ve kız arasındaki farkı iletmektedir.

Ö2Ö8: Zeynep'e göre kızlar etek, elbise giyer, erkekler pantolon giyer düşüncesinde.

Ebeveynlerin ve öğretmenlerin görüşlerine göre, çocukların toplumsal cinsiyet algılarına ilişkin kızların elbise ve etek giyen, erkeklerin ise pantolon ve gömlek tercih eden bireyler olduklarını düşündüklerine dair ortak görüş bildirmişlerdir. Kız çocuklarının elbise ve etek olduğu sürece renk konusunda çok seçici olmadıkları fakat erkek çocuklarının giyimlerinin rengi konusunda ısrarcı oldukları bulgular arasındadır. Erkek çocuklarının seçimi mavide ısrarcıyken, kız çocukları ısrarla pembe etek ve elbise tercih edip etmeyecekleri bulgulara yansımamıştır. Buradan ebeveyn ve öğretmenlerin görüşlerine göre, erkek çocuklarının kız çocuklarına göre giyim tarzı koduna ilişkin daha kalıp yargısal düşündükleri bulgusuna ulaşılmıştır.

Tablo 2'ye bakıldığında ebeveynlerin ve öğretmenlerin, çocukların toplumsal cinsiyet algılarına ilişkin bakış açılarına ait bulgulara bakıldığında kalıp yargısal görüşler temasına ait ikinci kategori davranış biçimidir. Davranış biçimi kategorisinin sakin, hareketli ve kontrolsüz kodları bulunmaktadır. Sakin kodda kız çocuklarının özelliklerine ait görüşler belirtilmişken, hareketli ve kontrolsüz kodda erkek çocuklarına ait görüşler belirtilmiştir.

Katılımcıların ikinci kategori olan davranış biçiminin ilk kodu sakine ilişkin açıklamalarına örnek olabilecek bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

BN1: Kızıma göre, erkekler biraz yaramaz olurlar kız çocukları sakin hanım hanımdır.

AN1: Kız çocukları ağırbaşlı, sakindirler. Yaramazlık yapmazlar, erkeklerden usludurlar diye düşünür.

Ö1Ö1: Öğrencime göre, kızlar sınıfta ve dışarıda erkeklerden daha sakin olan, annesini, babasını ve öğretmenlerini dinleyen uysal bireylerdir.

Çocukların toplumsal cinsiyet algılarına ilişkin ebeveynlerin ve öğretmenlerin görüşlerine göre, sakin koduna ilişkin ortak görüşler ortaya çıkmıştır. Ebeveynler ve öğretmenler kız çocuklarının erkek çocuklarına göre daha sakin yapıda olduğunu, taşkınlık yapmaya erkek çocukları kadar meyilli olmadıklarını düşündüklerini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin de sınıf içerisinde kız öğrencilerinin daha sakin bir şekilde günlük rutinlerini gerçekleştirdiğini, görev ve sorumlulukları daha sakin bir mizaçla yaptıklarını düşünmeleri saptanan bulgular arasındadır.

Katılımcıların ikinci kategori davranış biçiminin ikinci kodu hareketliye ilişkin açıklamalarına örnek olabilecek bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

AN2: Oğluma göre erkekler hareketlidir, hareketli oyunlardan, zıplamaktan, araba yarıştırmaktan hoşlanırlar. Çok hareketlidirler, kız çocuğu öyle değildir.

BÜ2: Erkekler kızlardan hareketlidir diye düşünür. Hatta erkeklerin saçları uzun olursa oyun oynarken çok zor olabilir çünkü hep hareketlidir algısına sahiptir.

Ö1Ö1: Defne için hareketli, yerinde duramayan ve tehlikeye karşı önlem almayan kişiler erkektir.

Çocukların toplumsal cinsiyet algılarına ilişkin ebeveynlerin ve öğretmenlerin görüşlerine göre, erkek çocuklarının daha hareketli olduğu bulgusuna varılmıştır. Ebeveynler ve öğretmenler erkek çocuklarının genelde daha hareketli oyunları oynamayı seçerken kız çocuklarının ise daha sakin oyunlar oynadığını belirtmiştir. Öğretmenler ayrıca sınıf içerisinde erkek çocuklarının birbirleriyle daha çok savaş oyunları gibi hareketli oyunlar oynadığını söylerken kız çocuklarının kendi aralarında evcilik gibi daha sakin oyunlar oynadığını belirtmiştir.

Katılımcıların ikinci kategori davranış biçiminin üçüncü kodu kontrolsüze ilişkin açıklamalarına örnek olabilecek bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

BN2: Söz dinlemez ve taşkın hareketlerde bulunur, oğluma göre erkeklerde bunu görürüz, kızlar öyle değildir diye düşünür.

AN4: Kızlar daha durağan bireylerken, erkekler koşar, zıplar, düşer kendini incitir, kalkar yine devam eder kendini yaralar algısındadır.

Ö1Ö2: Onur için erkekler kontrolsüz, söz dinlemeyen ve kız arkadaşları ile geçinemeyen bireyler olarak nitelendirilir.

Çocukların toplumsal cinsiyet algılarına ilişkin ebeveynlerin ve öğretmenlerin görüşlerine göre, erkek çocuklarının kız çocuklarına göre daha kontrolsüz olduğu bulgusuna varılmıştır. Ebeveynler ve öğretmenler erkek çocuklarının daha zor kontrol altına alınabildiklerini düşündüklerini söylerken, kız çocuklarının daha durağan olduklarını düşündüklerini belirtmişlerdir.

Tablo 2'ye bakıldığında ebeveynlerin ve öğretmenlerin, çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik kalıp yargısal görüşler temasına ait üçüncü kategori oyun ve oyuncak tercihleridir. Oyun ve oyuncak tercihlerinin evcilik ve rekabetçi kodları bulunmaktadır. Evcilik kodunda kız çocuklarının özelliklerine ait görüşler belirtilmişken, rekabetçi kodda erkek çocuklarına ait görüşler belirtilmiştir.

Katılımcıların üçüncü kategori olan oyun ve oyuncak tercihlerinden ilk kodu evciliğe ilişkin açıklamalarına örnek olabilecek bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

AN2: Oğluma göre, kızlar evcilik oynamaktan hoşlanırlar. Bebeklerle oynamaktan hoşlanır.

BN2: Onur' a göre evcilik oynamayı, yemek yapmayı kızlar sever. Erkekler daha çok liderlik oyunları, savaş oyunları severler.

Ö2Ö6: Hira, oyunlarını evcilik üzerine kurar, oyuncaklarında bebeklerin, mutfak eşyalarının, kızlar çocukları için olduğunu düşünür.

Ö2Ö8: Serbest oyun zamanları öğrencim için kızların evcilik oyunları kurduğu zamandır.

Ebeveynlerin ve öğretmenlerin görüşlerine göre, çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik evcilik koduna ilişkin kız çocuklarının oyun ve oyuncak tercihlerinde evcilik ve bebek bakımı, yemek yapımı gibi oyunları kız çocuklarının tercih ettikleri düşüncesine dair ortak görüş bildirmişlerdir. Öğretmenler kız çocuklarının oyun saatlerinde tercihlerinin hep bu yönde olduklarını belirtmişlerdir. Buradan kız çocuklarının kalıp yargısal bir düşünce ile oyun ve oyuncak tercihlerini oluşturdukları bulgusuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların üçüncü kategori olan oyun ve oyuncak tercihlerinden ikinci kod rekabetçiye ilişkin açıklamalarına örnek olabilecek bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

AÜ4: Emir' in savaş oyunları oynamasını durduramayız ve bu erkek işidir diye düşünür.

BÜ4: Araba yarışlarını çok sever, genel olarak yarışmayı, yenmeyi çok sever, erkeklerin sevdiğini düşünür.

BN3: Yarış oyunları erkekler içindir, kızların ilgisini çekmez diye düşünebilir.

Ö1Ö6: Öğrencim, erkek bireylerin oyunlarını savaş, yarışma gibi kendi aralarında yarıştıkları oyunlar olarak özümsemiştir.

Ö2Ö3: Ecenaz için hareketli, yarış oyunlarını erkekler çok sever, kızlar fazla sevmez. Araba yarışları, lego yarışları en sevdiği oyunlardır diye düşünür.

Ebeveynlerin ve öğretmenlerin görüşlerine göre, çocukların toplumsal cinsiyet algılarına ilişkin rekabetçi koduna ilişkin erkek çocuklarının oyun ve oyuncak tercihlerinde rekabet içeren yarış ve savaş oyunları erkek çocuklarının tercih ettikleri

düşüncesine dair ortak görüş bildirmişlerdir. Öğretmenler, erkek çocuklarının oyun saatlerinde tercihlerinin bu yönde olduklarını belirtmişlerdir. Buradan erkek çocuklarının kalıp yargısal bir düşünce ile oyun ve oyuncak tercihlerini oluşturdukları bulgusuna ulaşılmıştır.

4.2. Ebeveynlerin ve Öğretmenlerin Çocukların Toplumsal Cinsiyet Algılarına Yönelik Medyanın Rolüne İlişkin Bakış Açıklarına Ait Bulgular

Ebeveynlerin ve öğretmenlerin görüşlerine göre, çocuklar toplumsal cinsiyet algılarına yönelik medyadan ağırlıklı olarak dış görünüşleri ve davranışlarına ilişkin mesajlar aldıkları saptanmıştır. Bu mesajlarda doğrudan medya araçlarının rolü olduğu gibi aile ortamının da rolü olduğu görülmektedir. Ortak bildirilen görüşlere göre, Çocukların medyada gördükleri erkek ve kadın dış görünüşlerini taklit ettikleri, bu görünümünün doğru görünüş şekli olduğuna inandıkları belirlenmiştir.

Çocukların toplumsal cinsiyet algılarında, medyanın dış görünümü hakkında verdiği mesajlara ilişkin ebeveynlerinin ve öğretmenlerinin görüşlerine ait bulgular incelendiğinde, medyanın ilettiği toplumsal cinsiyet kodlarına maruz kalan kız ve erkek çocukları cinsiyetlerine uygun olan modelleri sorgulamadan kendisiyle özdeşleştirdikleri saptanmıştır. Kızların ve erkeklerin nasıl göründükleri, giyim tarzlarından, tutum ve tavırlarına kadar ebeveynleri ve öğretmenleri tarafından cinsiyet kalıp yargısal oldukları görüşleri aktarılmıştır. Hem kız hem de erkek çocuklarının giyimi, tarzı, saç şekilleri toplumsal cinsiyetine uygun bir şekilde medya tarafından şekillendirilmiş olduğu görülmüştür. Bu durum ebeveynler tarafından cinsiyetine uygun olarak görülse de her iki kurumdaki katılımcı ebeveynlerin kalıp yargısal oldukları bulgusu saptanmıştır.

Öğretmenler ise çocuklardaki kalıp yargısal algıları fark edip cinsiyet eşitliğine dayalı konuşmalar ve bilinçli etkinliklerle, drama çalışmalarıyla yönlendirmede bulunmaya çalışmışlardır, ayrıca ebeveynlerle iş birliği yeterli düzeyde yapamadıkları bulgusu saptanmıştır. Çünkü medyanın rolüne dair babaların görüşleri genelde varsayımlar üzerine olmuştur ve çocukları ve öğretmenleriyle iletişime geçen ebeveynler sadece annelerden bazılarıdır. Babaların görüşleri –geleneksel cinsiyet rolleri- kapsamında annelerin çocuk bakımında birincil kişi olması, çocukların gelişimlerinin takibi ve bakımlarının öncelikle anne tarafından üstlenilmiş olduğu saptanmıştır. Anneler ise medyanın etkilerine şiddet açığa çıktığında ya da cinsiyetine uygun olmayan davranışlar saptadığında öğretmenleriyle iletişime geçmişlerdir. Geleneksel rol ve

davranış kalıpları, ebeveynlerin görüşlerinde yoğun olarak saptanmıştır. Ebeveynlerin ve öğretmenlerin görüşlerine göre, çocukların kalıp yargısal davranışlarında medyadan etkilendiğini gösteren önemli göstergelerde genellikle medyadaki karakterlerin taklit ediliyor olmasından kaynaklandığı bulgusuna ulaşılmıştır. Çocuklar, sevdikleri karakterleri taklit etmekte ve kız/erkek ayrımını bu şekilde oluşturmaktadır.

Ebeveynlerin ve öğretmenlerin, medyanın çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik rolüne ilişkin görüşleri Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3.

Ebeveynlerin ve Öğretmenlerin Medyanın Çocukların Toplumsal Cinsiyet Algılarındaki Rolüne İlişkin Görüşleri

Tema	Kategori	Kod
Kalıp yargısal görüşler	Dış görünüş	Süslü-bakımlı
		Temiz
		Güçlü
		Özensiz
		Giyim tarzı
	Davranış biçimi	Sakin-Uyumlu
		Nazik-kibar
		Zayıf-korunmaya muhtaç
		Anneye yardımcı
		Güçlü-kuvvetli
		Hareketli
		Rekabeti seven
Kalıp yargısal olmayan görüşler	Karakteristik özellikler	Oyun-oyuncak tercihi
		Oyun arkadaşı seçimi
		Rol model alma
		Tüketim alışkanlığı oluşturma
		Başarılı
		Şiddete yöneltici

Tablo 3'e bakıldığında ebeveynlerin ve öğretmenlerin, medyanın çocukların toplumsal cinsiyet algılarındaki rolüne ilişkin, çocukların algılarını yönlendirmesine ait bakış açılarında iki tema bulunmaktadır. Ebeveynlerin ve öğretmenlerin ortak görüş bildirdiği bu temalar kalıp yargısal görüşler ve kalıp yargısal olmayan görüşlerdir. İlk tema olan kalıp yargısal görüşler iki kategoriye ayrılmıştır. Bunlardan ilk kategori dış görünüştür. Dış görünüş kategorisine ait kodlar süslü-bakımlı, temiz, güçlü, özensiz,

giyim tarzıdır. Süslü-bakımlı, temiz kodları kız çocuklarının bakış açılarında ilişkinken, güçlü ve özensiz erkek çocuklarının bakış açılarına ilişkindir. Giyim tarzı kodunda ise hem kız hem de erkek çocukların toplumsal cinsiyete yönelik bakış açılarına göre farklılaştığına ilişkin bulgulardır.

Katılımcıların dış görünüş kategorisinin ilk kodu olan süslü-bakımlıya ilişkin açıklamalarına örnek olabilecek bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

AN8: Toplumsal gelişimini etkileyen en büyük etkenlerden birisi medya ve kızım fazla zaman ayırıyor. Süse çok önem veriyor. Kızların güzel olması, bunun için gereken neyse onun yapılması gerekiyor gibi mesajlar veriyor. Saç şekli giysi seçiminde bunu açıkça görüyorum.

AÜ5: Oğlumun izlediği çizgi filmlerde kızlar süslüdür bu yüzden kızların süslü görünmesi gerektiğini düşünür. Kızlar için süslü görünmek çok önemlidir, erkekler için değildir mesajları alıyordu.

AÜ6: Sevdiği karakterler Elsa gibi süslü karakterlerdir. Onlar gibi görünmek, süslü olmak, onlar gibi fincanı tutarak onu taklit ettiğini bile dile getirir. Medyanın etkisi oldukça fazladır.

Ö2Ö3: Medyadan etkilendiklerini açıkça gözlemlemekteyim. Kızlar süslenip güzel görünmeyi severler ve televizyonda da bu şekildedir. Her zaman bakımlı görünürler bunu özdeşleştirmiştir, erkekler için bu önemli değildir.

Ö1Ö8: Kızlar güzelliklerine önem veren süslü bireylerdir. Sevdiği karakterler gibi... Tokasının renginden, çorabına kadar her şey süsünün bir parçasıdır. İzlediği çizgi filmlerden bahsederken görünüşteki uyumlarını süslerini örneklendirerek bana anlatır.

Ebeveynlerin ve öğretmenlerin görüşlerine göre, medyanın çocukların toplumsal cinsiyet algılarındaki rolüne ilişkin yeri ve fikirlerini yönlendirmelerine dair kız çocuklarına ait bulgular olarak belirtilen süslü-bakımlı kodda kız çocuklarının izledikleri karakterleri rol model aldıkları açıkça görülmektedir. Onlar gibi görünmek istedikleri, taklit ettiği kişilerin davranış ve hareketlerini günlük yaşantısında da kullandığı bulgusuna varılmıştır. Öğretmenlerin görüşlerine bakıldığında ise kız çocuklarının dış görünüşlerine özen gösterdikleri, saçlarının Elsa gibi olmasını istedikleri, giydikleri elbisenin bile örnek aldığı karaktere uygun olmasını istedikleri görülmüştür. Erkek çocuklarının kız çocuklarına göre dış görünüşlerine çok önem vermediğini, kız

çocuklarının ise dış görünüşlerine önem vermelerinde medyanın çok fazla rolü olduğunu düşündükleri bulgusuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların dış görünüş kategorisine ait ikinci kod olan temize ilişkin açıklamalarına örnek olabilecek bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

Ö2Ö5: Medyada görüyor kızlar her zaman temiz ve düzgün kıyafetler seçmelidir düşüncesinde, kendisi bu yüzden kıyafetine, temizliğine onlar kadar önem vermemeli şeklinde düşünebilir. Sevdiği karakterler sokakta oynayan yarışlar yapan erkek çocuklarıdır. Birebir onların söylemlerini gözlemliyorum.

Ö2Ö4: Emir' in medya bağımlılığı çok fazladır. Karakterlerden çok etkilenir. Kızların erkeklerden daha çok temiz ve güzel olduğunu düşünüyor, erkeklerin de temizliğe önem vermesi gerektiğini söyler, ama kabullenmiştir.

Ö2Ö6:Kızların her zaman güzel ve temiz gözükmesi gerekir. Elsa gibi olmak istemesinden sık sık konuşuruz. Elsa onun idolü gibidir. Kıyafetler temiz olmalıdır. Tüm bunları da kibarlık ve zarafet takip ederek bir bütün oluşturulur.

Ebeveynlerin ve öğretmenlerinin görüşlerine göre, çocukların toplumsal cinsiyet algılarında medyadan dış görünümü hakkında verdiği mesajlara ilişkin temiz kodu erkek çocuklarının kız çocuklarına göre kıyafet konusuna daha az özen gösterdiği bulgusuna varılmıştır. Kız çocuklarının medyadan aldığı mesajlar bağlamında, dış görünüşüne ilişkin temiz görünmeleri gerektiğini, erkek çocuklarının ise bu konuda titiz davranmadıkları gözlemlenmiştir. Görüşlerden elde edilen bulgulara göre, kız çocuklarının erkek çocuklarına göre temiz koduna ilişkin medyadan gördükleri karakterleri günlük yaşamında daha fazla kullandığı bulgusuna varılmıştır.

Katılımcıların dış görünüş kategorisine dair üçüncü kod olan güçlüye ilişkin açıklamalarına örnek olabilecek bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

AN4: Televizyonda gördüklerine göre, erkekler çok güçlü karakterlerdir, her şeyi yapabilir ve kadınlara da yardım ederler onları kurtarır kahraman olurlar. O da kahraman olmak istiyor.

BN4: Kaslı, uzun boylu, kuvvetli olan erkekler gibi olmak ister. Medyada da karşımıza çıkan erkek profili bu şekilde ve etkilendiğini düşünüyorum doğal karşılıyorum.

AN6: *Erkekler her zaman güçlü görünüşe, yapıya sahiptir medyada.. Vurgulandığını düşünüyorum. Çocuk programlarında da güç gerektiren işleri erkek yapar, kızlara yardım eder vs. oğlum da bu şekilde bir algıya sahip.*

BÜ5: *Erkekler Hulk gibi güçlüdür. Hulk'u çok sever ve özenir, erkelerin güçlü olması gerektiği düşüncesindedir.*

Ö2Ö8: *Medyada erkekler kızlardan daha çok güçlü yapıya sahiptir. Ağaçta kalan bir kediyle ilgili konuşurken bir defasında, sınıfa göre onu kurtaran kişi ağaca tırmanacak güçte olabilecekleri erkek arkadaşları arasından bir öğrencimi göstermişti. Aynı konu Rafadan Tayfa adlı çizgi filmde de geçmişti sanırım, bundan bahsettiler, doğrudan etkilendikleri çok açıktı.*

Ö1Ö4: *Çizgi filmlerde erkekler güçlüdür. Kızlara yardım ederler diye düşünür çünkü onlardan daha güçlüdürler. Masa çekilecekse bunu kendisi yapmalıdır.*

Ebeveynlerin ve öğretmenlerinin görüşlerine göre, çocukların toplumsal cinsiyet algılarında medyanın dış görünümü hakkında verdiği mesajlara ilişkin güçlü kodu, erkek çocuklarının aldığı mesajlara yönelik olduğu belirtilmiştir. Ebeveynlerin ve öğretmenlerin ortak görüş bildirdiği güçlü kodunda, erkek çocuklarının medyadaki erkek karakterlerin güçlü, kaslı, görünüşleri kalıplı, güçsüzlere yani kızlara yardımcı olan bireyler olmaları gerektiğine dair mesajlar aldıkları bulguları elde edilmiştir. Özellikle medyada gösterilen süper kahramanların erkek olması ile birlikte, erkek çocuklarının biyolojik cinsiyetleriyle özdeşleştirerek erkeklerin onlar gibi olmaları gerektiğini düşündükleri, kız çocuklarının da bunu kabullendiği saptanmıştır. Ebeveynlerin ve öğretmenlerin bu mesajlara yönelik durum ve söylemlerle sık sık karşılaştıkları bulgusuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların dış görünüş kategorisine dair dördüncü kod olan özensize ilişkin açıklamalarına örnek olabilecek bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

AN8: *Çizgi filmlerde erkeklerin saçları bile kısadır birbirine benzerdir, rahat kıyafetler tercih ederler kız çocukları gibi özenli değildirler.*

AÜ5: *Medyadan etkileniyor. Belirli özelliklerin belirli cinsiyetlere ait olduğunu düşünüyor. Süslü kişiler kızlardır, erkekler süslenmez gibi. Saçlarını uzun kullanmanın kızlar için iyi olduğunu düşünmesi gibi... Erkeklerin dağınık bile olabilir özensiz göründüklerini düşünüyor ama kız çocuğunun saçları asla dağınık olmaz.*

Ebeveynlerin ve öğretmenlerinin görüşlerine göre, çocukların toplumsal cinsiyet algılarında medyanın dış görünümü hakkında verdiği mesajlara ilişkin özensize kodunda, erkek çocuklarının kız çocuklara göre daha özensiz olduğu bulgusuna rastlanmıştır. İzledikleri medya programlarından örnek olarak erkek çocuklarının nasıl göründüklerine kızlar kadar önem vermedikleri, özensiz olduklarını gözlemledikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Medyada gösterilen erkek çocuklarına yönelik çizgi filmlerdeki karakterlerle kendilerine örnek olarak günlük yaşamında da bu davranışları özdeşleştirmeye çalıştıkları, özenli görünmenin kız çocukları için olduğu görüşlerden elde edilmiştir.

Katılımcıların dış görünüş kategorisine dair kod olan giyim tarzına ilişkin açıklamalarına örnek olabilecek bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

BÜ4: Emir'e göre erkekler pantolon ve gömlek giyerler. Papyon da takarlar. Sevdiği karaktere özendiği için kendisi de papyonu çok sever ve takmak ister.

AN1: Televizyonda da gördüğü gibi erkekler; pantolon, gömlek gibi giysiler tercih etmeli diye düşünür. Bu da demek olur ki kıyafet tercihlerini etkilemektedir.

Ö2Ö2: Erkeklerin belli bir kalıpta giyindiklerini televizyonda görmektedir. Pantolon gömlek gibi giysiler erkek tercihidir. Görünüm olarak sevdiği karakterler de birbirine benzer ve aynı tarz giyinirler.

Ö1Ö4: Erkekler pantolon, eşofman gibi rahat kıyafet giyerler. Rahat hareket etmeleri önemlidir. Rafadan Tayfa'yı erkekler izler ve hep bahsederler. Mesala orada bir grup erkek arkadaş maceradan maceraya atılmaktadır aktiftirler bana anlatırlar ve anlatılanları tüm sınıf dinler.

BÜ6: Kızların gördükleri karakterlerde giyimine elbette dikkat ediyor ve kız çocuklarının süslü etekli elbiseli olması gerektiğini düşünüyor.

BÜ1: Kendisi erkek gibi giyinmek istiyor, sevdiği karakterlerin giyimleri gibi görünmek istiyor. Kızların elbiseler etekler vs gibi giysileri tercih ettiğini görüyor yani.

Ö1Ö2: Giyim ayrımı yapmaktadır. Kızlar etek giyer, elbise giyer, çiçekli uygun tokalar takmayı severler bunu medyada görüyor, izlediği çizgi filmde sevdiği karakterler erkek ve onların kıyafetlerini tercih ediyorlar...

Ö1Ö3: Medyada ve günlük hayatta kızlar Elif için etek kullanan, elbise giymeyi seven güzel görünmek isteyen bireylerdir, medyadan bu mesajları direk aldığını

düşünüyorum. Çünkü bana kıyafetlerini gösterirken öğretmenim bugün bunu giydim, şu da bunun gibi giymişti diye karakter örneği verdiğini hatırlıyorum.

Ebeveynlerin ve öğretmenlerinin görüşlerine göre, çocukların toplumsal cinsiyet algılarında medyanın dış görünüşleri hakkında verdiği mesajlara ilişkin elbise-etek kız gibi giyim tarzının kız çocuklarının aldığı mesajlara yönelik, pantolon ve gömlek giymelerinin erkek çocuklarının aldığı mesajlara yönelik olduğu belirtilmiştir. Ebeveynlerin ve öğretmenlerin ortak görüş bildirdiği giyim tarzında medyanın önemli bir rolü olduğu belirlenmiştir. Hem erkek hem de kız çocukları toplumsal cinsiyet algılarında giyim tarzlarının nasıl olması gerektiğine dair medyadan direk mesajları alarak uygulamaya çalışmaktadırlar. Erkek çocukları daha hareketli oldukları için gün içinde daha rahat edebilecekleri kıyafetleri tercih ettikleri, kız çocukları erkek çocuklarına göre giyim konusuna çok daha önem verdikleri gözlemlenmiştir. Medyada yansıtılan kız karakterlerin giyimlerinde bir uyumun olması, elbise etek gibi giydiği kıyafete göre takılarının uyumlu olması, kız çocuklarının onlar gibi görünmeye çalıştıkları saptanmıştır.

Tablo 3'e bakıldığında ebeveynlerin ve öğretmenlerin görüşlerine göre, medyanın çocukların toplumsal cinsiyet algılarında yönlendirmesine ilişkin ikinci kategori davranış biçimidir. Davranış biçimi kategorisinde, sakin-uyumlu, nazik-kibar, zayıf-korunmaya muhtaç, anneye yardımcı kodları kız çocuklarının algılarına yönelik oluşturulmuşken, güçlü-dayanıklı, hareketli, rekabetçi kodları erkek çocuklarının algısına yönelik oluşturulmuştur. Oyun-oyuncak tercihi, oyun arkadaşı seçimi, tüketim alışkanlıkları oluşturma kodları hem kız hem de erkek çocuklarının toplumsal cinsiyet algılarında medyanın davranış biçimlerini yönlendirmesinin ortaya çıkmasıyla oluşturulmuştur.

Katılımcıların sakin-uyumlu koduna ilişkin açıklamalarına örnek olabilecek bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

AN3: Medyada da erkeklerin görevleri ve kadınların görevleri şeklinde ayırıyor, kendi davranışlarını da onlardan örnek alarak şekillendiriyor. Bunları kızımda gözlemliyorum. Örneğin kız çocukları medyada da normal hayatta da daha uyumludur.

BÜ6: Medyayı annesi kısıtlı zaman diliminde izletiyor. Cinsiyetlerine uygun davranışları gözlemliyor ve taklit ediyor sakınca yok. Kız çocuğu erkek çocuğuna göre uyumludur. Karşı cinse ait bir davranış gözlemlemedim.

Ö2Ö6: Çizgi filmlerde kızlar erkeklere göre uyumlu, ebeveynlerini üzmeyen bireylerdir diye düşünür, Hira medyadan en çok etkilenen ve günlük yaşamında söylem ve davranışında en çok bunu fark ettiğim öğrencim diyebilirim.

Ebeveynlerin ve öğretmenlerin görüşlerine göre, medyanın çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik davranış biçimleri hakkında verdiği mesajlara ilişkin, uyumlu kodunun kız çocuklarına ait bulgular olarak belirtildiği, kız çocuklarının erkek çocuklarına göre daha uyumlu bireyler olduğu bulgusuna varılmıştır. Kız çocuklarının medya ve ev içinde kalıp yargısal düşünerek cinsiyetlerine uygun davranışlar sergilerken, erkek çocuklarının da aynı şekilde medyadan gördükleri davranışları örnek aldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin görüşlerine göre, kız çocuklarının erkek çocuklarına göre okulda da daha uyumlu bireyler gözlemlenmiştir.

Katılımcıların davranış biçimi kategorisinin ikinci kodu olan nazik-kibara ilişkin açıklamalarına örnek olabilecek bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

AÜ6: Sevdiği karakterler prensesler gibi karakterler olduklarını söylemiştim. Onların konuşma tarzını seviyor ve kızların onlar gibi konuşmaları yani nazik olmalarını, kibar bireyler olması gerektiğini düşünüyor.

AN2: Çizgi film izlerken duyduğu güzel bir cümleyi hemen taklit eder. Kızların erkeklerden kibar olduklarını düşünür.

Ö2Ö3: Medyada kızlar hep kibar nazik bireylerdir onun için, erkeklerin bu kavramlara o kadar da önem vermediklerini düşünür.

Ebeveynlerin ve öğretmenlerin görüşlerine göre, medyanın çocukların toplumsal cinsiyet algılarında yeri ve fikirlerini yönlendirmelerine dair kız çocuklarına ait bulgular olarak belirtilen nazik-kibar kodda kız çocuklarının izledikleri karakterleri rol model aldıkları açıkça görülmektedir. Taklit ettiği kişilerin davranış ve hareketlerini günlük yaşantısında da kullandığı bulgusuna varılmıştır. Erkek çocuklarının kız çocuklarına göre nazik-kibar olmaya çok önem vermedikleri, medyada çoğunlukla kibar olmayan söylemlerde bulundukları, kız çocuklarının ise nazik-kibar şekilde konuşmaya ve davranmaya önem vermelerinde medyanın önemli rolü olduğunu düşündükleri bulgusuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların üçüncü kod olan zayıf-korunmaya muhtaca ilişkin açıklamalarına örnek olabilecek bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

AÜ6: Kızım prenses hikâyelerini ve oyunlarını sever. Prensес gibi olmayı ister. Ben de ona prensesim derim çok hoşuna gider. Bildiğim filmlerdeki gibi, onu kurtarılmayı, düşmanlardan korunmayı bekler kurmak istediği oyunlarda.. Kendi halinde böyle mutludur, medyanın olumsuz etkisini görmüyorum.

AÜ7: Medyadan etkilendiği durumlar elbette var. Ama oradaki karakterlere özenmesini ve bunları oyunlaştırmasını normal karşılıyorum. Kostüm giyip bir prenses gibi olmasını... Sanırım kılıç istese şaşırırdım. O prenses olunca onun emrinde askerler de olur, onlar onu korur.

Ö2Ö6: Sanırım en çok prenses gibi davranması konusunda etkiliyor. Serbest zaman oyunlarında en çok gözlemlediğim sürekli prenses rolü alır, tehlikede olup sanki kalesinden yardım beklemesi oluyor.

Ebeveynlerin ve öğretmenlerinin görüşlerine göre, medyanın çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik davranış biçimleri hakkında verdiği mesajlara ilişkin, kız çocuklarına ait bulgular olarak belirtilen zayıf-korunmaya muhtaç kodu kız çocuklarının düşüncelerine göre belirtilmiştir. Ebeveynlerden annelerin görüşlerine göre, medyada prenseslerin özelliklerini, genel olarak medyada yansıtılan konum ve durumlarını günlük hayatlarında kendileriyle içselleştirme eğiliminde oldukları saptanmıştır. Bu bağlamda medyanın kız olmaya ilişkin yeri ve fikirlerini yönlendirmesine, tutum ve davranışlarında, oyun kurmalarında etkisinin fazlasıyla ortaya çıktığı bulgusuna ulaşılmıştır. Öğretmenler de bu konuda ebeveynlerle ortak görüş bildirmişlerdir. Kız çocuklarının medyadan sevdiği karakteri taklit etmeleri, içselleştirmeye çalışmaları, davranışlarına yansıtılmaları sınıf içerisinde öğretmenin medyanın rolüne dair gözlemlediği bulgu olarak elde edilmiştir.

Katılımcıların dördüncü kod olan anneye yardımcıya ilişkin açıklamalarına örnek olabilecek bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

BN1: İzlediği programın kalitesiyle alakalı bir durum. Kız çocuğu oradaki kızları örnek alıyordur bu normaldir. Orada da kızlar mutfakta annelerine yardım eder, o da özenip annesine yardım ediyor, doğal olarak.

BN3: İyi şekilde yönlendiriyor diye düşünüyorum. Kültürümüzü öğretiyor; erkekler erkek davranışlarını öğrenirken, kızlar da kız davranışını öğreniyor.

Kızlar evde annesine yardımcı olurlar bunu kız çocuğu kendi ister, erkek çocuklarının ilgisini çekmez doğal olarak.

Ö1Ö3: Kızlar mutfakta vakit geçirmeyi severler, anneleri ile yemekler hazırlamak onların hoşuna gider diye gözlemliyor. Anneleriyle ev işlerini paylaşmaktan da hoşlanırlar ayrıca. Medyada bu kareler yansıtılmaktadır. İşler ve görevler ev içinde kalıpcı yansıtılmaktadır ve Elif bunlardan hep bahseder ve oyunlarında uygular.

Ebeveynlerin ve öğretmenlerinin görüşlerine göre, medyanın çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik davranış biçimleri hakkında verdiği mesajlara ilişkin kız çocuklarına ait bulgular olarak belirtilen ilk kod anneye yardımcıya ilişkin ortak görüşlerde oldukları saptanmıştır. Ebeveynlere ve öğretmenlere göre, kız çocukları medyada izledikleri çizgi filmlerde kız çocuğunun konumu ve ev içindeki işlerde annelerinin yaptıklarını örnek almaya çalışmaları, annelerine yardımcı olmaları medyanın etkilerinden de kaynaklanmaktadır. Ebeveynlerin görüşlerine bakıldığında bu durumun onları rahatsız etmedikleri, cinsiyet algısı açısından bir sıkıntı oluşturmadıkları bulgusu elde edilmiştir. Bu bağlamda ebeveynlerin çocuklarının toplumsal cinsiyet algılarını değerlendirmelerinde farkındalıklarının az oldukları bulgusu saptanmıştır. Öğretmenlerin görüşlerine bakıldığında, kızların anneyi rol model aldıkları, kalıp yargısal görev ve sorumluluklarda annelerine yardımcı olmaları gerektiğini düşünmelerinde medyanın önemli bir rolü olduğunu düşünceleri saptanmıştır.

Katılımcıların güçlü-kuvvetli koduna ilişkin açıklamalarına örnek olabilecek bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

AÜ5: Güçlü karakterler erkek olur medyada, erkekler güçlüdür çıkarımlarını yaptığını söyleyebilirim.

BÜ5: Erkekler güçlü-kuvvetlidir, kızlara yardımcı olurlar, çizgi filmlerde de tüm güç gerektiren işleri erkekler yaparlar diye düşünüyorum. Kızlar erkeklerden yardım isterler çünkü onlar erkekler kadar güçlü değildirler mesajları alıyordur doğal olarak.

Ö2Ö5: Medyada erkekler güçlü karakterlerdir ve en ağır eşyaları taşıyabilirler, buna güçleri yeter. Öğrencim de kızlara bu konuda destek olma çabasıdadır, çünkü erkekler güçlüdür, sevdiği karakterler güçlü-kuvvetlidir Miraç' ın...

Ebeveynlerin ve öğretmenlerinin görüşlerine göre, medyanın çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik davranış biçimleri hakkında verdiği mesajlara ilişkin erkek çocuklarına ait bulgular olarak belirtilen güçlü-kuvvetli kodda; medyada erkeklerin güçlü ve kuvvetli karakterleri görüp günlük yaşantısında da bunları örnek aldığı, genellikle kızları güçsüz görerek yardım ettikleri algısında oldukları bulgusuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin gözlemlerine bakıldığında, erkek çocuklarının kız çocuklarına göre okul içinde daha çok güç gösteren oyunlar oynadığını ve güçlü olduklarını düşündükleri için kız arkadaşlarına yardımcı olmaya çalıştıkları bulgusuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların hareketli koduna ilişkin açıklamalarına örnek olabilecek bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

BN2: Bazen söz dinlemez, çok hareketlidir. Belki medyada gördüğü bir karakterden esinlenmiş olabileceğini düşünebilir. Erkek karakterleri demek istediğim.

AÜ4: Her çocuk gibi medyadan kopamaz ve etkileniyordur. Fakat kimseye zarar verip sinirli bir ruh halinde olmadığı sürece ben olumsuz bir yanını görmüyorum. Televizyonda da sevdiği karakterler, erkekler hareketli olurlar. Cinsiyetine uygun hareketlerde bulunur. Hoplar, zıplar.

BÜ4: Medyada erkekler daha aktif yani hareketlidir. Kız çocuklarına göre daha hareketli, taşkın olmalarını cinsiyetine uygun olduğunu düşünüyorum, genelde bu şekilde beklenir.

Ö2Ö4: Medyadaki erkek karakterler genelde fazlasıyla hareket halinde yansıtılan bireylerdir. Sevdiği karakterlerden etkilenip, onu canlandırırken kendine erkeklerden takım kurarak canlandırmalar yaptığını gözlemlemiştim.

Ebeveynlerin ve öğretmenlerinin görüşlerine göre, medyanın çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik davranış biçimleri hakkında verdiği mesajlara ilişkin erkek çocuklarının kız çocuklarına göre daha hareketli davranışlar gösterdiği bulgusuna varılmıştır. Erkek çocukları medyadan gördüğü hareketleri ve davranışları günlük yaşantısında uyguladığı gözlemlenmiştir. Ebeveynlerin görüşlerine bakıldığında, bu durumun onları rahatsız etmedikleri, cinsiyetine uygunluğu açısından bir sıkıntı oluşturmadıkları bulgusu elde edilmiştir. Öğretmenlerin gözlemlerine bakıldığında ise erkek çocuklarının okul içinde oyun oynarken medyadan gördüğü karakterle kendini

özdeşleştirip, arkadaşlarını da koordine edip oyunlar oynandığı gözlemlediği bulgusuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların davranış biçimi kategorisinin rekabeti sevene ilişkin açıklamalarına örnek olabilecek bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

AÜ5: Çizgi filmlerde rekabet oyunlarını, özellikle araba yarışlarını sever.. Karakterleri canlandırır. Yönlendirme yapacağım bir durumla karşılaşmadım.

BÜ5: Medya önemlidir oğlum için. Her erkek çocuğu gibi araba yarışı, ya da bir sonraki levele yükselen yarışmalar oynar, rekabeti sever. Kız oyunlarını erkek olduğu için tercih etmiyor, bunları ayırıyordur.

Ö2Ö5: En sevdiği çizgi film Yardımcı Arabalar' dır. Karakterler arabalardır. Virajı en iyi alan araba olmak ister. Sanırım bu çizgi filmde bir sahne. Arkadaşlarıyla oyun kurduğunda bu anı hep taklit eder, diğer arabalara çarparak da olsa en iyi araba kendi olmak ister, rekabet odaklıdır hep.

Ö1Ö4: Süper kahramanlar hep erkek olur. Bu kahramanlar girdikleri mücadelelerde herkesi yenerler. Tüm yarışları kazanırlar. Diğer kişiler tarafından hep övgü alırlar. Fatih'teki algı; ben bir erkeğim. Süper kahraman olabilirim. O zaman güç gerektiren eylemleri kızlardan daha iyi yapabilirim. Arkadaşlarımı yenebilirim. Birinci ben olurum hep. Öğretmenim ve çevrem başardığım durumda beni takdir ederler düşüncesine sahip.

Ebeveynlerin ve öğretmenlerinin görüşlerine göre, medyanın çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik davranış biçimleri hakkında verdiği mesajlara ilişkin erkek çocuklarına ait bulgular olarak belirtilen rekabeti seven kodda erkek çocuklarının medyada gördüğü erkek karakterlerin sürekli bir yarışın içerisinde, güç gösterisi gibi durumların içinde olmaları dolayısıyla rekabeti sevmeleri ile bağdaştırdıkları görülmüştür. Erkek çocukları medyada yansıtılan bu karakterleri gerek evde gerekse okulda sınıf içi oyun kurmalarında aynı oyun ve rolleri tercih ettikleri ve canlandırdıkları konusunda ebeveynler ve öğretmenlerin ortak görüş bildirdikleri saptanmıştır.

Katılımcıların oyun-oyuncak tercihi koduna ilişkin bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

AÜ4: Savaş oyunları oynamasını durduramayız, ekranda ne görüyorsa o ve bu erkek işidir diye düşünür, oyun ve oyuncaklarını ayırır buna göre.

BÜ4: İzlemekten keyif aldığı çizgi filmlerde hep bir araba yarışı vardır. Araba yarışlarını çok sever, genel olarak yarışmayı, yenmeyi çok sever. Rolü olduğunu düşünebiliriz belki.

Ö2Ö6: Çizgi filmleri hep bebellidir. Hira bebek oyunları oynamaya bayılıyor, diğer kızların da aynı şekilde düşündüğüne emindir. Bu yüzden Barbie oyuncaklarını çok seviyor.

Ö2Ö5: En sevdiği çizgi film Yardımcı Arabalar'dır. Oyununu çizgi filmdeki sahneye göre kurar, erkek oyunu diye düşünür ve arabaları yarıştıır, virajı alır gibi yapar belirttiğim gibi.

Ebeveynlerin ve öğretmenlerin görüşlerine göre, medyanın çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik davranış biçimleri hakkında verdiği mesajlara ilişkin oyun-oyuncak tercihi koduna ilişkin evcilik ve bebek bakımı, yemek yapımı gibi oyunları kız çocuklarının tercih ettikleri düşüncesine dair ortak görüş bildirmişlerdir. Öğretmenler de, kız çocuklarının oyun saatlerinde tercihlerinin hep bu yönde olduklarını belirtmişlerdir. Buradan kız çocuklarının kalıp yargısal bir düşünce ile oyun ve oyuncak tercihlerini oluşturdukları bulgusuna ulaşılmıştır. Erkek çocuklarının ise oyun ve oyuncak tercihlerinde rekabet içeren yarış ve savaş oyunları erkek çocuklarının tercih ettikleri düşüncesine dair ortak görüş bildirmişlerdir. Buradan erkek çocuklarının kalıp yargısal bir düşünce ile oyun ve oyuncak tercihlerini oluşturdukları bulgusuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların oyun arkadaşı seçimi koduna ilişkin bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

Ö2Ö6: Bebeklerle oynamayı seviyor. Çizgi filmlerde gördüğü aile durumlarını oyunlaştırmaya çalışıyor. Prenses rolüne giriyor. Arkadaşları ile oynadığı zamanlarda ise bu arkadaş tercihinin genellikle kızlardan yana kullanıyor. Özgür hareket etmelerini istediğim için hemen müdahil olmuyorum. Uygun zamanı bekliyorum.

Ö1Ö7:Elif Tuğçe bunu benimle paylaşır. Konuşmayı sohbet etmeyi çok sever. Öğretmenim bir çizgi filmde bunu gördüm böyle oluyordu diye anlatır. Olumlu tarafları ile karşılaşırsam pekiştirici olurum. Eğer olumsuz bir davranış edinimi söz konusu ise bununla ilgili gerekli önlemleri alırım. Genelde gördüğü kalıp yargısal olaylardan bahseder. Önce içeriğin uygunluğunu kontrol ederek anlamları gereken yerleri tespit ederim. Örneğin konumuz kız ve erkek

davranışları olsun. Bununla ilgili bir kitap, bir animasyon bir oyun tercih ederek çocuğun benimsemesine yardımcı olurum. Diğer öğrencimde de olduğu gibi konunun uygunluğuna bakarak önemle savunduğum drama çalışmasını devreye sokarım. Çocuk canlandırdıkça daha içselleştirir. Yaratıcılığı bununla birlikte desteklenir. Sohbet etmeninde etkili bir yöntem olduğunu burada da belirtmek isterim.

Ö1Ö2: Genelde davranışlarında medyadan da etkilendiğini gösteren toplumsal cinsiyet kalıp kargılarını fark ettiğim durum ve bir çizgi filmde söylemler olur. Kız bir arkadaşını oyuna dahil etmek istemediğinde ona gidip kızlarla oynamasını söyler. Müdahale ederim ve herkesin istediği karakteri canlandırabileceğini, cinsiyetin fark etmediğini çocuklara anlatırım.

Ö1Ö6: Hızlı ve iş bitirici çizgi film karakterleri bulunur ve bu çizgi film karakterleri erkek karakterlerdir. O da erkeklerin kızlardan daha hareketli olduğunu düşünür, oyun arkadaşlarını ona göre oluşturur.

Ebeveynlerin ve öğretmenlerinin görüşlerine göre, medyanın çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik davranış biçimleri hakkında verdiği mesajlara ilişkin oyun arkadaşı seçiminde öğretmenlere ait görüşler bulunmaktadır. Öğretmenlerin ortak görüş bildirdiği oyun arkadaşı seçimine ilişkin, kız çocuklarının kız arkadaşlarını tercih ettikleri, erkek çocuklarının ise oyunlarında erkek arkadaşlarını seçme eğilimde oldukları bulgusuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin bu durumun, çocukların medyada gördükleri oyun ve olayları taklit etmelerinden kaynaklı olduğunu düşündükleri saptanmıştır. Kızların mutfakta olduğunu gören kız çocuğu kız dolayısıyla kız arkadaşları ile oyunu oynamak istemekte, erkek çocukları ile medyada erkeklere yönelik oyunları gören çocuğun erkek arkadaşlarını tercih etmek istemelerini gözlemlemiştir. Öğretmenlerin, kalıp yargısal bu oyun arkadaşı seçimine ilişkin olarak çocuklarda cinsiyet eşitliğine yönelik rol ve modelleri yeniden inşa etme çabasında oldukları bulgusu elde edilmiştir.

Katılımcıların davranış biçimi kategorisinin rol model alma koduna ilişkin açıklamalarına örnek olabilecek bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

AÜ4: Çizgi filmde en sevdiği karakteri taklit eder, ona özeniyor. Olumsuz bir durum olduğunu düşünmüyorum. En sevdiği erkek karakter gibi olmaya çalışıyor, evet. Karakterin sevdiği şeyleri o da sevmeye çalışıyor mesala...

BÜ4: Beni rahatsız eden bir durum olmadı oğlum mavi istiyorsa istiyordur. Medyada da bu böyle en sevdiği karakter de hep mavi giyiniyor, özeniyorsa da doğaldır. Erkeklerin geneli mavi sever.

Ö2Ö4: Kendisiyle özdeşleştirmeye çalıştığı sevdiği bir çizgi film karakteri var, onun davranışlarını taklit eder, onun gibi davranır. Onun gözündeki erkek rol model bu karakterdir.

AN3: Elif'in olumsuz etkilendiği bir durum olduğunu düşünmüyorum. Her çocuk gibi taklitler yapar. Sevdiği karakter gibi olmaya çalışır, oyunlar yapar. Medyanın olumsuz etkilerini davranışlarında görmedim. Şiddet ya da zarar verme yanlısı bir çocuk da değildir. Doğal olarak kız çocuğu ve bebekli oyunlar, güzelliğe dair şeyler sevmesi gayet doğal.

BN8: Medyada da kendi cinsiyetine uygun kızlara yönelik çizgi filmleri seviyor, araba yarışı gibi sevmez, izlemez, süslü şeyleri sever. Süslü kız karakterleri kendine örnek alır. ... Sakıncalı bir durumla karşılaşmadım. Sonuçta o bir kız çocuğu...

Ö1Ö3: Serbest oyun zamanlarında gözlemlediğim üzere sevdiği karakterin taklitlerini yapıyor, onun söylemlerini kullandığını fark ettiğimde sorup kendinden öğrenmiştim. Onun gibi görünmek, onun gibi konuşmak istiyor. Tamamıyla medyadan etkilendiği açıktı.

Ebeveynlerin ve öğretmenlerinin görüşlerine göre, medyanın çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik davranış biçimleri hakkında verdiği mesajlara ilişkin kız ve erkek çocuklarının medyada gördükleri ve sevdikleri karakterleri kendilerine rol model aldıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Çocukların karakterin davranışlarını taklit ettikleri, sevdiği karakterlerin tercihlerini kendileri için de kabul ettikleri hem ebeveynler hem de öğretmenlerin ortak görüşü olarak belirtilmiştir. Çocukların karakterin davranışlarını taklit ettikleri, sevdiği karakterlerin tercihlerini kendileri için de kabul ettikleri hem ebeveynler hem de öğretmenlerin ortak görüşü olarak belirtilmiştir.

Ebeveynler için, çocuklarının biyolojik cinsiyetlerine uygun davranışlar gösterdikleri düşündükleri için medyanın davranışlara yansımada bir sorun görmedikleri belirlenmiştir. Buradan ebeveynlerin çocuklarının toplumsal cinsiyet algılarını değerlendirmede farkındalıklarının az olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin ise çocukların toplumsal cinsiyet algılarında medyadan etkilendiklerini gözlemlediği davranışlarında iletişime geçme ve konu üzerinde konuşmaya çalışma

çabasında oldukları saptanmıştır. Medyanın ne derece rolü olduğu konusunda bilinçli ve öğrencilerinin toplumsal cinsiyet eşitli üzerinde yoğunlaşmaları açısından farkındalıkları yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların tüketim alışkanlığı oluşturma koduna ilişkin açıklamalarına örnek olabilecek bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

BÜ7:Çizgi filmlerde de sevdiği karakterler süslü karakterlerdir. Onları taklit etmesi kız çocuğu olduğu içindir. Bu yüzden biz de satın alırız. Fazla isterse bu durumda müdahale ederiz.

AÜ7:Süslenmeyi ve güzel görünmeyi kız çocukları önemser ben de makyaj yapmadığı sürece yani abartmazsa yapabilir diye düşünürüm. Ama karakterler hep süslü hep prenses biz de yaşına uygun olan eşyalarından alıyoruz, çünkü istiyor.

BN8: Kızım Elsa seviyor, haliyle kız çocuğu özeniyor. Ona doğum günü hediyesi olarak Elsa tokası aldım ve ona çok yakışacağını doğum gününde takabileceğini söyledim. Birkaç eşyasını daha istedi ben de aldım.

AN7:Kızım gelip benimle paylaşır genelde. Cinsiyet gelişimine dair olumsuz etkilendiğini görmedim. Sevdiği karakterlerin eşyalarından konuşur, sevdiği güzel karakterlerin eşyalarını ister, onun gibi prenses olmak ister. Eşyalarından bazen aldirmek ister mesela bu bir tarak olur, çanta olur.

AN2:Her erkek çocuğunda olduğu gibi küçük yaşlarda sıkça görünen sevdiği karaktere özenme, rol alma, onun gibi giyinme vardır. Spiderman tulum aldık, çanta aldık. Yeteri kadar aldık fazlasını almayız şuan. Dilediği gibi role girip oynuyor olumsuz etkilendiğini düşünmedim.

Ebeveynlerin ve öğretmenlerinin görüşlerine göre, medyanın çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik davranış biçimleri hakkında verdiği mesajlara ilişkin tüketim alışkanlığı oluşturma koduna ilişkin ebeveyn görüşlerinden bulgular elde edilmiştir. Ebeveynler kız çocuklarının sevdiği kız karakterleri, erkek çocuklarının sevdiği erkek karakterleri rol model olarak almalarını dolayısıyla tüketim ürünlerini bu medya karakterleriyle bağdaştırdıklarını belirtmişlerdir. Bu bakımdan ebeveynlerin çocuklarını biyolojik cinsiyetleri açısından değerlendirerek normal karşıladıkları fakat toplum cinsiyet algılarını değerlendirmede farkındalıklarının çok az olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla ebeveynler için medya karakterlerini çocukların tüketim

ürünlerine yönelik önemli etkisinin kabul edilerek, normal karşılandığı saptanmıştır. Normal karşılanmadığı tek durum bu ürünlere yönelik aşırıya kaçma durumlarında olmuştur. Ebeveynlerin çocukların bu anlamda sahip oldukları ürünlerin yeterli olduklarını düşündükleri zaman kontrolcü davrandıkları bulgusuna ulaşılmıştır.

Tablo 3'e bakıldığında, medyanın çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik rolüne ilişkin ebeveynlerin ve öğretmenlerin görüşlerine ilişkin ikinci tema kalıp yargısal olmayan görüşlerdir. Bu temanın kategorisi karakteristik özelliklerdir. Kategoriyeye ait iki kod bulunmaktadır. Bunlar başarılı ve şiddete yönelim kodlarıdır. Başarılı kodu öğretmenleri tarafından kız çocuklarına ilişkin görüşlerde yer alırken, şiddete yönelim kodu ebeveynleri tarafından erkek çocuklarına ilişkin görüşlerde yer almıştır.

Katılımcıların karakteristik özellikler kategorisine dair ilk kod olan başarıya ilişkin açıklamalarına örnek olabilecek bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

Ö1Ö2: Kızlar başarılı ve dikkatlidir... Verilen görevi özenle yaparlar. Özenle çalışır ve başarılı olurlar. Görevleri üstlenip başarmada etkin rol oynayan bireyler olarak düşünüyor. Bunda medyanın etkili olduğunu düşünüyorum çünkü sınıfın çalışkanı genelde kız öğrencidir ve erkek arkadaşlarına örnek olur, erkekler derslerle o kadar ilgili olarak yansıtılmamaktadır.

Ö2Ö3: Kız gruplarını genelde çizgi filmlerde erkeklere göre düzenli programlı, öğretmenini dinleyen, çalışkan bireyler olarak nitelendirmektedir. Bu yüzden başarılıdırlar. Çizgi filmlerde, reklamlarda hatta yetişkin filmlerinde bile buna rastlamışlardır.

Ebeveynlerin ve öğretmenlerin görüşlerine göre, medyanın çocukların toplumsal cinsiyet algılarında yönlendirmesine ilişkin kız çocukları erkek çocuklarına göre daha başarılı bireyler oldukları bulgusuna varılmıştır. Kız çocuklarının medya üzerinde gördükleri karakterlerini günlük hayatında olumlu geri dönütler alındığı söylenmiştir. Okulda erkek arkadaşlarına rol model olmak isteyerek örnek davranışlar sergilediği gözlemlenmiştir. Kız çocukları erkek çocuklarına göre okul kurallarına uyan, öğretmenin söylediğini daha dikkatli dinleyen başarılı bireyler olduğu düşünülmektedir ve bunda medyanın çok önemli bir role sahip olduğu saptanmıştır.

Katılımcıların karakteristik özellikler kategorisinin ikinci kodu olan şiddete yönelticiye ilişkin açıklamalarına örnek olabilecek bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

AÜ4: Cinsiyetine uygun davranması özenmesinde sakınca yok. Ama şiddeti taklit ederse problem olur. Onunla hemen konuşurum. Bazen güçlü karakterleri örnek alıp taşkınlık yapabiliyor. Konuştuğum da olmuştu.

BÜ4: Bazen aşırı güç gösterisi davranışlarında bulunabiliyor. Örnek aldığı karakterleri taklit ediyor. Hulk gibi. Bundan rahatsız oluyoruz bunun dışında cinsiyet için olumsuz bir davranış görmedim. Erkek çocuğu yani...

AÜ5: Güçlü olması gerektiğini ve rekabeti sevdiğini düşünüyor. Her inatlaşmamızı buna dönüştürebiliyor. O zaman açıkça medyadan izlediklerinin etkisini anlıyorum. Ona bu şiddet yanlısını davranışlarından hoşlanmadığımı söyledim. Onların sadece çizgi film ve oyun olduğunu söyledim.

Medyanın şiddete yöneltici kodunda ebeveynlerin görüşlerine ait bulgulara yer verilmiştir. Ebeveynlerin çocuklarının toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerine değil de çocuklarının şiddete yönelimlerini fark etmelerinde müdahalede bulundukları saptanmıştır. Bu bakımdan ebeveynlerin her ikisinin de çocuklarının toplumsal cinsiyet algılarını değerlendirmede farkındalıklarının az oldukları bulgusu saptanmıştır. Ebeveynlerden babaların görüşlerine bakıldığında, şiddete yönelim konusunda bile çocuklarına yönelik bir kontrol ya da bir müdahalesinin olmadığı belirlenmiştir. Kalıp yargısal bir şekilde bazen gözlemlediği aşırı hareketleri medyada gördüğü erkek ve güçlü karakterlerden dolayı olduğunu, durumu normal karşıladıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Ebeveynlerden annelerin ise en azından şiddete yönelim durumlarında çocuklarıyla iletişime geçme ve konuşma çabasında oldukları saptanmıştır. Buradan yola çıkarak annelerin geleneksel cinsiyet rolleri kapsamında annelerin çocuk bakımında birincil kişi olduğunu, çocukların gelişimlerinin takibi ve bakımlarının öncelikle anne tarafından üstlenildiğini, babanın bir müdahalede bulunmadığı bulgusu saptanmıştır.

Ebeveynlerinin ve öğretmenlerinin görüşlerine göre, çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik medyadan kalıp yargısal mesajlar edildiği, görünümle alakalı düşünceler edildiği, davranışlarında bunları ortaya koyduğu bulgulara bakıldığında açık bir şekilde saptanmıştır. Ebeveynlerin hem annelerin hem de babaların çocuklarda toplumsal cinsiyet rollerine uygun davranış ve söylemler gözlemledikleri fakat bir müdahalede bulunmadıkları görülmüştür. Cinsiyetlerine uygun, toplumun beklediği tutum ve davranışta olmalarında ebeveynlerin bakış açılarıyla bakıldığında hiçbir problemin olmadığı görüşleri fark edilmiştir. Bu durum her iki kurumdaki katılımcı ebeveynlerde saptanmıştır. Toplumsal cinsiyete ilişkin birilerine zarar vermediği sürece

erkeğin erkek gibi, kızın kız gibi davranmasında ebeveynlere göre hiç sakınca yoktur. Toplum cinsiyet kalıp yargılarının medyada yansıtılması onları rahatsız etmemektedir. Ama şiddete dayalı davranışlar rahatsız etmektedir. Bu durum her iki kurumdaki katılımcı ebeveynler için benzerdir. Annelerin daha çok fikir sahibi olmalarıyla birlikte babaların çocuk bakımında ve çocukla ilgilenme açısından medyanın etkilerinin yansması görülmemiştir.

Öğretmenler ise her iki kurumda da çocuklarla toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik, cinsiyet kalıp yargılarına dair davranış ve söylemlerinde çocuklarla konuşmuşlardır. Her çocuğun ayrı ayrı özelliğine göre en etkili yolu tercih etmeye çalışmışlardır. Gözlem ve tespitler yaparak çocukların eşitlikçi gelişimi için yaratıcı yollar aramış ve uygulamışlardır. Bazen uygun zamanı bekleyerek tüm sınıfa yönelik konuşmalar yaparak ya da drama çalışmaları planlayarak tutum ve davranışları çocuklarda azaltmaya çalışmışlardır.

4.3. Ebeveynlerin ve Öğretmenlerin Çocukların Toplumsal Cinsiyet Algılarına Yönelik Medyanın Mesajlarını Anlamlandırmalarına İlişkin Yardım ve Çabalarına Ait Bulgular

Ebeveynlerin çocukları ile medyada gördükleri hakkında ender bir şekilde konuştukları saptanmıştır. Ebeveynlerin bu ender konuşmaları çocukların sosyal gelişimine dair endişe duyduklarında, şiddete yönelim durumlarında olmuştur. Öğretmenlerin sınıf içi ortamda ise medyanın çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik rolüne ilişkin doğrudan bir yönlendirme yerine öncelikle sözlü iletişim kurulduğu ve toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı etkinliklerde bulunduğu belirlenmiştir.

Ebeveynlerin ve öğretmenlerin, çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik medyanın mesajlarını anlamlandırmalarına ilişkin yardım ve çabalarına ait görüşleri Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4.

Ebeveynlerin ve Öğretmenlerin, Çocukların Toplumsal Cinsiyet Algılarına Yönelik Medyanın Mesajlarını Anlamlandırmalarına İlişkin Yardım ve Çabaları

Tema	Kategori	Kod
Kalıp yargısal görüşler	Bilinçsiz	Cinsiyetine uygun görme

Sosyal gelişimine ait görüşler	Kontrolcü	Şiddete yönelim durumları Öğretmenle işbirliğine yönelme
Cinsiyet eşitliğine dayalı çalışmalar	Bilinçli etkinlikler oluşturma	Sohbet başlatma Drama planlama Oyunlar oluşturma

Tablo 4'e bakıldığında ebeveynlerin ve öğretmenlerin, çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik medyanın mesajlarını anlamlandırmalarına ilişkin yardım ve çabalarına dair üç tema bulunmaktadır. Ebeveynlerin ortak görüş bildirdiği ilk tema kalıp yargısal görüşler, ikinci tema ise sosyal gelişimine ait görüşlerdir, öğretmenlerin ortak görüş bildirdiği üçüncü tema ise cinsiyet eşitliğine dayalı çalışmalardır. İlk tema olan kalıp yargısal görüşler temasına ait bir kategori bulunmaktadır. Bu kategori bilinçsizdir. Bilinçsiz kategorisinin cinsiyetine uygun görme adında bir kodu bulunmaktadır.

Katılımcıların cinsiyetine uygun göme koduna ilişkin açıklamalarına örnek olabilecek bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

BN1: Cinsiyetine dair farklı bir gelişim görmediğim için hiç medya hakkında konuşmadım.

AN2: Çizgi filmdeki karaktere özenip aynı tavırlara girdiğinde oyun gibi eşlik ediyorum. Cinsiyetinin dışında ona hitap etmeyen bir oyun tercih etmedi ya da bana bununla ilgili sorular sormadı.

BN7: Medyanın rolüyle ilgili açıkçası ters bir durum görmedim gayet cinsiyetini yansıttığını düşünüyorum. Konuşmadık.

BÜ3: Hiç bu konuda konuşmadım. Kendine yani cinsiyetine uygun çizgi film ve oyunlardan hoşlanıyor doğal olarak.

AÜ5: Cinsiyetine dair konuşmadık. Sevdiği karakterler de kendi cinsiyetinden... Bir sıkıntı ya da sorusu olmadı.

AÜ6: Hira medya da gördükleri hakkında ben cinsiyetine uygun olmayan bir şeye rastlamadım. Ama. Pony, Barbie, Elsa oyuncaklarını getirdiği zaman oyuncaklarını hevesli bir şekilde bana gösterir ve oyuncakları hakkında ne düşündüğümü merak eder.

AÜ7: Kızımda toplumsal cinsiyet algısını olumsuz etkileyecek bir davranış görmedim, medyada kız çocuklarına yönelik programları izliyor ve elbette her çocuk gibi örnek aldığı oluyordur. Müdahale edip çabalayacağım bir durum olmadı. Bazen sevdiği karakterlerin ürünlerinden ister, biz de satın alırız.

Çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik medyanın mesajlarını anlamalarına dair çabalarına ilişkin cinsiyetine uygun görme kodunda ebeveynlerin görüşlerine ait bulgular bulunmaktadır. Ebeveynlerin, bazılarının çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik medyanın rolüne ilişkin bilinçsiz oldukları bulgusu saptanmıştır. Ebeveynlerin, çocukların davranışlarını cinsiyetlerine uygun olduklarını düşündükleri için çocuklarının medyadaki kalıp yargılarını anlamlandırmalarında bir yardım ve çabada bulunmadıkları saptanmıştır. Ebeveynlerin, medya mesajlarının çocuklarının toplumsal cinsiyet algılarına yönelik rolünü değerlendirme konusunda farkındalıklarının az olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Tablo 4'e bakıldığında ebeveynlerin ve öğretmenlerin, çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik medyanın mesajlarını anlamlandırmalarına ilişkin yardım ve çabalarına dair ikinci tema sosyal gelişimine ait görüşlerdir. Ebeveynlerin görüşlerinden oluşturulan sosyal gelişimine ait görüşlerin bir kategorisi bulunmaktadır. Bu kategori kontrolcüdür. Kontrolcü kategorisinin şiddete yönelim durumları ve öğretmenle işbirliğine başvurma kodu bulunmaktadır.

Katılımcıların şiddete yönelim koduna ilişkin açıklamalarına örnek olabilecek bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

AN6: Kendini kaybeder gibi öfkelenildiği ve medyadan etkilenecek saldırganlaştığı bir dönem olmuştu. Cinsiyetini fazlasıyla yansıtıyor ve bazen aşırıya kaçıyor. Herkesten güçlüdür, kızları küçümseyebiliyor. Salırganlaştığı durumda hemen öğretmenine bildiriyorum.

Ö1Ö6: Şiddete çok yönelen, sinir anında saldırganlaşan davranışları olmuştu. Annesi de evdeki çizgi filmde etkilendiğini gösteren davranışlarından bahsetmişti.

AN2: Bir film izledikten sonra oradaki güçlü lider karakterin taklitlerini günlerce sürdürdü. Bu tavırları sergilediğini öğretmenine belirttim. Çocuklar taklit eder ama aşırıya kaçmıştı artık.

Bulgular incelendiğinde, annelerden bazılarının öğretmenlerle görüştüğü ama bu görüşmelerin toplumsal cinsiyet algılarına yönelik değil de çocuklarının şiddete yönelim ya da şiddete yönelik davranışlarında sevdikleri bir karakteri örnek aldıklarını gösteren davranışları üzerine olduğu fark edilmiştir. Görüşmelerin konusu ve görüşmeleri yapan kişinin anneler olması dikkat çekici bir bulgudur. Annelerin medyanın çocukları üzerinde şiddete yöneltme durumlarına dair önemli bir rolü olduğunu düşündükleri saptanmıştır.

Katılımcıların öğretmenle işbirliğine başvurma koduna ilişkin açıklamalarına örnek olabilecek bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

AN2: Bir film izledikten sonra oradaki güçlü lider karakterin taklitlerini günlerce sürdürdü. Bu tavırları sergilediğini öğretmenine belirttim.

AN6: ... Saldırganlaştığı durumda hemen öğretmenine bildiriyorum.

Ö1Ö2: Bir dönem çok etkilendiği savaştı bir karakterin davranışlarını çok içselleştirmişti. Bu durumla ilgili anne ile görüşme yaptık. İşbirliği ile zamanla normal davranışlarına döndü.

Ebeveynlerin görüşleri incelendiğinde, çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik medyanın mesajlarını anlamlandırmalarına ilişkin yardım ve çabalarına dair işbirliği kodunda, öğretmenlerle toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının medyada yansıtılması üzerine değil çocukların şiddete dayalı davranışları üzerine olmuştur. Toplum cinsiyet kalıp yargılarının medyada yansıtılması onları rahatsız etmemektedir. Ama şiddete dayalı davranışlar rahatsız etmektedir. Ayrıca öğretmenlerle işbirliği yapan ebeveynin anneler olduğu saptanmıştır.

Tablo 4'e bakıldığında ebeveynlerin ve öğretmenlerin, çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik medyanın mesajlarını anlamlandırmalarına ilişkin yardım ve çabalarına dair üçüncü tema cinsiyet eşitliğine dayalı çalışmalardır. Temaya ait görüşler öğretmenlerin görüşlerinden oluşmaktadır. Cinsiyet eşitliğine dayalı çalışmalar temasının bir kategorisi bulunmaktadır. Bu kategori etkinlikler oluşturmaktır. Etkinlikler oluşturma kategorisinin üç kodu bulunmaktadır. Bu kodlar sohbet başlatma, drama planlama ve oyunlar oluşturmaktır

Katılımcıların ilk kod olan sohbet başlatmaya örnek olabilecek bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

Ö1Ö7: *Elif Tuğçe bunu benimle paylaşır. Konuşmayı sohbet etmeyi çok sever. Öğretmenim bir çizgi filmde bunu gördüm böyle oluyordu diye anlatır. Olumlu tarafları ile karşılaşırsam pekiştirici olurum. Eğer olumsuz bir davranış edinimi söz konusu ise bununla ilgili gerekli önlemleri alırım. Önce içeriğin uygunluğunu kontrol ederek sonra eşitliğe dayalı anlamaları gereken yerleri tespit ederim ve konuşurum.*

Ö2Ö4: *Evet zaman zaman medyada gördüğü arabalar hakkında konuştuğ arabalara karşıda çok ilgili olduğunu, pijama askerleri ve paw petrolü çok sevdiğini onları izlerken çok keyif aldığı söylemişti. Neden sevdiği üzerine sohbet etmiştik. Daha sonra toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı sohbetler açarak onunla sohbet ettim.*

Ö2Ö6: *Hira, benimle medyada gördükleri hakkında, sevdiği karakterlerin özellikleri hakkında konuşur. Bunlar kızlara yönelik hazırlanmış medya programlarıdır. Elsa ve Barbie programlarını, bunların oyuncaklarını çok sever. Ben de onunla sohbet ederim. Ona bu bebeklerin dışında bebeklerin de güzelliğinden bahsederim, daha sade ve cinsiyet özellikleri kalıp yargısal olmayan, kendisine örnekler veririm.*

Ö2Ö7: *Zeynep medyadan etkilenen bir çocuk, fakat onunla konuşulduğunda hemen anlayan da bir çocuk. Sohbet etmek onun için yeterlidir, hemen daha eşitlikçi düşünmeye başlar, tabir edilen erkek oyunlarına bile yönelebilir. Kısacası konuşmalarında yönlendiririm ve bu etkili olur.*

Öğretmenlerinin görüşleri incelendiğinde, çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik medyanın mesajlarını anlamlandırmalarına ilişkin yardım ve çabalarına dair sohbet başlatma koduna ilişkin öğrencilerini dinleyerek, düşüncelerini anlamlandırmaya çalıştıkları ve bunun üzerine öğrencileriyle konuştukları bulgusuna ulaşılmıştır. Öğretmenler bilinçli davranarak konuşmalar başlatmış, toplumsal cinsiyet eşitliğine dair savunmalarda bulunmuş ve öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algılarına yönelik bakış açılarını yeniden inşa etme çabasında oldukları saptanmıştır.

Katılımcıların bilinçli etkinlikler oluşturma kategorisinin ikinci kodu drama planlamaya ilişkin açıklamalarına örnek olabilecek bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

Ö1Ö6: *Geleneksel düşüncelerin dışına çıkarak, onlara istedikleri her şeyi yapabilecekleri mesajı vermek amacım olur. Örneğin; Arabaları sadece*

erkeklerin kullanabileceğini düşünen öğrencim için bir drama ortamı yaratır, seçenekler sunarım.

Ö1Ö8: Çok nadir konuşuruz. İpek'in çok etkilendiğini düşünmediğim için belki de. Zaten oynadıkları oyunlarda belli edilen durumun üzerine yoğunlaşıyorum. Çok kalıp yargısal bir konu ise önce konuşup sonra drama ile desteklerim. Canlandırarak olumlu ve olumsuz bilgileri algılamasına yardımcı olurum.

Ö1Ö3: Diğer öğrencimde de olduğu gibi eşit olduklarını hissetmeleri ve içselleştirmeleri için konunun odaklarına bakarak önemle savunduğum drama çalışmasını devreye sokarım.

Öğretmenlerinin görüşleri incelendiğinde, çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik medyanın mesajlarını anlamlandırmalarına ilişkin yardım ve çabalarına dair drama planlama kodunda öğretmenlerin çocukların özelliklerine göre en etkili olacak yolu tercih etmeye çalıştıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Çocukların cinsiyet eşitliğine dayalı düşünceleri için, onların cinsiyetçi kalıp yargılarını yeniden inşa etmenin yaratıcı yollarını aramış ve uygulamışlardır. Uygun zamanı bekleyerek tüm sınıfa yönelik konuşmalar yapmaya ek olarak drama çalışmaları planlayarak bu tutum ve davranışları çocuklarda azaltmaya çalışmışlardır.

Katılımcıların bilinçli etkinlikler oluşturma kategorisinin üçüncü kodu oyunlar oluşturmaya ilişkin açıklamalarına örnek olabilecek bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

Ö1Ö1: Zaman zaman konuşuruz. Defne genelde çizgi filmlerde gördüklerinden bahseder. Kalıp yargısal paylaşımları olduğunda ona eşitlikten bahsederim. Sohbet eğer gelişimini olumlu yönde etkilerken hemen ardına bir oyun planlarım ve ona önceden erkeklerin yapabileceğini düşündüğü bir rol veririm.

Ö2Ö3: Örneğin konumuzu medyada kızların yapabildikleri ve erkeklerin yapabildikleri olarak seçtim. Bununla ilgili herkesin kalıp yargısal rolde olmadan katılacağı bir oyun tercih ederek Ecenaz'ın anlamasına yardımcı oldum. Çocuk canlandırdıkça daha içselleştirir. Yaratıcılığı bununla birlikte desteklenir. Sohbet etmeninde etkili bir yöntem olduğunu burada da belirtmek isterim ama bazen sürece etkili oyunlar katmak gerekebiliyor. Ben de bunu uyguladım.

Çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik medyanın mesajlarını anlamlandırmalarına ilişkin yardım ve çabalarına dair öğretmenlerinin görüşleri

incelendiğinde, oyunlar oluşturma koduna ilişkin öğretmenlerin çocukların özelliklerine göre en etkili olacak yolu tercih etmeye çalıştıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Çocukların cinsiyet eşitliğine yönelik fikirler inşa etmesi için, onların cinsiyetçi kalıp yargılarını yeniden inşa etmenin yaratıcı yollarını aramış, her rolü her öğrencisinin yapabileceğine dair toplumsal cinsiyet eşitliğine dair mesajları öğrencilerine vermeye çalıştığı saptanmıştır.

Ebeveynlerinin ve öğretmenlerin yardım ve çabalarına dair bulgular incelendiğinde, çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik medyanın mesajlarını anlamlandırmalarına ilişkin katılımcı ebeveynlerin iletişimi başlatanın çocuk olduğunda müdahil oldukları saptanmıştır. Çocukların iletişime geçtiği durumlarda da cinsiyet kalıp yargılarına uygun davranıldığı için bu durum ebeveynler açısından sakıncalı görünmemiş gayet uygun olduğu için ekstra bir çaba göstermemişlerdir. Ayrıca iletişime geçmek isteyen çocukların genel olarak ebeveynleri yerine öğretmenleri ile iletişime geçtikleri ve paylaşımda bulundukları saptanmıştır. Görüşmelerden çıkan bir diğer bulgu çocuğun medya ile baş başa iken yalnız bırakıldığı olmuştur, medya mesajlarını çocuk kendisi yorumlayıp, içselleştirip, canlandırmaktadır. Ebeveynlerin, çocuklarının medya mesajlarını toplumsal cinsiyet algılarına yönelik değerlendirmeleri konusunda farkındalıklarının az olduğu saptanmıştır.

Öğretmenlerin ise her iki kurumda da öğrencilerini bu konuda sohbet etmek için ortam yaratmaya çalıştıkları saptanmıştır. Çocuklarda gözlemlediği ya da çocuk tarafından kendisine bahsedilen medyanın toplumsal cinsiyet algılarına yönelik kalıp yargısal mesajlarında, çocukların en iyi anlayabileceği yönetime göre planlamalar yaparak onların algılarını eşitlikçi ve olumlu etkileyecek yardım ve çabalarda bulundukları görülmüştür. Bu bazı durumlarda sohbet iken, bazı durumlarda drama çalışmalarıyla sağlanmaya ve oyunlar oluşturmaya çalıştıkları saptanmıştır. Öğretmenlerin, böylece cinsiyet eşitliğini çocukların toplumsal cinsiyet algılarında yeniden inşa etmeye çalıştıkları bulgusuna ulaşılmıştır.

4.4. Ebeveynlerinin ve Öğretmenlerin Çocukların Toplumsal Cinsiyet Algılarına Yönelik Medyanın Rolüne İlişkin Paylaşımlarına Ait Bulgular

Ebeveynlerden annelerin çoğunun çocuklarının medyadan edindikleri toplumsal cinsiyet rol ve davranışları yerine aşırıya kaçan şiddet içerikli davranışlarının ardından öğretmenleri ile iletişime geçmiş oldukları saptanmıştır. Anneler konuya ilişkin genellikle

tedbirler alırken öğretmenler ile de bu konuda fikir alışverişi yaparak hem kaygılarını dillendirmekte hem de öğretmenlerin görüşlerini almak istemektedir. Babaların konuyla alakalı görüş ve paylaşımlarının olmaması ya da annelerin öğretmenle görüştüğünü iletmesi –geleneksel cinsiyet rolleri kapsamında- annelerin çocuk bakımında birincil kişi olduğunu, çocukların gelişimlerinin takibi ve bakımlarının öncelikle anne tarafından üstlenildiğini göstermiştir. Bununla birlikte ebeveynler ve öğretmenlerle, çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik medyanın rolü üzerine karşılıklı olarak paylaşımda bulunmamışlardır.

Ebeveynlerin ve öğretmenlerin, çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik medyanın rolüne ilişkin paylaşımları Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5.

Ebeveynlerin ve Öğretmenlerin Çocukların Toplumsal Cinsiyet Algılarına Yönelik Medyanın Rolüne İlişkin Paylaşımları

Tema	Kategori	Kod
Toplumsal Cinsiyet Dışında Görüşler	Şiddete yönelim	Saldırgan davranışlar Savaşçı karakterleri örnek alma

Tablo 5’e bakıldığında ebeveynlerin ve öğretmenlerin, medyanın çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik rolüne ilişkin birbirleriyle paylaşımlarında bulunmadıkları saptanmıştır. Çocukların toplumsal cinsiyet algıları dışında yaptıkları paylaşımlarla alakalı medyanın rolü olan ait bir tema bulunmaktadır. Bu tema hem ebeveynlerin hem de öğretmenlerin paylaşımlarına ilişkin toplumsal cinsiyet algıları dışında görüşleri içermektedir. Temaya ait bir kategori bulunmaktadır. Bu kategori şiddete yönelimdir. Ebeveynlerin ve öğretmenlerin, özellikle erkek çocuklarda medyanın rolü üzerine paylaşımda bulundukları bu kategorinin iki tane kodu bulunmaktadır. Bunlardan ilk kategori saldırgan davranışlardır.

Katılımcıların ilk kod olan saldırgan davranışlara ilişkin açıklamalarına örnek olabilecek bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

AÜ2: Toplumsal cinsiyet algısı açısından medyanın rolüyle alakalı öğretmeni ile hiç konuşmadım, gözlemlerime göre öğretmenin medyadan gelebilecek olumsuz davranışları edinmemesi için önlem aldıklarını düşünüyorum. Evde abisiyle kavga ettiği dönem öğretmeniyle bu sorun ile ilgili hakkında fikir alış verişi yaptık. Ö1Ö6: Şiddete çok yönelen, sinir anında saldırganlaşan davranışları olmuştu. Annesi çizgi filmlerden etkilendiğinden, evdeki bazı davranışlarından bahsetmişti ve birlikte iş birliği yaptık.

Bulgular incelendiğinde, annelerden bazılarının öğretmenlerle görüştüğü ama bu görüşmelerin toplumsal cinsiyet algılarına yönelik değil de çocuklarının şiddete yönelimi olduğunu gösteren davranışları üzerine olduğu fark edilmiştir. Görüşmelerin konusu ve görüşmeleri yapan kişinin anneler olması dikkat çekici bir bulgudur.

Katılımcıların ikinci kod olan savaşı karakteri örnek almaya ilişkin açıklamalarına örnek olabilecek bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

BÜ1: Öğretmeniyle görüşmeleri annesi sağlıyor, agresif olduğu bir dönem görüşmüşlerdi. Bunu sevdiği savaşı karakterlerin taklidiyle bağdaştırdık. İşten geç çıktığım için yüz yüze hiç gelemedik. Cinsiyet gelişiminde normal görüyorum, paylaşacağım yapacağım bir duruma düşmedim.

Ö1Ö2: Bir dönem çok etkilendiği savaşı bir karakterin davranışlarını çok içselleştirmişti. Bu durumla ilgili anne ile görüşme yaptık. İşbirliği ile zamanla normal davranışlarına döndü.

Bulgular incelendiğinde, annelerden bazılarının öğretmenlerle görüştüğü ama bu görüşmelerin toplumsal cinsiyet algılarına yönelik değil de çocuklarının savaşı karakterlerin taklit etmesi üzerine olduğu fark edilmiştir.

Genel olarak ebeveynlerin öğretmenler ile toplumsal cinsiyet algılarına yönelik bir sıkıntı görmedikleri, normal karşıladıkları için bu konuya ilişkin medyanın rolü üzerine paylaşımda bulunmadıkları görülmüştür. Bu konu hakkında bazı ebeveyn ve öğretmen görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

AN5: Hayır cinsiyet algısında ya da gelişiminde bir sıkıntı görmedim. Cinsiyetine uygun büyüdüğünü düşünüyorum. Bu yüzden öğretmeniyle bu konuda görüşmedik.

Ö2Ö5: Hayır ailesi ile medyanın rolü hakkında hiç konuşmadım.

BÜ8: Ben ve annesi de hiç bu konuda konuşmadık.

Ebeveynlerin ve öğretmenlerin, çocukların toplumsal cinsiyet algılarında medyanın rolüne ilişkin birbirleriyle paylaşımlarına ait bulgular incelendiğinde, annelerin ve öğretmenlerin birbirleriyle paylaşımlarda bulunarak iş birliği yaptıkları fark edilmiştir. Buradaki işbirliği toplumsal cinsiyet algıları üzerine değil de çocuklarının şiddete yönelim, medyadaki karakterin savaşıcı özelliklerini gerçek hayatta kullanmaya çalışmaları üzerine olduğu saptanmıştır. Babaların konuyla alakalı görüş ve paylaşımlarının olmaması ya da annelerin öğretmenle görüştüğünü iletmesi –geleneksel cinsiyet rolleri kapsamında- annelerin çocuk bakımında birincil kişi olduğunu, çocukların gelişimlerinin takibi ve bakımlarının öncelikle anne tarafından üstlenildiğini göstermiştir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA

Araştırma kapsamını okul öncesi dönemdeki çocukların toplumsal cinsiyet algılarında medyanın rolüne ilişkin ebeveynlerinin ve öğretmenlerinin bakış açılarının incelenmesi olup, bu amaçla konuya ilişkin literatürde yer alan benzer çalışmalar bu araştırmanın bulgularıyla ele alınmıştır.

Bu araştırmada ilk olarak, ebeveynlerin ve öğretmenlerin görüşlerine göre çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik bakış açıları incelenmiştir. Ebeveynlere ve öğretmenlere göre, çocukların dış görünüşleri, davranış biçimleri, oyun oyuncak tercihlerinde erkek ve kız ayrımı yaparak, cinsiyetlerine göre ayırım yaptıkları dolayısıyla toplumsal cinsiyet algılarına yönelik kalıp yargılara sahip oldukları saptanmıştır. Bu bulgular alan yazın incelendiğinde benzer konular üzerinde yapılan çalışmaların (Çiftçi, 2008; Gümüšoğlu, 2004; Halim, Ruble, Tamis LeMonda & Shrout, 2013; Özdemir, 2006; Özkan, 2009; Ünlü, 2012, Weisgram, Dinella & Fulcher, 2014; Yağan Güder, 2014) bulgularıyla paralellik göstermektedir. Çocukların toplumsal cinsiyete yönelik kalıp yargısal algı geliştirmelerini biyolojik özelliklerine, bilişsel gelişimlerine ve yaşadıkları sosyal bağlama göre şekillendirdikleri söylenebilir. Biyolojik bileşenleri ele aldığımızda, kadın ve erkeğin farklı genetiğe ve hormonlara (erkekte testosteron, kadında östrojen ve progesteron) sahip olmasından kaynaklı, bu hormonların seviyeleri eril ve dişil derecelerini etkilediği bilinmektedir. Kız ve erkek çocuklarında biyolojik, fizyolojik ve davranışsal farklılaşmaları beklense de, bilişsel gelişime bağlı olarak çocuğun içinde yaşadığı kültürel bağlamdan; cinsiyet ayrımına yönelik yapılan söylem ve etiketlemelerden çıkarımda bulundukları, dolayısıyla erken yaşta toplumsal kalıp yargılarının oluştuğu söylenebilir. Elde edilen bir diğer bulgu, bu araştırmada çocukların kalıp yargısal düşüncelerine bakıldığında, ebeveynlerin görüşlerinde kendi kalıp yargılarıyla çocukların düşüncelerinin benzer olduğu bulgusu elde edilmiştir. Bu bulgu, alan yazın incelendiğinde benzer çalışmaların (Aksoy & Baran, 2017; Everett, 2011; Güney, 2012; Menekşe, 2019; Umek, Peklaj & Podlesek, 2014; Yağan Güder & Güler Yıldız, 2016) bulgularıyla paralellik göstermektedir. Maccoby ve Jacklin (1974), ebeveynlerin kalıp yargılarının, kız ve erkeğe dair stereotiplerini, çocuklarını tanımlamaları, sundukları teklifler gibi alanlarda etkili olduklarını belirtmişlerdir. Bu noktada ebeveynlerin toplumda her iki cinsiyete atfedilen kalıp yargılar olduğu

düşünülmektedir. Bu bulgular, radikal feminist kuramcılarının öne sürdüğü, ailelerin çocuklarını ataerkil ideolojilerin rol, mizaç ve statü kategorisince öngörüldüğü tutum içinde toplumsallaştırdığını karşımıza çıkarmaktadır. Ayrıca hem ebeveynleri hem de öğretmenlerinin görüşlerine göre, kız çocuklarının toplumsal cinsiyet algılarına yönelik daha az kalıp yargısal oldukları görüşünde oldukları fark edilmiştir. İnci Kuzu (2015) tarafından yapılan araştırma incelendiğinde, erkek çocukların kalıp yargıları kız çocuklara göre daha fazladır bulgusuyla örtüşmektedir. Bu bulgular benzer araştırmalardaki, Arabacıoğlu ve Bağçeli Kahraman (2017) kız ve erkek çocuklarının kalıp yargıları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı bulgusuyla, Menekşe (2019) kız çocuklarının erkek çocuklarına göre daha cinsiyet kalıp yargısal oldukları bulgusuyla çelişmektedir. Kültürel feminizm kuramcılarının göre kadınların değerler sistemi daha olumludur, barışçıl, eşitlikçi dünya görüşüne olanak sağlarlar (Donnovan, 1997). Elde edilen bu bulgular, hem literatürdeki benzer araştırmalarla hem de araştırma bulguları ile örtüşmemekte ve farklılık göstermektedir. Bu da çalışma grubuna bağlı olarak konuya ilişkin farklı bulgulara ulaşılabileceği düşüncesini ortaya çıkartmaktadır. Konu üzerine yapılan araştırma bulgularındaki bu çeşitlilik için ebeveynlerin ve öğretmenlerin içerisinde bulunduğu bağlamın toplumsal cinsiyet yaklaşımlarına ilişkin yansımaları olduğu düşünülebilir.

Bu araştırmanın ikinci bulgusuna göre, ebeveynlerin ve öğretmenlerin görüşlerine ilişkin medyanın çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik rolü incelenmiştir. Ebeveynler ve öğretmenlere göre, çocukların medyadan toplumsal cinsiyet algılarına yönelik; dış görünüşleri, giyim tarzları, davranışları, tercih ve seçimlerine yönelik mesajlar alarak kendi yaşamlarında özdeşleştirdikleri saptanmıştır. Çocuklar medyadan, toplumun belirlemiş olduğu cinsiyetlerine uygun uyarıcıları, normlar tarafından beklenen davranışları edinmişlerdir. Böylece medyada ortalama biçim ve görüntü olarak bedensel farklılıkları çok fazla olmayan kadın ve erkeklerin davranış ve tutum, görünümüne kategorilerle farklılaştırıldığı çocukların düşüncelerinde de, tercihlerinde de yer etmiştir. Alan yazın incelendiğinde, araştırma bulguları Türkiye’de medya ve toplumsal cinsiyet ile ilgili araştırmalarda; çizgi filmlerde (Oruç, Tecim & Özyürek, 2011; Türkmen, 2012; Yağan Güder, Ay, Saray & Kılıç, 2017), reklamlarda (Uray & Burnaz, 2003; Sabuncuoğlu, 2006; Uluyağcı & Yılmaz, 2007; Çankaya, 2009; Gündüz Kalan, 2010; Bakır & Palan, 2010; Alabay & Yağan Güder, 2014; Karaca & Papatya, 2011; Arslan, 2015, Şenkal, 2016), yurtdışında (Calvert, Kotler & Zehnder, 2003; Lauer & Lauer, 1994,

Malhojt-Lee, 2018; Marsh vd., 2005; Morrison & Shaffer, 2003; Ogletree vd., 2004; Perea, 2015, Seidler, 2008) medyada kadın ve erkeğe yönelik toplumsal cinsiyet ayrımını besleyen kalıp yargısal mesajlar olduğu bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Ebeveynlerin ve öğretmenlerin görüşlerine göre çocukların popüler kültürün etkisinde fazlasıyla kaldıkları, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına göre seçimde bulundukları, medyada masalsı karakterlerden, tercih ettikleri kişilerden (kızlar için prensesler, erkek için süper kahramanlar) etkilendikleri ve onlar gibi davranmaya çalıştıkları bulgusu elde edilmiştir. Gelecekte, medyanın kız ve erkek çocuklarının dış görünüşlerinin nasıl olması gerektiğine dair (kızlar için; güzel, süslü, bakımlı, erkekler için; güçlü ve kaslı görünüm) yaptırımının olması ideal beden algısına sahip olmalarına neden olacaktır. Dolayısıyla tüketim toplumunun bir parçası olarak nasıl ideal beden algısına sahip olmaları, bireyin özünün kaybına neden olacaktır. Ayrıca ebeveynlerin görüşlerine göre, medyada cinsiyetlerine uygun olarak kendilerini özdeşleştirdikleri karakterleri rol model alarak, onlara ait eşyaları tüketim ürünleri olarak tercih ettikleri saptanmıştır. Bu kapsamda medyanın tüketim ürünleri üzerinde oynadığı önemli rolden bahsetmek mümkündür. Bu bağlamda medyada sunulanların tüketime hizmet etmesi için popüler kültüre dayalı olmaları ve popüler kültür ikonu haline gelmeleri desteklendiği düşünülmektedir. Çizgi filmlerde çoğu karakterin oyuncakları kırtasiye ürünleri, tişörtleri, aksesuarları, posterleri ve oyunlarının da piyasada yerini yoğun olarak aldığını Kalaycı (2015) araştırmasında sunmuştur.

Bu bulgular ışığında medyada açıkça belirtilen kalıp yargıların, ebeveynler tarafından desteklendiği, ebeveynlerin geleneksel rol ve beklentilerinin de cinsiyet kalıp yargısal dağılımda olduğu saptanmıştır. Bu sebeple ebeveynlerin de bu bağlamda pekiştirici söylem ve davranışlarda bulundukları çocuklarının cinsiyetlerine göre bu şekilde ayırım yapmalarını normal buldukları düşüncesine sahip oldukları saptanmıştır. Davranışların bireysel değil de sosyal bağlam içinde oluştuğunu unutmamamız gerekir. Ülkemizde çocuklara bakmanın da kadınların asli görevi olarak kabul edilmesi kültürel normlara göre farklılık gösteren kadın erkek eşitsizliğine bir örnektir. Farklı meslek gruplarından yetişkinlerle toplumsal cinsiyet üzerine, sağlık sektöründe (Çelik Bekleviç, 2013), pazarlama sektöründe (Kaya, 2019), yönetim alanında (İşler, 2017), spor alanında (Serdar, 2019), yapılan çalışmalar incelendiğinde, bu araştırmanın bulgularına benzer kalıp yargısal stereotiplere rastlanıldığı görülmektedir. Çelik Bekleviç (2013) hastanede çalışan 128 kadın ve erkek araştırma görevlisiyle gerçekleştirdiği çalışmasında, toplumsal cinsiyet rollerinin, doktorlar arasında “erkek lehine bir yaklaşımda” olduğu algısını

belirlemiştir. Günümüzde her ne kadar kadınlar işgücünün büyük bir kısmını oluştursalar bile, idari ve yönetim pozisyonundakilerin büyük çoğunluğun erkek oldukları bilinmektedir. Bu eşitsizlik göz önüne alındığında, kişilerin sağlık liderliğini erkek egemen bir sektör olarak görmesi şaşılacak bir durum değildir (Fontenot, 2012). İşler (2017), 22 kadın ve erkek yöneticilerle gerçekleştirdiği çalışmasında, kadınların toplumsal algıdan etkilenecek kendilerini öncelikle iyi bir eş, iyi bir anne olarak gördüklerini belirlemiştir. Sosyalist feminist kuramcılar, örgütlerde de cinsiyet ayrımcılığının net bir şekilde yapıldığını, işlerin kadın ve erkek işi olarak sınıflandırıldığını belirtmişlerdir. Bu noktada sosyal bağlamın etkisi olarak toplumun bakış açısıyla, yetişkinlerin bakış açısının paralellik gösterdiği düşünülmektedir. Çocukların ebeveynlerinin davranışlarına göre doğru ve yanlış ayrımını yapıyor olmaları ebeveynlerin etkilerini daha anlaşılır kılmaktadır. Aynı şekilde kültürel feminizm kuramcıları kadının evde üstlendiği geleneksel görev ve sorumlulukların erkeğe hizmet etme amacına karşı çıkar. Liberal feminizm kuramcılarına göre kadının bir birey olarak zorunluluk gibi görülen yerde (özel alan olan evde) sabit kalmamasına ve hatta en yüksek potansiyeline doğru gelişmesine izin verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir (Twomey, 2001). Kadın ve erkek arasındaki tek fark biyolojik farklılıktır, bu yüzden kadınların en az erkekler kadar sosyal yaşamın içerisinde yer almaları, rolleri paylaşmaları gerektiğini savunurlar. Oysaki bu araştırma bulguları evdeki rol ve görev dağılımında ataerkilliğin varlığının yoğun olarak hissedildiğini ve geleneksel rol olan ev işlerinin toplumun kadınlara yüklediği şekilde devam ettiğini ortaya koymuştur. Asıl kadınların kendilerini eril düşünce tarzından kurtarması gerekmektedir (Donnovan, 1997), feminist kuramcılar ancak o zaman eşitlikçi bir düzene ulaşılabileceğini savunmuşlardır. Dolayısıyla araştırma bulguları açısından değerlendirdiğimizde kadını toplumdaki hak ettiği yere yükseltmeye çalışan feminizm kuramcılarının, kadın erkek stereotipleri karşımıza çıkmıştır.

Öğretmenler ise medyanın iletilerine yönelik çocukların toplumsal cinsiyet kalıp yargısı algılarına karşı bilinçli davranarak, çocuklarda cinsiyet eşitliğini yeniden inşa etmeye yarayacak etkinlik ve çalışmalarda bulunmuşlardır. Araştırmadan elde edilen bu bulgular, Eğitimsen'in (2010), Tezer Asan'ın (2010) öğretmenlerin kalıp yargısal oldukları bulgularıyla çelişmektedir. Ayrıca Tan'ın (2000) öğretmenlerin erkek çocuklarına daha çok zaman ayırıp, söz hakkı verdiğini saptadığı çalışmasıyla da çelişmektedir. Çünkü bu araştırmadan elde edilen bulgulara bakıldığında öğretmenlerin hem kız hem de erkek öğrencilerine zaman ayırdıklarını, aynı şekilde her öğrencisinin toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı kurulacak algılarına önem vererek, yeniden inşa

etmeye çalıştığı saptanmıştır. Seyitoğlu, Güneş ve Gökçe'nin (2015) çalışmasında, daha ileri yaş grubunun genç yaş grubuna göre daha kalıp yargısal tutuma sahip oldukları belirlenmiştir. Bu noktada bu araştırmada öğretmenlerin 24 yaşında olmaları, ebeveynlerin ise annelerin yaş ortalamalarının 37, babaların yaş ortalamalarının 42 olması, kuşak farkından ve çocuk gelişimi üzerine aldıkları pedagojik eğitimden kaynaklı olarak bakış açılarında farklılıkların nedeni olarak düşünülmektedir. Medyada toplumsal cinsiyeti inşa eden kültüre öğretmenlerin karşı çıkarak sınıf içerisinde eşitliğe dayalı düzen sağlamaya çalışmaları, kalıp yargısız bir düzen için çabaladıklarını göstermiştir. Kültürel feminizm ve liberal feminizm savunucuları (Donnovan, 1997) eleştirel düşünme ve gelişimin önemini vurgularlar. Bu araştırmada öğretmenlerin medyanın kalıp yargısal mesajlarına karşın toplumsal cinsiyet eşitliği adına öğrencileri olumlu etkileme çabalarında çeşitli yöntemler kullandıkları saptanmıştır. Konuya dair bir diğer araştırmada Şıvgın ve Deniz (2017), verilen eğitime bağlı olarak çocukların toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının farklılaşıp farklılaşmadığını ele almıştır. 60-72 aylık çocuklarla yaptığı araştırmada eğitim öncesi elde edilen bulgulara göre; çocukların, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına sahip oldukları, kadınların ve erkeklerin görevlerini, mesleklerini, oyun ve oyuncak tercihlerini toplumsal cinsiyetlere göre sınıflandırdıkları saptanmışlardır. Araştırmada deney ve kontrol grubundaki çocukların ön test son test puanlarının anlamlı bir şekilde farklılaştığı sonucu bulunmuştur. Bu sonuç, verilen eğitimin çocukların cinsiyet rollerine ilişkin puanları üzerinde etkisi olduğunu göstermektedir. Deney grubundaki çocuklar ayrıca kadın erkek eşitliğine dayalı algı geliştirmiş ve tüm işlerin, mesleklerin ve görevlerin hem kadınlar hem de erkekler tarafından yapılabileceği yönünde genel bir görüş bildirmişlerdir. Bu da eğitimin okul öncesi çocukların toplumsal cinsiyete ilişkin algıları üzerindeki etkilerini ortaya koymaktadır. Bu noktada başta öğretmenler olmak üzere çevrenin, çocukların toplumsal cinsiyet algılarındaki yeri ve önemi karşımıza çıkmaktadır. Bir diğer ifade ile çocuklarda, aileleri, öğretmenleri, yakınları ya da verilen eğitimler tarafından toplumsal cinsiyet algısı oluşturulabilmekte, geliştirilebilmektedir. Feminist kuramcılar, toplumsal cinsiyetin, cinsiyete bağlı olarak ortaya çıkan kültürel bakış açıları olduğunu söylemektedirler. Sayılan (2012) çalışmasında, öğretmenlerin sınıfta yapılan cinsiyet kalıp yargısal tutum ve davranışlara sessiz kaldığını ve sorgulamadığını saptamıştır. Fakat bu araştırmada öğretmenlerin sorgulayıp, tüm sınıfa açıklamalar yaptığı cinsiyet eşitliğinden bahsettiği bulgulara farklılık saptanmıştır.

Bu araştırmada üçüncü bulgusuna göre ebeveynlerin ve öğretmenlerin, çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik medya mesajlarını anlamlandırmalarına ilişkin yardım ve çabalarına dair görüşleri incelenmiştir. Bulgular değerdendirildiğinde ebeveynlerden özellikle annelerin medya programları ve çizgi film karakterleri hakkında çocuklarıyla konuşmalarının, her ne kadar toplumsal cinsiyet algılarına yönelik konuşmamış olsalar da medyadaki olaylar ve karakterler hakkında olması çocuğın düşünce ve davranışlarını değıştirdiğini ortaya çıkarmıştır. Ayrıca bu konuşmaların erkek çocuklarına anneleri tarafından yapılmış olması, Maccoby ve Jacklin'in (1974) belirttiği, babaların erkek çocuklarına yetişkin akran rolü oynayabilecekleriyle örtüşmektedir. Feminizm kuramcılarına göre, toplumsal cinsiyete yönelik algılardaki en önemli unsurlardan birinin aile kurumu gibi yapısal unsurlardır. Ebeveynlerin medyanın çocukların toplumsal cinsiyet algısındaki yönelik rolüne ilişkin bir sakınca görmedikleri, cinsiyetlerine uygun kalıp yargısal söylem ve davranışlarda bulunmalarını doğal buldukları belirlenmiştir. Bu durum toplumun kadın ve erkek rollerine dair geleneksel rol ve beklentilerinin medyada yansıtılmasından rahatsız olmadıklarını göstermektedir. Marksist feminist kuramcılardan Foreman, kadınların duygusal alanın temsilcileri olarak yer aldıkları konumun cinsiyetine dair olumsuz toplumsal cinsiyet algısı meydana getirdiğini savunur (Donnovan, 1997). Oysaki varoluşçu feminist teorisi, kadının bir birey olarak kendi benliğini oluşturması, insanın amacının üretmek ve geleceği biçimlendirmek olduğunu savunur. Fakat elde edilen bulgulara bakıldığında geleneksel rol ve beklentilere sahip ebeveynler, ataerkilliğin varlığını kabul eden anneler ve çocuklarının bu doğrultuda düşünmesini normal karşılayan ebeveynlere sahip oldukları saptanmıştır.

Bu araştırmada son olarak, ebeveynlerin ve öğretmenlerin çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik medya mesajlarına ilişkin paylaşımları incelenmiştir. Elde edilen bulguya bakıldığında, ebeveynlerin ve öğretmenlerin paylaşımlarına ilişkin sadece annelerin iletişime geçtiği fark edilmiştir. Öğretmenler, her iki kurumda da öğrencilerinde toplumsal cinsiyet algılarına yönelik medyanın kalıp yargısal rolünü fark ettiklerinde ebeveynlerle paylaşımda bulunmadan, öğrencilerini bu konuda bilinçli etkinlikler oluşturularak eşitlikçi bir ortam yaratmaya çalıştıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ancak bu paylaşımlar çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik değilken, erkek çocuğa sahip anneler tarafından, çocuklarının medyadan öğrenerek gözlemleyip taklit ettiği, medyanın şiddete yönelttiğini düşündükleri durumlarda paylaşımda bulunduklarıdır. Bu da ebeveynlerin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalıklarının yetersiz olduğunu

göstermektedir. Rideout (2017) Amerika’da yaptığı bir araştırmada çocukların yaklaşık altı yaş civarlarına geldiklerinde medyanın genel eğlence kapsamından çok aksiyon ve şiddet içeriğini kapsadığını belirtmiştir. Medya programları toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine yapılmadığı gibi, çoğunun eğitsel yönü zayıf ve şiddet içeren içeriklere sahiptir. Özmert (2005) çocukların televizyonda gördükleri şiddet ile çocuğun şiddet içerikli davranışları arasında ilişki bulunduğunu belirtmiştir. Türkkent (2012) ebeveynlerin çocuklarıyla medyada saldırgan hareketlerde bulunan kurgu rollerin hakkında çocuklarıyla konuşmalarının ve eleştirmelerinin çocuğun saldırgan davranışlarını söndürmesine ve yapmamasına sebep olduğunu belirtmiştir. Bu durum araştırmamızın bulgularıyla örtüşmektedir, çünkü anne ve öğretmenin iş birliği içerisinde olmaları medyanın şiddette yönelik olumsuz etkilerini azaltarak çocukların davranışlarını olumlu yönde değiştirmiştir.

Sadece annelerin paylaşımında bulunması, cinsiyete dayalı eşit olmayan işbölümünün bir sonucudur. Kadınlar hem evde hem de işyerinde emek harcarlarken, erkeklerin ise emeklerini yoğun olarak işyerlerinde kullandıkları saptanmıştır. Bu sebeple cinsiyete dayalı eşit olmayan iş bölümü sonucunda kadınlar işyerlerinden çıkıp eve geldiklerinde de ev işleri ve çocuk bakımı gibi rolleri büyük oranda sahiplenmiştir. Bu yüzden babaların çocuklarının bakımında az rol almalarından kaynaklı görüşlerinde tahmini olarak cevap verdikleri düşünülmektedir. Bu bulgular feminizm kuram temelinde ele alındığında, kadınlar ve erkekler kanunlar önünde birçok hak ve eşitliklere sahip olmalarına rağmen kadınların ev içindeki konumlarının yeterince değişmediği düşünülmüştür. Sonuç olarak, toplumsal bir sınıf olarak kadınların medyada da hala aynı şekilde yansıtılması ve süreğenliğini koruyor olması kültürün de getirdiği erkek egemen sistem olarak ataerkillikten kaynaklanmaktadır.

Genel olarak bu araştırmada ebeveynlerin ve öğretmenlerin görüşlerine bakıldığında, çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik medyadan kalıp yargısal mesajlar aldıkları ve yaşamlarında ortaya koydukları sonucu elde edilmiştir. Dolayısıyla medya programlarının toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına hizmet ettiği düşünülebilir. Çocuklara toplumsal cinsiyete yönelik bilgi; yetişkinler tarafından aile içinde ebeveyn etkileşimleri, rol modelleme, istenilen davranışları ödüllendirme, onaylama ya da onaylamama aracılığıyla verilir (Maccoby, 1999). Çocukların kalıp yargısal toplumsal cinsiyet algılarının kaynağının; ebeveyn gözlemleri, model alma, ebeveynlerin ataerkil söylem ve pekiştireçleri, yazılı ve görsel medyada yer alan çizgi filmler, animasyonlar, çocuk programlarının aynı stereotipleri yansıtmasından kaynaklı olduğu

düşünülmektedir. Bu sonuçlar; çocukların ebeveynleri ve medya ile olan etkileşimlerin, diğer bireylerle kurdukları ilişkileri, toplumsal hayata bakışları, tercih ve tutumları üzerindeki etkisini göstermektedir. Bu açıdan; medyadaki kalıp yargısal stereotipler ve ebeveynlerin toplumsal cinsiyet algısına yönelik tutum ve düşünceleri, çocukların toplumsal cinsiyet algısında, davranış ve tercihlerini toplumsal normlara göre şekillendirmede önemli etkenlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır

BÖLÜM V1

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen bulgular doğrultusunda sonuçlar ve bu sonuçlara dayanarak gelecekte gerçekleştirilecek uygulamalara ve araştırmacılara yönelik önerilere yer verilmiştir.

6.1. Sonuçlar

Bu araştırmada, okul öncesi dönem çocuklarının toplumsal cinsiyet algılarında medyanın rolüne ilişkin ebeveynlerinin ve öğretmenlerinin bakış açıları incelenmiştir. Bu bağlamda araştırmada çocukların toplumsal cinsiyet algılarında medyanın rolüne ilişkin; çocukların söylem ve davranışlarının neler olduğu, ebeveynlerin ve öğretmenlerin bunları nasıl yorumladıkları, nasıl yönlendirdikleri, dolayısıyla medyanın nasıl bir rol oynadığını ortaya koymak amaçlanmıştır.

1. Ebeveynlerin ve öğretmenlerin görüşlerine göre çocukların dış görünüşü, davranış biçim ve oyun-oyuncak tercihlerinde toplumsal cinsiyet algısına sahip olduğu belirlenmiştir. Çocukların cinsiyetlerine uygun olduğunu düşündüğü toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını kendi yaşantılarında ortaya koydukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu tutumlarını ebeveynlerinin söylem ve pekiştirmeleriyle kalıplaştırdıkları, öğretmenlerinin ise öğrencilerinin kalıp yargısal düşündüklerini kabul ettiklerini ve davranışlarında gözlemledikleri şeklinde görüş belirttikleri sonucuna ulaşılmıştır.
2. Ebeveynlerin ve öğretmenlerin, görüşlerine göre çocukların toplumsal cinsiyet algılarında medyanın rolüne ilişkin, çocuklar medyadan dış görünüşleri, giyim tarzları, davranışları, tercih ve seçimlerine yönelik mesajlar alarak kendileriyle özdeşleştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Böylece medyada ortalama biçim ve görüntü olarak bedensel farklılıkları çok fazla olmayan kadın ve erkeklerin davranış ve tutum, görünümsele kategorilerle farklılaştırıldığı çocukların düşüncelerinde de yer ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu da çocukların toplumsal cinsiyet algılarında, rol model aldıkları karakterlerin etkisini ortaya koymaktadır. Çocukların popüler kültürün etkisinde fazlasıyla kaldıkları, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına

göre seçimde bulundukları, tercih ettikleri kişilerden (kızlar için prensesler, erkek için süper kahramanlar) etkilendikleri ve onlar gibi davranmaya çalıştıkları, onlara ait eşyaları tüketim ürünleri olarak tercih ettikleri, böylece medyanın tüketim alışkanlık oluşturmaya yönelik önemli bir rolü olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3. Ebeveynlerin ve öğretmenlerin, çocukların toplumsal cinsiyet algılarında medya mesajlarını anlamlandırmalarındaki yardım ve çabalarına ilişkin, öncelikle ebeveynlerin yaptıkları yönlendirmelerde ataerkil düzenin varlığını görmelerine rağmen çocukların mesajları analiz etmelerinde eşitliğe dair söylemlerinin yetersiz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ebeveynlerin, medyanın çocukların toplumsal cinsiyet algılarındaki rolüne ilişkin bakış açılarının çok kısıtlı olduğu, çocuklarının kalıp yargısal davranışlarına ilişkin görüşlerinde ataerkilliğin varlığı yoğun hissedilmiştir. Erkek çocuğa sahip anneler tarafından medyanın çocukların toplumsal cinsiyet algılarındaki rolüne ilişkin değil de, sadece şiddetin arttığı durumlarda farkındalık konuşmaları yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Babaların ise, bu durumu erkekliğin doğası olarak kabul ederek, medyada da bu şekilde yansıtılmasını normal karşıladıkları belirtilmiştir. Ayrıca babaların çocuklarıyla bu konuya ilişkin fazla vakit geçirmedikleri, çocukların bakımında annelerinin etkili olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin ise, her iki örnekleme de öğrencileri tarafından kendilerine bahsedilen kalıp yargısal medya mesajlarında, çocukların en iyi anlayacağı yöntemlere göre planlamalar yaparak, cinsiyet eşitliğine dayalı bilinçli etkinlikler oluşturarak onların bakış açılarını yeniden inşa etme çabasında oldukları sonucuna ulaşılmıştır.
4. Ebeveynlerin ve öğretmenlerin, medyanın çocukların toplumsal cinsiyet algılarında rolüne ilişkin paylaşımlarına bakıldığında, öğretmenlerle sadece annelerin paylaşımda bulundukları saptanmıştır. Ancak bu paylaşımlar toplumsal cinsiyet algılarına yönelik değilken, erkek çocuğa sahip anneler tarafından medyanın çocuklarını şiddete yönelttiğini düşündükleri durumlarda paylaşımda bulundukları sonucuna ulaşılmıştır. Sadece annelerin paylaşımda bulunması, cinsiyete dayalı eşit olmayan işbölümünün bir sonucu olduğu fark edilmiştir. Kadınlar işyerlerinden çıkıp eve geldiklerinde de ev işleri ve çocuk bakımı gibi rolleri büyük oranda sahiplenmiştir ve bu yüzden babaların çocuklarının bakımında az rol almalarından kaynaklı görüşlerinde

tahmini olarak cevap verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin ise, çocukların toplumsal cinsiyet algılarında medyanın rolünü fark ettiklerinde ebeveynlerle paylaşımda bulunmadan, öğrencilerine bu konuda bilinçli etkinlikler oluşturarak eşitlikçi bir ortam yaratmaya çalıştıkları sonucuna ulaşılmıştır.

6.2. Öneriler

Bu araştırmanın amacı ve elde edilen sonuçlar doğrultusunda bir dizi öneri gelecek uygulamalara yönelik ve araştırmacılara yönelik öneriler şeklinde sunulmuştur.

6.2.1. Uygulamalara Yönelik Öneriler

Bu araştırma sonucunda, ebeveynlerin ve öğretmenlerin görüşlerine göre çocukların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik kalıp yargısal düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır. Ebeveynlerin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalıklarının az ve kalıp yargısal oldukları, çocuklarının bu bağlamda bakış açılarını pekiştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç göz önüne alındığında:

Ebeveynlerin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalıklarını arttırılabilir ve çocuklarını da aynı şekilde yönlendirmeleri sağlanabilir. Çocuklarına hem eril hem dişil özellikleri barındıran androjen cinsiyet rolüne ilişkin deneyimler sunmaları gerekmektedir. Dolayısıyla çocuğun kendi yeteneklerini ortaya çıkarma şansı bulabilmesi ve eşitlikçi bir yaşam biçimini benimsemesi sağlanabilir. Bu bağlamda, gerekli düzenlemeler yapılarak ailelere yardımcı olabilecek ve bilinçlendirecek danışma merkezlerinde eğitim düzenlenebilir, aynı zamanda okulların bünyesinde de bu seminerler düzenlenebilir ayrıca toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı yaratıcı drama atölyeleri düzenlenebilir.

Araştırma bir diğer sonucunda, ebeveynlerin ve öğretmenlerin görüşlerine göre medyanın çocuklarının toplumsal cinsiyet algılarındaki rolüne ilişkin ağırlıklı olarak kalıp yargısal mesajlar aldıkları ve kendi yaşamlarında ortaya koydukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar göz önüne alındığında:

Medyanın iletileri hakkında ebeveynlerin bilinçlendirilmesi amacıyla medya mesajlarını anlamaya yönelik, medya okuryazarlığı ile alakalı seminerler düzenlenmesi önerilebilir. Böylece medya iletileri, çocukların hem toplumsal cinsiyet algılarına yönelik hem de diğer gelişim alanlarının desteklenmesi için çocuklara uygun dil ile anlatılabilir.

Bilinçlenen ebeveynler program analizini kendileri yapabilir ve onayladıkları programları çocuklarının izlemesine izin verebilir. Aynı şekilde konunun öneminin ortaya çıkmasıyla, öğretmenlerin meslek eğitimi sırasında medya okuryazarlığı derslerine ağırlık verilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı yaratıcı drama atölyeleri ve eğitim seminerleri düzenlenebilir.

Araştırmanın ebeveynlerin ve öğretmenlerin medyanın çocukların toplumsal cinsiyet algılarında rolüne ilişkin, medya mesajlarını anlamalarına dair yardım ve çabalarına, paylaşımlarına bakıldığında; ebeveynlerin toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalıklarının çok az olduğu, öğretmenlerle sadece annelerin şiddet konusunda paylaşımda bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar göz önüne alındığında:

Ebeveynlerin her ikisinin de toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalıklarını arttırmalarına yönelik eğitim ve seminerlerde yer almaları önerilebilir. Hem ebeveynlere hem de öğretmenlere medyanın mesajlarını gözlemleyebilmesi ve daha iyi anlaması, ebeveynlerin medyadaki programların içeriğine göre seçici olması, çocuklara gereken durumlarda müdahalede bulunabilmesi ve gerçeklikle hayal arasındaki ayrımı yapabilme bilinci kazandırabilmesi gerekmektedir. Bu noktada ebeveynlerin ve öğretmenlerinin iş birliğinin artırılmasını sağlayacak eğitimler ve kaynaşmalarını sağlayacak atölye çalışmaları düzenlenebilir.

Bu araştırma kapsamında medyanın çocuklara kalıp yargısal mesajlar verdiği, geleneksel rol ve beklenen normları sürdürdüğü açıktır. Dolayısıyla medyada kapsamlı bir değişime gidilerek cinsiyet eşitliğine dayalı, özellikle kadınların konumunu dikkate alan daha kapsamlı araştırmalara ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Cinsiyet eşitliğine ve adaletli iş bölümüne dayalı programlar yapılabilir. Üniversitelerin ilgili bölümlerinden, çocuklar için hazırlanan medya programlarının niteliği ile ilgili görüş ve öneriler alınarak bu programlar hazırlanabilir. Çocukların gelişimsel özellikleri dikkate alınarak çocuklar için hazırlanan programların içerikleri program yapımcıları tarafından çocuklar ile yakın ilişki içinde olan diğer meslek elemanlarının da önerileri doğrultusunda düzenlenebilir. Ayrıca alan uzmanlarının programın hazırlanma aşamasından yayın aşamasına kadar; hatta yayın sürecinde ve denetim aşamalarında bulundurulması yönünde düzenlemeler yapılabilir. Ayrıca çocukların medyadan şiddete yönelten mesajlar aldığı sonucu göz önüne alındığında: Çocukların ekran karşısına geçme olasılıklarının yüksek olduğu zaman aralığında şiddet içeren programlarının yayınlanmaması şeklinde düzenlemeler yapılabilir.

6.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

Bu araştırma nitel araştırma yöntemleri kullanılarak ebeveynlerle ve öğretmenlerle görüşmeler yapılarak gerçekleştirilmiştir. Gelecekteki çalışmalarda, çocukların da dâhil edilerek gözlem ve görüşme tekniklerine yer verilebilir.

Toplumsal cinsiyete ilişkin genel bilgiyi arttırmak, toplumsal cinsiyet rollerini karakterize etmek için alanda çalışmaların arttırılması önerilmektedir.

Medyanın tüketiciler üzerindeki rolüne ilişkin, araştırmacılar toplumsal cinsiyet rollerinin sosyal ve tüketim ürünleri ile ilgili etkileri arasındaki ilişkileri üzerine çalışmalar yapılabilir.

Bu araştırma orta sosyoekonomik düzeydeki katılımcılarla gerçekleştirilmiştir. Gelecekteki çalışmalar alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki katılımcılara da yer vererek farklı bağlamlarda gerçekleştirilebilir.

Bu araştırma Nevşehir ilinde yapılmıştır, daha farklı bağlamları ve bölgeleri çalışma grubuna alarak daha derinlemesine araştırılması sağlanabilir.

Bu çalışmada elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde, gelecekteki çalışmaların, benzer durumları çeşitlendirilerek veya nitel araştırma kapsamında görüşmelere ek farklı araştırma yöntemleri kullanılarak tekrar çalışılabilir.

Konunun daha derinlemesine anlaşılmasının öneminin ortaya çıkmasıyla, basın ve yayın organlarını toplumsal cinsiyet bakış açısıyla ele alan çalışmaların arttırılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Adak, Özdemir, A. & Ramazan, O. (2012). Çizgi filmlerin çocukların davranışları üzerindeki etkisinin anne görüşlerine göre incelenmesi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 35, 157-173.
- Akbaş, E. & Topçuoğlu, R. (2009). Modern çocukluk paradigmasının oluşumu eleştirel bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 20/11, 95-103
- Akeley, J. (1994). *Marketing Maculanity in Jean-Claude Van Damme's Universal Soldier*. Issue 16, October 1994
- Akkuş, S., Yılmaz, Y., Şahinöz, A. & Sucaklı, İ. (2015). 3-60 ay arası çocukların televizyon izleme alışkanlıklarının incelenmesi. Uluslararası Katılımlı III. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi. Erken Müdahale. 11-13 Mayıs 2015. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(2), 351-360.
- Aktaş, P. Ü. (2018). Toplumsal cinsiyete dair değişimlerin reklamlara yansımaları: kadınlara yönelik reklamlara göstergebilimsel bir bakış. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 87- 101.
- Aksoy, P., & Baran, G. (2017). Annelerin cinsiyet rollerine ilişkin özellikleri ile çocukların oyuncak tercihleri ve oynadıkları oyun türleri arasındaki ilişki üzerine bir çalışma. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi- Journal of Qualitative Research in Education*, 5(1), 102-136.
- Alabay, E. & Yağan Güder, S. (2014). Oyuncak reklamlarının mesajı: “Bana cinsiyetini söyle, sana oyuncuğunu söyleyeyim... Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, *1. Dil, Kültür ve Edebiyat Çalıştayı Talât Sait Halman’a Armağan Kitabı*. 1-16.
- Allan, K. (1996). Gender displaying television commercials: A comparative study of television commercials in the 1950s and 1980s. *Sex Roles: A Journal of Research*, August: 1-32.
- Altınkılıç, Z. & Özkan, H. (2014). Televizyon izlemenin 1-6 yaş çocuk sağlığı üzerindeki etkilerine yönelik annelerin tutum ve davranışlarının belirlenmesi. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 4(3), 186-194.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. & Yıldırım, E. (2010). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri SPSS uygulamalı* (6. Baskı). Sakarya: Sakarya Yayıncılık.

- Amott, M. & Matthaei, J. (1981). *Race, gender and work (multi-cultural economic history of women in the united states-revised edition*, Boston MA: South End Press
- Arabacıoğlu, B. & Bağçeli-Kahraman, P. (2017). Çocukların cinsiyet kalıp yargıları ile ebeveynlerinin toplumsal cinsiyet algıları arasındaki ilişki. *Curr Res Educ*, 3(3).
- Arslan, A. (2004). Medyanın profesyonellik ideolojisi ve toplumsal çevresi ile olan ilişkisi üzerine sosyolojik bir değerlendirme. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 3, 3-25.
- Arslan, E. (2015). Türk televizyon reklamlarında betimlenen erkek ve kadın karakterlerin içerik analizi yöntemiyle incelenmesi, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1), Haziran, 235-251.
- Artan, İ. & Bayhan, P. S. (2007). *Çocuk gelişim eğitimi*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Artan, İ. & Tuğrul, B. (2001). Çocukların cinsel eğitimi ile ilgili anne görüşlerinin incelenmesi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 141-149.
- Asena, M. (2009). Gıda reklamlarının okul öncesi çocuklar üzerindeki etkilerinin anneler tarafından değerlendirilmesi. Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Atay, T. (2007). Popüler kültürden kitle kültürüne çocukluğun dönüşümleri. (Ed. N. Ahioğlu, N. Güney), *Popüler Kültür ve Çocuk*. Ankara: Dipnot Yayınları, s. 88-101.
- Aydın, A. (2009). *Eğitim psikolojisi-gelişim-öğrenme-öğretim*, Ankara: Pegem
- Aydın, A. S. (2003). Ergenlerde stresle başa çıkma tarzları ile cinsiyet ve cinsiyet rolleri arasındaki ilişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bakır, A. & Palan, K. M. (2010). How are children's attitudes toward ads and brands affected by gender-related content in advertising? *Journal of Advertising*, 39(1), 35-48.
- Bandura, A. (1982). Psychology of chance encounters and life paths. *American Psychologist*, 37, 747-755.
- Barutçu, E. (2002). Özel anaokullarına devam eden 6 yaş çocuklarının cinsiyet özelliklerine ilişkin kalıp yargıları ile annenin sosyal uyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Blank-Matheieu, M. (2005). *Okul öncesi dönemde cinsel farklılıklar*. (T. Uysal, Çev.), İzmir: İlya Yayınları.

- Bretl, D. J. & Cantor, J. (1988). The portrayal of men and women in U.S. Television commercials: A recent content analysis and trends over 15 years. *Sex Roles*, 18, 595-609.
- Burger, M. J. (2006). *Kişilik*. (İ. D., Erguvan Sarıoğlu, Çev.). İstanbul: Kaknüs.
- Butler, J. (1988). Performative acts and gender constitution: An essay in phenomenology and feminist theory. *Theatre Journal*, 519-531.
- Butler, J. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. New York and London: Routledge.
- Butler, J. (2008). *Cinsiyet belası, feminizm ve kimliğin alt üst edilmesi*. (Çev. B. Ertür), İstanbul: Metis Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, K. E., Akgün, E. Ö., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Can, A. (1995). Okul öncesi çocuklara yönelik televizyon programları içinde çizgi filmlerin çocukların gelişimine ve iletişimine etkileri. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Calvert S. L., Kotler, J. A., Zehnder, S. M. & Shockey, E. M. (2003). Gender stereotyping in children's reports about educational and informational television programs. *Media Psychology*, 5, 139-162.
- Carter, D. B. & Levy, G. D. (1988). Cognitive aspects of early sex-role development: the influence of gender schemas on preschoolers' memories and preference for sex-typed toys and activities. *Child Development*, 59(3), 782-792.
- Connell, R. W. (1998). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar*. (Çev: Cem Soydemir), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Craig, S. (1993). Selling masculinities, selling femininities: multiple genders and the economics of television. *The Mid-Atlantic Almanack*, 2, 5-27.
- Cüceloğlu, D. (1993). *İnsan ve davranışı* (4.bs.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çağdaş, A. & Seçer, Z. (2004). *Anne-baba eğitimi*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Çağlı, U. & Durukan, L. (1989). Sex role portrayals in Turkish television advertising: Some preliminary findings. *METU Studies in Development*, 16, 153-175.
- Çankaya, M. (2009). Geleneksel? Modern? Veya her ikisi? Türk televizyon reklamlarında toplumsal cinsiyet temsili. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30, 279-295.

- Çelik, Ö. (2008). Ataerkil sistem bağlamında toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin belirlenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çelik Bekleviç, A. (2013). Bir üniversite hastanesi araştırma görevlilerinin toplumsal cinsiyet rolleri tutum ölçeği ve çalışma yaşamında toplumsal cinsiyet rolleri algısının değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Zonguldak.
- Çilingir Ük, Z. (2019). Toplumsal cinsiyet stereotiplerinin kadınlar günü reklamları üzerinden değerlendirilmesi. *International Journal of Economic & Administrative Studies*, (24).
- Çiftçi, A. (2008). İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin kadınlık ve erkeklik rollerini algılayış biçimleri. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bursa.
- Damon, W. & Eisenberg, N. (1998). *Handbook of child psychology* (5 th edition). New York: John Wiley and Sons Inc.
- De Beauvoir, S. (1993). *Kadın İH.* (Çev: B. Onaran), İstanbul: Payel Yayınları.
- Demirel, P. (2009). Annesi çalışan ve çalışmayan öğrencilerde toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının yetkinlik ve sevecenlik algısı temelinde incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara.
- Demirtaş Madran, H. A. (2012). Cinsiyet, cinsiyet rolü yönelimi ve düşünme ihtiyacı. *Türk Psikoloji Yazıları*, 15(29), 1.
- Deniz, A. (2016). Medya ve toplumsal cinsiyet. S. Yağan Güder (Ed.). *Erken çocuklukta cinsel eğitim ve toplumsal cinsiyet içinde* (119-137). Ankara: Eğiten Kitap.
- Donnovan, J. (1997). *Feminist teori.* (Çev: A. Bora, M. Ağduk Gevrek, F. Sayılan), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dökmen, Z. Y. (2004). *Toplumsal cinsiyet.* İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dökmen, Z. Y. (2010). *Toplumsal cinsiyet-sosyal psikolojik açıklamalar*, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Dökmen, Z. Y. (2015). *Toplumsal cinsiyet: Sosyal psikolojik açıklamalar.* (6. Baskı), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Dumanlı, D. (2011). Reklamlarda toplumsal cinsiyet kavramı ve kadın imgesinin kullanımı: bir içerik analizi. *Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 132-149.

- Ecer, S. (1984). Yakın geçmişte feminist hareketler. *Yeni Olgu Dergisi*, Nisan 1984, 24-47.
- Eğitim Sen, (2004). Eğitim işkolunda çalışan kadınların sorunları ve TİS talepleri. *Eğitim Sen 1. Kadın Kurultayına sunulan komisyon raporu*, 2-4 Temmuz 2004, Eğitim Sen Yayınları.
- Eğitim Sen. (2010). “Özgürlüğümüz için örgütleniyoruz” II. Kadın kurultayına giderken. Ankara: Eğitim Sen Yayınları.
- Esen, Y. (2013). Hizmet öncesi öğretmen eğitiminde toplumsal cinsiyet duyarlılığını geliştirme amaçlı bir çalışma. *Eğitim ve Bilim*, 38(169).
- Esen, Y. & Bağlı, M. T. (2002). İlköğretim kitaplarındaki kadın ve erkek resimlerine ilişkin bir inceleme, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35, (1-2), 143-154.
- Esencan Y. T. & Beji K. N. (2015). Günümüze değin cinsellik konusunda yapılan çalışmaların irdelenmesi. *Androloji Bülteni*, 17(63), 301-310.
- Everett, B. S. (2011). Children’s perceptions of parental values regarding gender. Unpublished Master Thesis. Wake Forest University Graduate School of Arts and Sciences, Winston-Salem, North Carolina.
- Ex, C. & Janssens, J. (2004). Maternal influences on daughters’ gender role attitudes. *Sex Roles*, 38, 171-186.
- Fejes, F. (1992). Masculinity as fact: A Re-view of empirical mass communication research on masculinity. S. Craig (Edited by), *Men, Masculinity and the Media* (9-22). Newbury Park, CA: Sage.
- Firestone, S. (1993). *Cinselliğin diyalektiği*. (Çev: Y. Salman), İstanbul: Payel Yayınları.
- Fontenot, T. (2012). Leading ladies: Women in healthcare leadership. *Frontiers of Health Services Management*, 28(4), 11-21.
- Frale, E. D. (1997). Gender, racial, ethnic, sexual and class identities [Elektronik version] *Annual Review of Psychology*, 48, 139-149.
- Furnham, A., Abramsky, S. & Gunter, B. (1997). A Cross-cultural content analysis of children's television advertisements. *Sex Roles*, 37, 91-99
- Gander, M. J. & Gardiner, H. W. (2010). *Çocuk ve ergen gelişimi*. (Çev.: B. Onur), İstanbul: İmge Kitabevi.
- Gerbner, G. (1998). Cultivation analysis: an overview. *Mass Communication and Society*, 1(3-4), 175-194.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.

- Gilly, M. C. (1988). Sex roles in advertising: A comparison of television advertisements in Australia, Mexico, and the United States. *Journal of Marketing*, 52(2), 75–85.
- Glenn, E. N. (1987). Gender and the family, B. B. Hess and M. M. Ferree (Eds.), in *Analizing gender (A handbook of social sience research)*, (pp:348-365), California, Newbury Park: Sage.
- Gümüšoğlu, F. (2004). *Kadın çalışmalarında disiplinlerarası buluşma; ilköğretim öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algıları*. Yeditepe Üniversitesi Yayınları.
- Gündüz Kalan, Ö. (2010). Reklamda çocuğun toplumsal cinsiyet teorisi bağlamında konumlandırılışı: Kinder reklam filmleri üzerine bir inceleme. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi | Istanbul University Faculty of Communication Journal*, 1 (38), 75-89. Erişim adresi: <http://dergipark.org.tr/iuifd/issue/22852/244011>
- Güney, O. (2012). 5-6 yaş çocuklarında algılanan cinsiyet kalıp yargılarına ilişkin ebeveyn beklentileri ile oyuncak tercihleri arasındaki ilişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Hains, R. C. (2007). Negotiating girl power: Girlhood on screen and in everyday life. (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 304809850).
- Halim, M. L., Ruble, D., Tamis LeMonda, C., & Shrout, P. E. (2013). Rigidity in gendertyped behaviors in early childhood: A longitudinal study of ethnic minority children. *Child Development*, 84(4), 1269-1284.
- Hargreaves, D. & Colley, A. (1986). *Sex roles and personality. The psychology of sex roles*. London: Harper and Row Publishers.
- Hayati, A. M. (2000). “Media Literacy”, ERIC DIGEST D152, ERIC Clearinghouse on reading English and communication, bloomington, IN, 07.2000, www.eric.ed.gov, s: 3, 12.12.2019.
- Haywood, C. & Mac an Ghail, M. (2007). *Interplaying gender and age in late modernitiy. gender, culture and society (contemporary feministies and masculitinies.*, New York: Palgrave Macmillan.
- Helgeson, V. S. (2005). *Psychology of gender* (2 nd edition). London: Pearson.
- Heywood, C. (2003). *Baba bana top at-batı’da çocukluğun tarihi*. (Çev. Esin Hoşsucu), İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Hoerrner, K. L. (1996). Gender roles in Disney films: Analyzing behaviors from snow white to Simba. *Women's Studies in Communication*, 19(2), 213-228.

- Hollander, S. Z. (2001). *Socialization influences on the acquisition of gender constancy*. Yeshiva University, New York, USA.
- Huntemann, N. & Morgan, M. (2001). Mass media and identity development. In D. G. Singer & J. L. Singer (Eds.), *Handbook of children and the media* (pp. 309-322). Thousand Oaks, CA: Sage.
- İrigaray, L. (2008). *Doğu ve batının arasında tikellikten topluluğa*. (Çev. Tatal, N.) İzmir: Ara-Lık Yayınları.
- İnci, Kuzu, Ç. (2015). Okul öncesi dönemdeki çocukların cinsiyet önyargıları ile oyuncak seçimi ve ebeveynlerinin buna etkisi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8, (39).
- İşler, L. (2017). Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında sağlık alanında kadın yöneticiler. Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- İvrendi, A. & Adak Özdemir, A. (2010). Mothers' evaluation of cartoons' influence on early childhood children. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 2561-2566.
- Jackson, S. (2006). Interchanges: Gender, sexuality and heterosexuality: The complexity (and limits) of heteronormativity. *Feminist Theory*, 105-121.
- Kağıtçıbaşı, Ç. & Kansu, A. (1999). Cinsiyet rollerinin sosyalleşmesi ve aile dinamiği: Kuşaklar arası bir karşılaştırma. *Boğaziçi Üniversitesi Dergisi*. 415, (35-38).
- Kalafat Çat, A. (2018). Reklamlardaki çizgi film karakterlerinin çocuk tüketicilerin satın alma davranışlarını etkileme biçimi. *International Journal of Eurasian Education and Culture*, 3(5), 155-171.
- Kalaycı, N. (2015). Toplumsal cinsiyet eşitliği açısından bir çizgi film çözümlemesi: PEPEE. *Türk Eğitim Derneği Eğitim ve Bilim Dergisi*, 40/177, 243-270.
- Kandır, A. & Alpan, U. Y. (2008). Okul öncesi dönemde sosyal-duygusal gelişime anne-baba davranışlarının etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14(14), 33-38.
- Karabulut, Ü. (2003). Televizyonun okul öncesi dönem çocukları üzerindeki etkisi konusunda öğretmen ve anne-baba görüşleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Karaca, Y. & Papatya, N. (2011). Reklamlardaki kadın imgesi: Ulusal televizyon reklamlarına ilişkin bir değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(3), 479-500. (erişim adresi: <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423912701.pdf>, erişim tarihi: 26.09.2020)

- Kaya, S. (2019). Pazarlama alanındaki mesleklere ilişkin toplumsal cinsiyet algısı: Doğrudan ve dolaylı ölçüm tekniklerine ilişkin bir araştırma. Trabzon Üniversitesi. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Trabzon.
- Kozcu, Ş. (1992). Bandura'nın sosyal öğrenme kuramı. (Crain, W.C.). *Ege Üniversitesi Seminer Dergisi*. 5, 80-94.
- Köker, E. & Karaaslan, H. (2011). Medya. Y. Ecevit ve N. Karkıner, (Ed.), *Toplumsal cinsiyet çalışmaları içinde* (96-116). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Köseler, F. (2009). Okul öncesi öykü ve masal kitaplarında toplumsal cinsiyet olgusu. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Aydın.
- Kurugöl, Z., Yenigün, A., Kusun, N. & Özgür, T. (1994). Üç On iki Yaş Grubu Çocuklar Üzerine Televizyonun Etkileri ve Ailelerin Televizyon Hakkında Düşünceleri. *Türk Pediatri Arşivi*, 29 (1). Erişim adresi: <http://dergipark.org.tr/tpedar/issue/13254/159985>
- Kuzucu, Y. (2011). Değişen babalık rolü ve çocuk gelişimine etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(35), 79-91.
- Lauer, R.H., Lauer, J.C. (1994). Marriage and Family. The quest for Intimacy, Brown & Benchmark, 1994'den Aktaran: Susan D. Witt, "The Influence of Television On Children's Gender Role Socialization: A Review of the Literature", <http://gozips.uakron.edu/~susan8/arttv.htm>, 5.12.2019
- Lie, M. (2002). Science as father: Sex and gender in the age of reproductive technologies. *The European Journal of Women's Studies*, 9(4), 381-399.
- Lippa, R.A. (2005). *Gender, nature, and nurture*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates. (ebruary Document Reproduction Service No. 10106630)
- Lloyd, J., Mack, R.W. & Pease, J. (2004). *Sociology and social life* (6th Edition). D. Van Nostrand Company.
- Lovdal, L. T. (1989). Sex role messages in television commercials: An update. *Sex Roles: A Journal of Research*, 21(11-12), 715-724.
- Maccoby, E. E. (1999). *The two sexes* (3rt. ed.). England: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Maccoby, E. E. & Jacklin, C. N. (1974). *The psychology of sex differences*. California: Stanford University Press.

- Mackinnon, A. Catharine (2003). *Feminist bir devlet kuramına doğru*. (çev: Türkan Yöney ve Sabir Yücesoy). İstanbul: Metis Yayınları.
- Malhoyt-Lee, J. (2018). Precursors of sexualization: perspectives of mothers and female teachers regarding the influence of the media on 4 year old girls' gender identity development. Florida Atlantic University. May 2018.
- Marsh, J., Brooks, G., Hughes, J., Ritchie, L., Roberts, S. & Wright, K. (2005). Digital beginnings: Young children's use of popular culture, media and new technologies. (Ed. J. Marsh), Sheffield: BBC Worldwide.
- Mc Guire, J. (1988). *Gender differences. Problems of preschool children*. (Richman, N.; Landsdavn, R.). Chichester. John Wiley and Sons.
- Menekşe, F. N. (2019). 3 – 6 Yaş arası okul öncesi çocukların oyuncak tercihleri ve cinsiyet kalıpları ile ebeveynlerinin toplumsal cinsiyet algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul.
- Millett, K. (1990). *Sexual politics*. New York, Simon & Schuster.
- Minas, A. (2000). *Gender basics (feminist perspectives on women and men)* (second edition). Wardswoth: Thompson Learning.
- Mitchell, J. & Oakley, A. (1984). Kadın ve eşitlik. (Çev: F. Berktaş), İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Moir, A. & Jessel, D. (1992). *Beynimizdeki cinsellik*. (Çev: E. Eden), İstanbul: Cep Kitapları.
- Morrison, M. M. & Shaffer, D. R. (2003). Gender-role congruence and self-referencing as determinants of advertising effectiveness. *Sex Roles*, 49(5/6), September.
- Mussen, H. P., Conger, J. J. & Kagan, J. (1969). *Child development and personality* (3 th edition). New York: Harper and Row.
- O'Brien, M. & Huston, A. (1985). Activity level and sex-stereotyped toy choice in toddler boys and girls. *The Journal of Genetic Psychology*. 146, (4), 527-533.
- Ogletree, S. M., Martinez, C. N., Turner T., R., & Mason, B. (2004). Pok'emon: Exploring the role of gender. *Sex Roles*, 50, 851-859.
- Onur, B. (1997). *Gelişim psikolojisi: Yetişkinlik, yaşlılık, ölüm* (4. baskı). Ankara: İmge.
- Oruç, C. Tecim, E. & Özyürek, H. (2011). Okul öncesi dönem çocuğunun kişilik gelişiminde rol modellik ve çizgi filmler. *Ekev Akademi Dergisi*, 15(48), 281-296.

- Ökten, Ş. (2009). Toplumsal cinsiyet ve iktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesinin toplumsal cinsiyet düzeni. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(8), 303-312.
- Özdemir, E. (2006). Okulöncesi dönem çocuklarının cinsiyet özelliklerine ilişkin kalıp yargılarının incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özdemir, M. (2010). Türkiye'deki reklâmlarda toplumsal cinsiyet ve sunumu. *Millî Folklor*, 22(88), 101-111.
- Özen, D. (1992). Annenin çalışma durumu ve ebeveynin benimsediği cinsiyet rolü değişkenlerinin çocuğun cinsiyet özelliklerine ilişkin kalıpyargılarının gelişimi üzerindeki rolleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Özkan, B. (2009). Okul öncesi dönem 5-6 yaş çocuklarının cinsiyet özelliklerine ilişkin kalıp yargılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özmert, E. N. (2005). Erken çocukluk gelişiminin desteklenmesi- II: Çevre. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 2005; 337-354.
- Pehlivan, V. P. (2017). Toplumsal cinsiyet bağlamında kuramsal yaklaşımlar: Bir literatür taraması. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(31), 497-521.
- Pellegrini, A. D., & Smith, P. K. (1998). The development of play during childhood: Forms and possible functions. *Child Psychology and Psychiatry Review*, 3(2), 51–57.
- Perea, K. (2015). Girl cartoons second wave: Transforming the genre. *Animation: An Interdisciplinary Journal*, 10/3, 189-204.
- Postman, N. (2016). *Televizyon: Öldüren eğlence* (6. Basım). (Çev. O. Akınbay), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Putrevu, S. (2001). Exploring the origins and information processing differences between men and women: Implications for advertisers. *Academy of Marketing Science Review*, 10.
- Rideout, V. (2017). *The common sense census: Media usage by kids age zero to eight*. San Francisco, America.
- Reich, W. (1980). *Cinsel devrim*. (Çev: B. Onaran), İstanbul: Payel Yayınları.
- Sabuncuoğlu, A. (2006). Televizyon reklamlarında toplumsal cinsiyet. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ege Üniversitesi, İzmir.

- Sadker, M., & Sadker, D. (1991). *Teachers, schools, and society* (2nd ed.). New York: McGraw-Hill.
- Salzman, M., Matathia, I. & O'Reilly, A. (2000). *The future of men*. Palgrave Macmillan, New York, U.S.A.
- Sayılan, F. (2012). *Toplumsal cinsiyet ve eğitim; olanaklar ve sınırlar*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Seidler, V. J. (2008). Gender, Global ethics and human rights. A. M. Gonzalez & V. J. Seidler (Eds.), in *Gender globalized World identities* (pp:305-310). New York: Humanity.
- Senemeoğlu, N. (2018). *Gelişim öğrenme ve öğretim*. Ankara, Anı yayıncılık.
- Serbin, L. A. & Sprafkin, C. (1986). The salience of gender and process of sex typing in three- to seven-year-old children [Elektronik version]. *Child Development*, 57, 1188-1199.
- Serdar, M. (2019). Spor alanlarında toplumsal cinsiyet algısı (Basketbol hakemleri örneği). Ondokuz Mayıs Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Seyitoğlu, D. Ç., Güneş, G. & Gökçe, A. (2015). İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının belirlenmesi. *Medicine Science*, 5(1):102-16.
- Shaffer, D. R. (1988). *Social and personalitv development*. California. Brooks/Cole Publishing Company.
- Sigmund Freud, (2014). *Haz ilkesinin ötesinde: Ben ve İd*. (4. Baskı). (A. Babaoğlu, Çev.) İstanbul: Metis Yayınevi.
- Signorelli, K., Benoist, C. & Mathis, D. (1992). Why is clonal deletion of neonatal thymocytes defective? *European Journal of Immunology*, 22(10), 2487-2493.
- Sormaz, F. & Yüksel, H. (2012). Değişen çocukluk, oyun ve oyuncağın endüstrileşmesi ve tüketim kültürü. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11/3, 985-1008.
- Strauss, A. & Corbin, J. (1990). *Basics of qualitative research*. Sage publications.
- Szkrybalo, J. & Ruble, D. N. (1999). "God made me a girl": Sex-category constancy judgments and explanations revisited [Elektronik version]. *Developmental Psychology*, 35(2), 392-402.
- Şahin, M. K., Çoban, A. & Karaman, N. G. (2018). Okul öncesi öğretmenlerinin medyanın çocukların beslenme alışkanlıkları ve bozuklukları üzerindeki etkisine yönelik bakış açıları. *Elementary Education Online*, 17(1).

- Şenkal, Y. (2016). Feminist kuramlar bağlamında reklamda kadın imgesine bakış. *ABMYO Dergisi*, 42, 91-114.
- Şıvgın, N. & Deniz, Ü. (2017). Cinsiyet rolleri eğitim etkinliklerinin anasınıfına devam eden 60 – 72 aylık çocukların toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(50).
- Şirin, M. R. (2015). *Televizyon çocuk ve aile* (4. Baskı). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Tan, M. (1989). Çağlar boyunca çocukluk. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 22/1, 71-88.
- Tan, M. (2000). Eğitimde kadın erkek eşitliği ve Türkiye gerçeği. *TÜSİAD kadın- erkek eşitliğine doğru yürüyüş içinde* (21- 116). İstanbul: Lebib Yalkın Yayınları ve Basım İşleri A.Ş.
- Taylor, L. (2004). *Gender constancy and rigidity: A cross-sectional examination of early gender development. Unpublished dissertation*, New York University, New York, USA.
- Tezer Asan, H. (2010). Ders kitaplarında cinsiyetçilik ve öğretmenlerin cinsiyetçilik algılarının saptanması. *Fe Dergi*, 2(2), 65-74.
- Timisi, N. (1996). *Medyada Cinsiyetçilik*. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Tong, P.R. (2009). *Feminist thought*. Boulder: Westview Press.
- Trigwell, K. (2000). Phenomenography: Variation and discernment. In C. Rust (Ed.), *Improving student learning. Proceedings of the 1999 7th International Symposium* (pp. 75-85). Oxford, UK: Oxford Centre for Staff and Learning Development.
- Tümkan, F. (2007). Televizyondaki şiddetin çocuklar üzerindeki etkisi. *KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Milli Eğitim Dergisi*, 1, 65-88.
- Türkkent, E. (2012) Okul öncesi dönem çocuklarının televizyondan etkilenmeleri konusunda anne ve öğretmen görüşleri. Yüksek Lisans Tezi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.
- Türkmen, N. (2012). Çizgi filmlerin kültür aktarımındaki rolü ve Pepee. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 36(2), 139-158.
- Türnüklü, A.(2000). Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 24.

- Twomey, J. L. (2001). May craig: Journalist and liberal feminist. *Journalism History*, 27(3), 129-138.
- Umek, L., Peklaj, U. & Podlesek, A. (2014). The effect of parental involvement and encouragement on preschool children's symbolic play. *Early Child Development and Care*, 184(6), 855-868.
- Ulusoy, D. (1999). Plastik sanatlarda toplumsal cinsiyet. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 16(2), 47-73.
- Uluyağcı, C. & Yılmaz, R. A. (2007). Televizyon reklamlarında çocuğa ilişkin toplumsal cinsiyet rollerinin sunumu. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 6, 141-157.
- Uray, N. & Burnaz, S. (2003). Türk televizyon reklamlarında cinsiyet rollerinin portföyünün incelenmesi. *Seks Roller*, 48, 77-87.
- Ünal, N. & Durualp, E. (2012). Televizyonun okul öncesi çocuklar üzerindeki etkisi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 93-104.
- Ünlü, A. (2012). Bazı değişkenlere göre okulöncesi çocuklarının cinsiyet rolü davranışlarının incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk üniversitesi, Konya.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 35, 29-56.
- Weisgram, E. S., Fulcher, M. & Dinella, L. M. (2014). Pink gives girls permission: Exploring the roles of explicit gender labels and gender-typed colors on preschool children's toy preferences. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 35, 401-409.
- Yağan Güder, S. & Güler Yıldız, T. (2016). Okul öncesi dönemdeki çocukların toplumsal cinsiyet algılarında ailenin rolü. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(2).
- Yağan Güder, S. (2014). Okul öncesi dönemdeki çocukların toplumsal cinsiyet algılarının incelenmesi. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yağan Güder, S., Ay, A., Saray, F. & Kılıç, İ. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarının izledikleri çizgi filmlerin toplumsal cinsiyet kalıp yargıları açısından incelenmesi: Niloya örneği. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 96-111.
- Yakıtıl O. G. (2000). Cinsiyet rolleri ile ilgili stereotiplerin televizyonda sunumu. *Kurgu Dergisi*, 17, 35-43.
- Yanbastı, G. (2002). *Kişilik kuramları ders kitabı*. İzmir, Ege Üniversitesi Basımevi.

- Yetim, N. & Yetim, Ü. (2008). *Medya temsillerinde özne ve nesne olarak çocuk. Medya ve çocuk rehberi.* (Ed. Y. Giritli İnceoğlu, N. Akıner), Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.
- Yavuz Ş. (2007). Çocuklar ve toplumsal cinsiyeti biçimlendirmede televizyonun rolü. 4. *Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi*, (Vol. I), İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.
- Yavuzer, H. (2004). *Eğitim ve gelişim özellikleriyle okul çağı çocuğu.* İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yorbık, Ö. (2008). *Kognitif gelişim teorileri.* <http://www.gata.edu.tr/dahilibilimler/cocukruh/kognitif.HTM>. 10.02.2019.
- Younger, M. & Warrington, M. (2008). The gender agenda in primary teacher education in England: Fifteen lost years? *Journal of Education Policy*, 23(4), 429–445.
- Yurtsever, K. (2011). İlköğretim II. kademe öğretmenlerinin öğrencilere yönelik tutumlarının cinsiyet değişkenine göre incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Yüksel, A. (1999). Toplumsal cinsiyet olgusu ve Türkiye’deki toplumsal cinsiyet kalıplarının televizyon dizilerindeki yansıması. *Kurgu Dergisi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Yüksel, S. (2004). *Örtük program eğitimde saklı uygulamalar.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Zandpour, F., Chang, C., & Catalano, J. (1992). Stories, symbols, and straight talk: A comparative analysis of French, Taiwanese, and U.S. TV commercials. *Journal of Advertising Research*, 32(1), 25–38.
- Zeytinoğlu, S. (1984). Piaget’in çocukta zihin gelişimi kuramı. *Ege Üniversitesi Seminer Dergisi*. 2/3,153-165.

EKLER

Ek 1. Ebeveyn Görüşme Formu

Araştırmacının Adı/ Ünvanı: Cansu Bozer / Kapadokya Üniversitesi Çocuk Gelişimi Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü

Ebeveynin (kod)Adı:

Çocuğun (kod)Adı:

Tarih:

Başlama Zamanı:

Bitirme Zamanı:

Bu araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz için teşekkür ederiz. Bu görüşmenin amacı, okul öncesi dönemdeki çocuğunuzun toplumsal cinsiyet algılarına yönelik medyanın rolüne ilişkin ebeveynleri olarak bakış açılarınız ve gözlemleriniz hakkındaki bilgileri tespit etmektir. Medyanın çocuğunuzun toplumsal cinsiyete yönelik algısında nasıl bir rolü olduğunu ve size göre çocuğunuzun düşünce ve davranışlarını nasıl yönlendirdiğini öğrenmekle ilgileniyorum. Sizinle röportaj yaparak, amacım; medyanın çocuğunuzun toplumsal cinsiyete yönelik rolünü, çocuğunuzun medyayla ilişkili davranışları hakkında fark ettiğiniz davranışları ve konuya ilişkin ebeveynlerle paylaşımlarınızı öğrenmektir. Bu röportaj gizlidir ve veri analizinde en son takma isim kullanılacaktır. Röportaj dakikası 30 ile 45 dakika sürecektir.

- 1) Röportaj soruları size yönelteceğim bazı demografik bilgi soruları ile başlayacaktır.

Kaç yaşındasınız?

Eğitim seviyeniz nedir?

Ne iş yapıyorsunuz?

- 2) Kaç çocuğunuz var? Eğer kardeş var ise kardeşlerin cinsiyeti ve yaşı?

- 3) Oğlunuz/kızınız en çok hangi medya türlerini kullanmaktadır?

- A) TV programları
- B) Çizgi filmler
- C) Video oyunları
- D) Uygulamalar
- E) Diğer

- 4) Size göre oğlunuz/kızınız, toplumsal cinsiyet algılarına yönelik erkek/kız olma hakkında ne düşünüyor?
- 5) Aile dışında toplumsal cinsiyet algılarını birçok dış etken etkileyebilir. Size göre hangi dış etkenler oğlunuzun/kızınızın toplumsal cinsiyete yönelik algısını, düşüncelerini ve davranışlarını şekillendiriyor?
- 6) Medya(televizyon, çizgi filmler, video oyunları, uygulama oyunları, dergiler...) oğlunuzun/kızınızın erkek/kız olma konusundaki fikirlerini nasıl yönlendiriyor?
- 7) Sizin düşüncenize göre, oğlunuzun/kızınızın yaşamında toplumsal cinsiyet algılarına, rollerine yönelik medya ne kadar yer almaktadır? Detaylı bahseder misiniz?
- 8) Medyanın oğlunuzu/kızınızı toplumsal cinsiyet algılarına yönelik nasıl bir rolü olduğunu düşünüyorsunuz? Neler gözlemlediniz? Söylemlerinde fark ettiğiniz durumlar oldu mu? Detaylı bahseder misiniz?
- 9) Oğlunuzun/kızınızın toplumsal cinsiyete dair tutum ve davranışlarında medyanın rolü olduğunu düşünüyor musunuz? Neler gözlemlediniz?
 - a) Nasıl olumlu veya olumsuz rolü olduğunu düşünüyorsunuz?
 - b) Bazı örnekler verebilir misiniz?

10) Oğlunuz/kızınız toplumsal cinsiyete dair kalıp yargısal olan ya da kalıp yargısal olmayan davranışlarıyla ilgili olarak, medyanın rolünü gösterecek hangi davranışları gösteriyor?

a) Bu davranışlar sizin dikkatinizi çekiyor mu? Öyleyse hangileri ve neden?

11) Toplumsal cinsiyet algılarına yönelik oğlunuzun/kızınızın medyadan fiziksel görünümü hakkında nasıl mesajlar aldığını düşünüyorsunuz?

a) Bu mesajların kaynağı sizce nedir?

12) Toplumsal cinsiyet algılarına yönelik oğlunuzun/kızınızın medyadan davranış edinimi hakkında aldığı mesajları yaşantısında uyguladığını düşünüyorsunuz? Neler gözlemlediniz?

a) Bu mesajların kaynağı sizce nedir?

13) Oğlunuz/kızınız toplumsal cinsiyet algılarına yönelik medya yoluyla edindiği bir davranış ya da davranışları hakkında bir yorum yaptı mı? Yaptıysa neler söyledi?

14) Oğlunuz/kızınız toplumsal cinsiyet algılarına yönelik medyanın iletilerinden dolayı satın almak istediği bir şey oldu mu?

a) Bunun hakkında ne düşündünüz?

b) Neleri alması sizin için geçerlidir ve sakıncası yoktur? Neden?

15) Oğlunuzun/kızınızın toplumsal cinsiyet algılarına yönelik erkek/kız olduğunu anlamada onun medyanın rolüne ilişkin çevresinin nasıl bir rolü olduğunu düşünüyorsunuz?

a) Bunun hakkında nasıl hissediyor ve oğlunuza/kızınıza hangi yorumda bulunuyorsunuz?

16) Oğlunuzla/kızınızla toplumsal cinsiyet algılarına yönelik medyada gördükleri ve duydukları hakkında konuşur musunuz? Neler konuşursunuz?

17) Televizyonda, çizgi filmlerde ya da bir müzikte duyduğu konuları anlamalarına nasıl yardımcı oluyorsunuz? Bu konuda yardım ve çabalarınız nelerdir?

a) Çabalarınızın ne kadar iyi olduğunu düşünüyorsunuz?

Ekleme istediğiniz bir şey var mı?

Zaman ayırdığınız ve bu çalışmaya katıldığınız için teşekkür ederiz size bunun gizli bir röportaj olduğunu hatırlatmak istiyorum. Görüşme aktarmalarını size iletirim ve böylece doğruluğunu kontrol edebilirsiniz. Saygılar...

Ek 2. Öğretmen Görüşme Formu

Araştırmacının Adı/Ünvanı: Cansu Bozer / Kapadokya Üniversitesi Çocuk Gelişimi Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü

Öğretmenin (kod) Adı:

Öğrencinin (kod) Adı:

Tarih:

Başlama Zamanı/ Bitirme Zamanı:

Bu araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz için teşekkür ederim. Bu görüşmenin amacı, öğrencilerinizin toplumsal cinsiyet algısına yönelik medyanın rolüne ilişkin öğretmeni olarak bakış açılarınız ve gözlemleriniz hakkındaki bilgileri tespit etmektir. Medyanın öğrencinizin toplumsal cinsiyet algısına yönelik nasıl bir rolü olduğunu ve öğrencinizin düşünce ve davranışlarını nasıl yönlendirebileceğini ve sizin neler gözlemlediğinizi öğrenmekle ilgileniyorum. Sizinle röportaj yaparak, amacım; medyanın öğrencinizin toplumsal cinsiyet algısına yönelik rolünü ve öğrencinizin medyayla ilişkili davranışları hakkında fark ettiğiniz söylem ve davranışları, konuya ilişkin ebeveynlerle paylaşımlarınızı öğrenmektir. Bu röportaj gizlidir ve veri analizinde en son takma isim kullanılacaktır. Röportaj dakikası 30 ile 45 dakika sürecektir.

- 1) Röportaj soruları size yönelteceğim bazı demografik bilgi soruları ile başlayacaktır.

Kaç yaşındasınız?

Eğitim seviyeniz nedir?

Kaç yıldır çocuklarla çalışıyorsunuz?

- 2) Öğrencileriniz en çok hangi medya türlerini kullanmaktadır?

F) TV programları

G) Çizgi filmler

H) Video oyunları

İ) Uygulamalar

J) Diğer

- 3) Size göre öğrenciniz, toplumsal cinsiyet algısına yönelik erkek/kız olma hakkında ne düşünüyor?

- 4) Öğretmenler dışında öğrencinizin toplumsal cinsiyet algısını birçok dış etken etkileyebilir. Size göre hangi dış etkenler öğrencinizin toplumsal cinsiyete yönelik düşüncelerini şekillendiriyor?
- 5) Medya(televizyon, çizgi filmler, video oyunları, uygulama oyunları, dergiler...) öğrencinizin erkek/kız olma konusundaki fikirlerini nasıl yönlendiriyor?
- 6) Sizin düşüncenize göre, öğrencinizin toplumsal cinsiyet algısına yönelik düşüncelerinde medyanın rolü nasıldır? Ne kadar yer almaktadır? Detaylı bahseder misiniz?
- 7) Medyanın öğrencinizi toplumsal cinsiyet algısına yönelik nasıl bir rolü olduğunu düşünüyorsunuz? Detaylı bahseder misiniz?
- 8) Öğrencinizin toplumsal cinsiyet algısına yönelik davranışlarında medyanın rolü olduğunu düşünüyor musunuz?
- a) Nasıl olumlu veya olumsuz etkilediğini düşünüyorsunuz?
- b) Sınıfta bunun örneklerini nasıl görüyorsunuz? Örnek verebilir misiniz?
- 9) Öğrencinizin toplumsal cinsiyete dair kalıp yargısal davranışlarıyla ilgili olarak, medyanın rolü olduğunu gösterecek hangi davranışları gözlemliyorsunuz?
- a) Bu davranışlar sizin dikkatinizi çekiyor mu? Öyleyse hangileri ve neden sizin dikkatinizi çekiyor?

10) Öğrencilerinizle medyada gördükleri hakkında konuşur musunuz?

a) Öğrencilerinizin medyada gördükleri veya duydukları konuları anlamalarına nasıl yardımcı olursunuz?

b) Sınıfınızda öğrencilerinizin medyanın mesajlarını anlaması için yaptığınız yardımcı başka bir şey var mı?

11) Toplumsal cinsiyet algısına yönelik öğrencinizin medyadan fiziksel görünümü hakkında nasıl mesajlar aldığını düşünüyorsunuz?

a) Bu mesajların kaynağı sizce nedir?

12) Toplumsal cinsiyet algısına yönelik öğrencinizin medyadan davranış edinimi hakkında nasıl mesajlar aldığını düşünüyorsunuz?

a) Bu mesajların kaynağı sizce nedir?

13) Öğrenciniz toplumsal cinsiyet algısına yönelik medya yoluyla edindiği bir davranış ya da davranışları hakkında bir yorum yaptı mı? Yaptıysa neler söyledi?

a) Bunun hakkında ne düşündünüz?

14) Ebeveynler sizinle çocuklarının toplumsal cinsiyet algısına yönelik medyanın rolüne ilişkin sizinle hiç konuştular mı? Konuştularsa neler söylediler?

a) Onların duygularını, endişelerini vs. dile getirdikleri bir durum oldu mu? Oldu ise, siz onlara nasıl geri dönütte bulundunuz?

Ekleme istediğiniz bir şey var mı?

Zaman ayırdığınız ve bu araştırmaya katıldığınız için teşekkür ederiz size bunun gizli bir röportaj olduğunu hatırlatmak istiyorum. Görüşme aktarmalarını size iletirim ve böylece doğruluğunu kontrol edebilirsiniz. Saygılar...